

Vägar till Kvidinge

Kreativ kommunikation inför Kvidinges 700-årsjubileum:
Skapandet av häftet *Vi levde, vi lever* och filmen *Kvidinges kvinnor*

Paths to Kvidinge

Creative communication at work in celebrating Kvidinge's 700th anniversary:
The making of the booklet, *Once Alive, Now Alive* and the film, *The Women of Kvidinge*

LUNDS
UNIVERSITET
Campus Helsingborg

Examensarbete:
Anna Eriksson
C. K. Oredsson

Handledare:
Christina Erneling

© Copyright Anna Eriksson, C. K. Oredsson

Institute of Communication
Lunds Universitet
Campus Helsingborg
Box 882
251 08 Helsingborg

Tryckt av Media-Tryck
Biblioteksdirektionen
Lunds Universitet
Lund 2006

Sammanfattning

Vägar till Kvidinge

Kreativ kommunikation inför Kvidinges 700-årsjubileum:
Skapandet av häftet *Vi levde, vi lever* och filmen *Kvidinges kvinnor*

Hur påverkar en författare sin berättelse, hur viktig är berättarens människosyn? Vad är människans natur, vad är oföränderligt, vad är inlärt, och hur påverkar det berättaren och det som berättas? Dessa var några av de frågor som vi ställdes inför när vi åtog oss kommunikationsuppdraget att uppmärksamma Kvidinges 700-årsjubileum. Vi bestämde oss för att skapa ett häfte och en film. Frågan var: Hur kan människors levnadsöden berättas om på ett sätt som visar både den oföränderliga mänskliga naturen och anpassningen till de föränderliga sociala och kulturella normerna? Vi sökte svaren på dessa frågor genom litteratur och intervjuer med människor som är väl insatta i berättarkonsten. För att få kunskap om de nutida människorna, gjorde vi fältstudier och hade samtal med dem. De dåtida människorna fann vi huvudsakligen i litteratur och i arkiv. Vi utgick från att gemenskap, igenkänning och samhörighet med andra hör till människans grundbehov, därför berättade vi om människor – människor vill höra och se berättelser om andra människor. Eftersom berättelser oftast innehåller ett ideal, en sorts hjältefigur, såväl som motsatsen, en sorts anti-hjälte, analyserade vi de människor vi berättade om utifrån dessa begrepp. Här möter det mänskliga behovet av gemenskap det socialt konstruerade konceptet, ”hjälte”, som har olika egenskaper beroende på tid och plats. Resultaten av dessa studier blev vårt färgrikt illustrerade häfte *Vi levde, vi lever* och vår film *Kvidinges kvinnor*, med kontrastrika historiska händelser.

Nyckelord: Information, kommunikation, lättläst, kreativitet, Kvidinge, Tomarp, Åstorp, jubileum, hembygd, historia, hermeneutik, hjälte, berättelse.

Abstract

Paths to Kvidinge

Creative communication at work in celebrating Kvidinge's 700th anniversary:
The making of the booklet, *Once Alive, Now Alive* and the film, *The Women of Kvidinge*

How does an author influence a narrative, how important is the storyteller's own view of life? What is the basic human nature, what is innate, what is learned and how do these aspects influence the storyteller and the story that is being told? These were some of the questions we faced when we accepted our communication project, involving giving attention to Kvidinge's 700th anniversary. We decided to create a booklet and a film. The question was: how can we tell the stories of people's lives in a way that shows both their unchangeable human nature and their adaptation to the changeable social and cultural norms? We sought the answers to these questions through literature and interviews with people who are well versed in the art of storytelling. In order to become more knowledgeable about the present day people, we conducted field studies and held conversations with them. We found most of the needed information about people of the past in literature and archives. Our basic assumptions were that unity, recognition, togetherness with others, belong to the most basic of all human needs; that is why we told the stories of human beings—people like to hear and see the stories of other human beings. Most stories contain an ideal, some kind of a hero, as well as its opposite, some kind of an anti-hero. We analysed the people in our stories by adhering to the concepts of “hero” and “anti-hero.” This is where the basic human need for togetherness meets with the socially construed concept of hero, which has characteristics that are time-dependent and of ever-changing nature. These studies resulted in our colourful, richly illustrated booklet, *Once Alive, Now Alive* and our film, *The Women of Kvidinge*, a movie full of contrasting historical events.

Keywords: Information, communication, easy reading, creativity, Kvidinge, Tomarp, Åstorp, anniversary, heritage, history, hermeneutics, hero, story.

Förord

Vi är privilegierade att ha fått förtroendet av Åstorps kommun att uppmärksamma Kvidinges 700-årsjubileum 2007. Detta gjorde vi genom att framställa häftet *Vi levde, vi lever* och filmen *Kvidinges kvinnor*.

Det finns många som vi vill tacka och vi börjar med att tacka alla Kvidingebor som på ett eller annat sätt har medverkat i framställningen av *Vi levde, vi lever* och *Kvidinges kvinnor*. Projektet hade inte varit möjligt utan vår kontaktperson Jan Nilsson, kommunalråd i Åstorps kommun och vår handledare Christina Erneling vid Institute of Communication, Campus Helsingborg, Lunds universitet.

Ombärliga för examensarbetet – teoridelen, häftet och filmen - var de åtta personer som vi intervjuade för att få kunskap om berättarkonsten: Björn Andersson, Egon Burman, Adam Katzeff, Peter Lindgren, Sverker Oredsson, Peter Sylwan, Edin Tucalija och Eva Österberg. För bränning av de filmade intervjuerna till cd tackar vi Hasmukh Solanki. För framställningen av häftet *Vi levde, vi lever* tackar vi speciellt de sju personer som släppte in oss i sina liv, och tillät oss att berätta om dem. Dessa är Tomas Anagrius, Karl Gustaf Dahlgren, Anette Danielsson-Dahlgren, Margareth Fjellström-Anderberg, Brita Olefeldt, Pontus Pålsson och Birgitta Svensson. Speciellt tack till Nils Gyllenkrok för visning av Björnstorps slott och för tillstånd att använda fotografier av målningen på Charlotte Mörner Gyllenkrok Cederström. Vi tackar också Lennart Karlsson, fotograf vid Historiska museet. Eftersom han är uppvuxen i Kvidinge, lät han oss använda sina fotografier av Kvidinge altargrupp i ek från tidigt 1500-tal.

Vi tackar alla som medverkade i filmen, eller som hjälpte till på annat sätt. Vi kan inte nämna alla men vi nämner några av huvudpersonerna: Marielle Trempenau och Amanda Malmberg som flickorna i vitt; Margareth Fjellström-Anderberg som sig själv, prosten Alf Fors som 1800-talspräst; Birgitta Göransson som Lusse Pålsson; Lars Wilhelmsson, före detta chefredaktör på Helsingborgs Dagblad, som sig själv, Yngve Olsson och Henrik Lindberg som fångvaktare. Ett annat speciellt tack går till arrendatorerna på Tomarps kungsgård, Margareth Fjellström-Anderberg och Ulf Anderberg, som inte bara var vänliga nog att låta oss använda Tomarp som inspelningsplats, utan också bidrog med rekvisita och kaffe.

Vi tackar Brita Olefeldt, Yngve Olsson och Stig Jönsson för lån av kostymer, skjuts, förvaring av utrustning och tillgång till Kvidinge vagnmuseum och Gyllenbielkeska hospitalet.

Slutligen ber vi att få tacka våra lärare vid Institute of Communication, Alf Bång, Christina Erneling, Tamara Landia, Peter Sylwan såväl som gästföreläsarna Ludvig Grandin och Bo Bergström. Vi tackar också IT-avdelningen på Campus Helsingborg, för hjälp med att spara kopior av vår film: Rickard Andersson, Daniel Göransson, Lars-Göran Larsson, Lars Mott, Lars Olsson och Mats Ruder.

Helsingborg, 5 augusti, 2006

Anna Eriksson
C. K. Oredsson

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
Bakgrund.....	1
Syfte	2
Frågeställning	3
Disposition.....	3
2 Metod	3
2.1 Vägar till berättarkonsten	5
2.1.1 <i>Berättarkonsten - genom intervjuer med sex kärnpersoner</i>	5
Vilka intervjuade vi?	6
Björn Andersson	6
Egon Burman	6
Peter Lindgren	6
Sverker Oredsson	6
Peter Sylwan	7
Eva Österberg	7
Varför valde vi att intervju just dessa?.....	7
2.1.2 <i>Berättarkonsten - genom boken Nu & Då</i>	7
Adam Katzeff - e-postintervju med författaren till <i>Nu & Då</i>	7
2.1.3 <i>Berättarkonsten - genom färg, design och bild</i>	8
Edin Tucalija - e-postintervju med designern till <i>Nu & Då</i>	8
2.1.4 <i>Litteratur om färg, design och bild</i>	8
2.1.5 <i>Berättarkonsten - genom annan litteratur</i>	8
2.2 Vägar till dåtidens människor	9
2.2.1 <i>Dåtidens människor - genom litteratur</i>	10
Historielitteratur.....	10
Hembygdsföreningens skrifter	11
Annan Kvidingelitteratur.....	13
Annan litteratur	14
2.2.2 <i>Dåtidens människor genom arkivundersökningar</i>	14
Landsarkivet i Lund.....	14
Helsingborgs Stadsarkiv	15
Kvidinges arkiv	15
Kvidinges kyrkoarkivalier.....	15
2.2.3 <i>Dåtidens människor - genom Internetundersökningar</i>	16
Projekt Runeberg - http://runeberg.org	16
Andra webbsidor.....	16
2.2.4 <i>Dåtidens människor - genom speciella samlingar</i>	17
Bibliotek	17
2.3 Vägar till levnadsteckningar	17
2.3.1 <i>Levnadsteckningar - genom samtal och fältstudier i Kvidinge</i>	17
Tomas Anagrius.....	18
Margareth Anderberg-Fjellström.....	18
Anette Danielsson-Dahlgren och Karl Gustaf Dahlgren	18
Brita Olefeldt.....	18
Pontus Pålsson.....	19
Birgitta Svensson	19
2.3.2 <i>Levnadsteckningar - genom enkätundersökning</i>	19
2.3.3 <i>Levnadsteckningar - genom dialog - om urvalet av människorna</i>	19
3 Resultat	20
3.1 Berättarkonsten - resultat	20
3.1.1 <i>Berättarkonsten - genom intervjuer med sex kärnpersoner - resultat</i>	20
Gripande berättande genom ämne, struktur och bild	20
För att läsaren ska fångas av en berättelse bör den grunda sig på <i>sanning</i> eller sannolikhet	21
För att fånga läsarens intresse bör karaktärerna framställas på ett "äkta" sätt	21
Om bred publik, delaktighet och språk.....	22
Lockas mottagaren av att veta berättarens synsätt?	23
3.1.2 <i>Berättarkonsten - genom intervju med författaren Adam Katzeff - resultat</i>	24
3.1.3 <i>Berättarkonsten - genom färg, design och bild - resultat av intervju med Edin Tucalija</i>	25
3.1.4 <i>Berättarkonsten - genom färg, design och bild - resultat av litteratur</i>	25
3.1.5 <i>Berättarkonsten - genom litteratur - resultat</i>	27
3.2 Dåtidens människor - resultat	28
3.2.1 <i>Dåtidens människor - genom litteratur - resultat</i>	28
Historielitteratur.....	28
3.2.2 <i>Dåtidens människor - genom arkivundersökningar - resultat</i>	29

3.2.3 Dåtidens människor – genom Internetundersökningar – resultat	30
3.2.4 Dåtidens människor – genom speciella samlingar – resultat	30
Bibliotek	30
3.3 Levnadsteckningar – resultat	31
3.3.1 <i>Levnadsteckningar – genom samtal och fältstudier i Kvidinge – resultat</i>	31
”Jag är inte en romantisk keramik” - Tomas Anagrius (född 1939)	31
Drömmen om ett galleri på ett slott – Margareth Anderberg-Fjellström (född 1947)	32
”Inifrån oss själva” – Anette Danielsson-Dahlgren (född 1941) och Karl Gustaf Dahlgren (född 1932)	32
”Det gör man ju!” – Brita Olefeldt (född 1921)	33
”Jag vill att hela Sverige ska älska reggae musik.” – Pontus Pålsson (född 1967)	34
”Att skapa är att lämna ut sitt innersta” - Birgitta Svensson (född 1950)	34
3.3.2 <i>Levnadsteckningar – genom enkätundersökning – resultat</i>	35
3.3.3 <i>Levnadsteckningar – genom dialog – om urvalet av människorna – resultat</i>	36
4 Teoretiska utgångspunkter	37
4.1 Vår förförståelse – hur vi ser på människan nu och då	37
Människan som god	39
Människans natur	39
5 Analys	40
5.1 Berättarkonsten – analys	40
Berättandet som vägledare	41
Hur författarens synsätt påverkar berättandet	41
Författarens val – om gemenskap och utslutning	42
5.2 Dåtidens människor - analys	43
5.2.1 <i>Dåtidens människor – analys genom begreppet ”hjältar”</i>	44
Mellan kungar och biskopar – Cicilia och Jon Litle (döda 1307)	44
Från adelskvinna till häxa – Sidsel Goldfux (mitten av 1300-talet (?) -tidigt 1400-tal (?))	45
Tre röda rosor och en gädda – Sissela Brostrup och Knud Lauridsen Giedde	45
Inmurad i väggen? - Margrethe Ulfeldt (1538(?)-1599/1600(?))	46
Bröllop på Kronborgs slott 1622 – Dorthe Urne (1600-1667) och Ove Giedde (1594-1660/1)	46
Halshuggen på Björnekulla backar – Karina Nielsdotter (omkring 1650-1692)	47
Från fattig löjtnant till rik adelsman – Håkan Wänberg-Gyllenbielke (1660-1719)	47
Adelns hemligheter visas upp – Johan Christopher Barfod (1753-1829)	47
Romantik på Tomarp – Charlotte Mörner (1760-1832) och Bror Cederström (1754–1816)	48
Kronprinsens plötsliga död på Kvidinge hed – Karl August (1768-1810)	48
Gick ej stilla till sin död – Lusse Pålshdotter (omkring 1775-1833)	49
Gömde sin nyfödde – Kjersti Persdotter (1794-1880)	49
Tänkte på Kvidinges kvinnor – Nelly Krook (1803-1889)	49
Dörrar till det förflutna – Emil Wilhelmsson (1868-1958)	50
Bygde Konsertsalongen som blev Kvidinges Hembygdshall – Blenda Karlberg (1883- 19 ?)	50
5.3 Levnadsteckningar - analys	50
5.3.1 <i>Levnadsteckningar - hjältar i vår tid</i>	50
Ödmjuk hjälte – Brita Olefeldt (född 1921)	51
Driftig hjälte – Tomas Anagrius (född 1939)	51
Mälände hjälte – Karl Gustaf Dahlgren (född 1932)	51
Drejande hjälte – Anette Danielsson-Dahlgren (född 1941)	51
Tomarpshjälte – Margareth Anderberg Fjellström (född 1947)	51
Experimenterande hjälte – Birgitta Svensson (född 1950)	51
Musikalisk hjälte – Pontus Pålsson (född 1967)	51
5.3.2 <i>Levnadsteckningar – funderingar runt begreppen ”hjältar”, ”antihjältar” och de ”osynliga”</i>	52
Definitioner av begreppet ”hjalte”	52
Hjältar efter sin död	52
De avvikande – antihjältarna	52
De osynliga	53
Berättelsens hjältar och hjälten berättelse	53
6. Våra lösningar: Häfte och film	54
6.1 Häftet ”Vi levde, vi lever”	54
6.2 Filmen ”Kvidinges kvinnor”	59
Val av årstid	59
Planeringen	59
Början	59

7 Ytterligare förslag till Kvidinges 700-årsjubileum	66
Aktiviteter	66
Marknadsföring	66
Praktiska angelägenheter	67
8 Slutord: Berättarkonsten, dåtidens människor och levnadsteckningar.....	67

9 Referenser

Litteratur för metod
Litteratur för historia
Litteratur för Skåne, Kvidinge och Tomarp
Litteratur för design och layout
Muntliga intervjuer
Skriftliga (e-post) intervjuer
Elektroniska källor

10 Bilagor

I. Jubileums- och minnesskrifter

II. Intervjuer med sex kärnpersoner

Intervju med Björn Andersson
Intervju med Egon Burman
Intervju med Peter Lindgren
Intervju med Sverker Oredsson
Intervju med Peter Sylwan
Intervju med Eva Österberg

III. Intervjuer med författaren Adam Katzeff och designern Edin Tucalija

Intervjusvar Adam Katzeff genom e-post
Intervjusvar Edin Tucalija genom e-post

IV. Enkät frågeformulär

V. Kvidinge-dagbok: Resan i tiden – milstolpar i vårt skapande av häftet och filmen

1 Inledning

Vi gör egentligen inget annat än sysslar med människor – enskilda och i grupp. Så skrev Eva Österberg, professor i historia, i sin bok, *Folk förr: Historiska essäer* (1995, s. 34). Dessa ord speglar våra egna uppfattningar eftersom vi båda har ett stort intresse när det gäller att förstå människans komplexa natur såväl som att berätta om människors historia. När vår handledare Christina Erneling frågade om vi var intresserade av att skriva om Kvidinges historia, insåg vi snart att detta uppdrag skulle ge oss en chans att utveckla våra intressen när det gäller berättande genom bild, text och film. Vi såg fram emot att berätta om Kvidinges människor.

I mitten av januari, 2006, träffade vi Jan Nilsson, kommunalråd i Åstorps kommun, vår kontaktperson för Kvidingeprojektet. Han behövde hjälp med att uppmärksamma Kvidinges 700-årsjubileum 2007. Målsättningen var att budskapet om jubileet skulle nå ut till en bred publik och uppmärksammas av så många som möjligt. Vilket medium eller medier kan skapa ett speciellt intresse och effektivt väcka uppmärksamhet hos både allmänheten och hembygdsgrupper? Kort efter mötet med honom bestämde vi oss för att skapa ett illustrerat häfte med berättande text och att spela in en kort film. Eftersom denna kombination talar till människors sinnen, känslor och nyfikenhet på olika sätt, är den lättillgänglig för en stor varierande publik. Nyfikenheten ville vi väcka genom spännande texter, bilder och film som illustrerar olika människors livsöden.

Vi skrev om människor, vi tolkade främmande världar enligt våra egna värderingar. Vi såg dåtid såväl som nutid genom våra egna filter och förutfattade meningar. Kanske handlar vår skrift och film lika mycket om oss som om dem vi skrev om? Eftersom läsarna av vårt häfte och de som ser vår film tvingas höra våra *röster* och se våra *tänkesätt* i berättandet tyckte vi det var viktigt att visa var vi kom ifrån, vilka våra normativa utgångspunkter var. Det gör vi utförligt i den viktiga del vi kallar *Teoretiska utgångspunkter* (avsnitt 4). I kvalitativ sociologi och speciellt i etnografisk forskning tillhör det metodmedvetenhet att beskriva och utforska sin egen påverkan och inflytande på det som skrivs, vi tycker det är lika viktigt för uppriktig kommunikation och historieberättande.

Bakgrund

Kvidinge Sockens Hembygdsförening har redan publicerat åtta skrifter om Kvidinges historik, men ändå behövdes något som sammanfattade en del av den tidigare informationen tillsammans med något helt nytt och originellt som kunde nå en större publik. Som studenter på *Institute of Communication* blev vi tillfrågade om möjligheten att hitta ett sätt att framhäva det väsentliga och unika.

Vi analyserade 13 jubileums- och minnesskrifter från 1920 till 2006, för att hitta lämpliga lösningar till ett attraktivt jubileumshäfte, men också för att få en uppfattning om vad vi inte ville göra. Formatet varierade mellan 16 x 19 centimeter och A4 (210 x 297 millimeter). Sidantalet sträckte sig från 30 sidor till 586 sidor. Även tidsperspektivet skiljde sig drastiskt, från 100 år till 2000 år. Skillnaden var märkbar mellan de äldre skrifterna och de nutida. De tidigare hade fler sidor, färre illustrationer, och de bilder som fanns var i svart/vitt. Det fanns fler fotografier på byggnader än på människor, och de människor som visades var ofta män i någon sorts maktposition, som till exempel borgmästare, rådmän och rektorer. Framväxten av samhället definierades ofta genom industriens produktionskapacitet och dess inflytande på invånarna. I till exempel jubileumsskriften *Bidrag till Alingsås stads historia: Minnesskrift vid stadens 300-årsjubileum* (1920) syns två bilder på nyanlagda fabriker där även röken från skorstenarna är synlig. Denna sorts framställning verkar ha försvunnit i de senare skrifterna. Här ligger fokus istället på naturbilder, historiska föremål, människor och konst. Vi var intresserade av

människor och håller med filosofen John Dewey (1859-1956) när han konstaterade ”att om människor bara blir bihang till maskiner förlorar de sin mänsklighet” (Egidius, 2002, s. 65–66).

Många av jubileumsskrifterna var informativa, men ofta för omfattningsrika för att väcka och behålla intresset hos genomsnittsläsaren. Mindre textmängd, mer färg och fler bilder kan fånga uppmärksamheten även hos en relativt tveksam läsare. Det är viktigt att inte bara rikta sig till människors förnuft utan också till deras sinnen och känslor. Bo Bergström (2001) betonar vikten av att beröra det känslomässiga som finns lagrat i mottagarens medvetande. Detta kan göras genom att visa kontraster i *storlek, rörelse, färg* med mera. ”Vi blir medskapande och delaktiga när vi tar del av att själva sätta känslor på innehållet” säger Bergström i sin bok *Effektiv visuell kommunikation* (2001, s. 152). *Medskapandet* hjälper läsaren att ta till sig innehållet såväl som att behålla intresset för det. Detta sker alltså när vi konfronteras med kontraster i både bild och text.

Från våra erfarenheter som studenter inom kommunikation tror vi att ett effektivt och mer passande jubileumsformat består av relativt få sidor (under 100 sidor), ett format som är bekvämt att hålla i och lätt att bläddra igenom. Det är också viktigt att häftet inte behöver läsas från pärm till pärm utan att det består av fristående kortare avsnitt, på ett par sidor, med bilder som tydligt associerar till textens innehåll. Detta gör det lätt för läsaren att ta till sig bokens innehåll i små bitar. En kronologisk ordning ger en systematisk struktur till innehållet och gör det lätt för läsaren att hitta rätt. Ämnet bör vara sådant att det lätt uppmärksammas. Människor uppmärksammar andra människor. Människor vill läsa om människor.

Varför uppskattar vi historier som berättar om andra människors liv? Eftersom vi är starkt beroende av vår sociala omvärld, vill vi veta hur vi kan passa in bland andra så att vi kan känna oss trygga i vår position i det samhälle vi tillhör. För att få kunskap om den sociala världen behöver vi berättelser om andras livsöden. Då får vi ett bättre perspektiv på våra egna liv och var vi står i förhållande till andra i vår omgivning.

På ett tidigt stadium hade vi sett en minnesskrift som vi återkom till. Den har en bekväm storlek, 21 x 21 centimeter, har 86 sidor och många illustrationer, varav flertalet i färg. Bilderna föreställer oftast människor och relaterade byggnader. Skriften heter *Nu & Då* (2003), och är skriven av Adam Katzeff och Arne Järtelius efter en idé av Poul Witting. Fotografierna är tagna av Gustav Ljungquist och formgivningen är gjord av Edin Tucalija. Denna minnesskrift tillsammans med Bo Bergströms teorier om upplevelse och delaktighet inspirerade oss att göra vårt häfte *Vi levde, vi lever*. Dessa grundstenar använde vi och byggde sedan vidare med olika sorters metoder som till exempel intervjuer och litteraturstudier samt våra egna idéer. (Jubileumsreferenser finns listade i bilaga 1.)

Syfte

Vårt syfte var att göra ett häfte och en film om Kvidinge som når ut till så många som möjligt. Det gjorde vi genom att fokusera på människors liv. Istället för att utgå från det materiella, som de flesta av författarna gjort i de jubileumshäften vi gått igenom, ville vi skapa en levande och personlig bild av människorna som ingår i vårt häfte och vår film. Denna inriktning trodde vi skulle ha bättre förutsättningar att nå en större publik, än vad en inriktning på det materiella har. Vi ville åstadkomma närhet till det förgångna och skapa en intimitet mellan Kvidinges personligheter och läsaren.

För häftet och filmen låg betoningen på berättandet om utmärkande, intresseväckande personligheter som levde eller lever i Kvidinge. För häftet handlade det om att berätta på ett gripande sätt i text, bild och färg. Lika viktigt för båda medierna var att publiken blir engagerad. Vi eftersträvade en könsfördelning där kvinnor tar minst lika stor plats som männen, eftersom kvinnor ofta har osynliggjorts i historien. I Kvidinges historiska material är könsfördelningen för närvarande mycket

ojämn. Detta ville vi rätta till i den mån det gick. Svaren på den följande frågeställningen visar hur vi hittade våra *vägar* till Kvidingens människor:

Frågeställning

Vilka vägar till *kunskap* valde vi för att skapa ett häfte och en film om Kvidingens människor för att nå fram till hembygdsintresserade och liknande intressegrupper?

Varje metod är en *väg*, en väg för att nå kunskap. Vi hade tre viktiga kunskapsteman som vi ville nå. Den första kunskapen vi behövde var ”**berättarkonsten**”. Berättarkonsten är ett av våra tre genomgående teman och förekommer i avsnitten Metod, Resultat och Analys. Inneslutet i temat ”berättarkonsten” finns både teorin om vad berättelsen betyder för människan, såväl som den praktiska frågan: *Hur berättar en författare på ett gripande sätt för att få sin publik engagerad och nå en bred målgrupp?*

Den andra kunskapen vi behövde var ”**dåtidens människor**”, detta var vårt andra tema och återkommer också i de tre delarna Metod, Resultat och Analys. Genom viss kunskap om historia och speciellt genom att ta reda på detaljerna om dåtidens människor svarade vi på frågan: *Hur skapar vi en personlig, levande bild av dåtida Kvidingemänniskor?*

Den tredje kunskapen var ”**levnadsteckningar**”. Detta är vårt tredje tema som återkommer i Metod, Resultat och Analys. ”Levnadsteckningar” handlar om varför minnet av vissa människors levnadshistorier bevaras och svarade på frågan om urvalet för vårt häfte och vår film: *Vilka är de utmärkande och intresseväckande Kvidingemänniskorna?*

Disposition

Uppsatsen har ett **Abstract**; och åtta avsnitt plus Referenser och Bilagor. Avsnitt 1: **Inledning** – i inledningen beskrivs bakgrund, syfte och frågeställning. Sedan följer avsnitt 2: **Metod** – metoden har vi delat upp i tre teman – Vägar till berättarkonsten, Vägar till dåtidens människor och Vägar till levnadsteckningar. Avsnitt 3: **Resultat** – detta avsnitt innehåller en viss tolkning och diskussion vilket var oundvikligt om vi inte ville upprepa oss. Liksom metoden är avsnittet Resultat uppdelat i tre kunskapsteman: Berättarkonsten, Dåtidens människor och Levnadsteckningar. Avsnitt 4: **Teoretiska utgångspunkter** – här berättar vi om vår egen människosyn och våra utgångspunkter för häftet och filmen. Avsnitt 5: **Analys** – här gör vi först en analys av Berättarkonsten genom Berättandet som vägledare; genom Hur författarens synsätt påverkar berättandet, och genom Författarens val – om gemenskap och utslutning. Sedan gör vi en analys av dåtidens människor genom begreppen ”hjältar” och ”antihjältar”. Till sist gör vi en analys av Levnadsteckningar, där vi tittar på de nutida hjältarna. Avsnitt 6 innehåller **våra lösningar** till häftet och filmen – vi visar exempel från häftet *Vi levde, vi lever* och filmen *Kvidingens kvinnor*. Avsnitt 7 heter ”**Ytterligare förslag till Kvidingens 700-årsjubileum**” och avsnitt 8 består av **Slutord**– där gör vi en sammanfattning. Avsnitt 9 och 10 består av **Referenser** och **Bilagor**.

2 Metod

I detta avsnitt har vi beskrivit hur vi gick tillväga för att nå den kunskap som behövdes för att kunna sammanställa vårt häfte och vår film. Här beskriver vi vårt övergripande metodologiska angreppssätt. I detta avsnitt presenteras våra källor mycket allmänt och brett. Mer substans och vikten av våra undersökningar finns i resultatdelen. För oss gällde det också att beskriva vad vi gjorde så att andra som

gör liknande projekt förhoppningsvis kan lära sig något av våra tillvägagångssätt såväl som av våra misstag. Eftersom vårt huvudsakliga syfte var att kommunicera genom ett häfte och en film, var vi tvungna, under arbetets gång och under insamlingen av information, att kontinuerligt analysera och tolka för att få en överblick och välja ut vad som möjligtvis kunde vara användbart och leda oss vidare. Under insamlingens gång diskuterade vi mycket just om hur förståelse av människor och deras sociala världar nås, såväl som hur olika historieberättares förhållningssätt till det de skriver om kan tolkas.

Vi använde en kvalitativ metod och genomförde semistrukturerade intervjuer och mjukdata-insamlingar. Genom att använda en kvalitativ metod fick vi ett bättre grepp om människorna som skulle berättas om i vårt häfte och vår film.

Man ökar stegvis sin förmåga att förstå enskilda företeelser genom att sätta in dem i sitt sammanhang. Därigenom får man bättre förståelse för sammanhanget som helhet, vilket i sin tur leder till att man förstår delarna på ett nyt sätt och med fördjupad insikt. Detta sker i en aldrig avslutad cirkel eller "spiral" (en bättre liknelse eftersom man inte är kvar i samma cirkel utan kommer upp på högre nivåer efter hand)... Kunskapsutvecklingen sker sålunda *dialektiskt*. Det man tidigare lärt sig och blivit insatt i får ny mening genom att man får ny erfarenhet och kunskap som sätter in den gamla i ett nytt sammanhang, ger den en ny belysning. Därför talar man ofta om en hermeneutisk-dialektisk metod. (Egidius, 2002, s. 149)

Vi använde en hermeneutisk-dialektisk metod såväl som ett induktivt tänkesätt och gjorde undersökningar som genererade beröringspunkter för historiska betraktelser i given tid och plats. Med induktivt tänkesätt menar vi att genom enskilda iakttagelser och undersökningar nå fram till en övergripande förståelse av människorna och den sociala kontexten de levde i under olika tidsepoker. Från de olika kunskaps-pusselbitarna i det insamlade materialet försökte vi alltså att få en uppfattning om hur en kulturell helhetsbild eller ett kulturellt mönster möjligtvis sett ut under en viss tid inom en viss grupp och på en bestämd plats. Vi fick också kunskap genom att titta på individuella levnadsöden och försökte jämkna dem med vad vi visste om kontexterna. Här spelade både människokännedom och förståelse stora roller. Inte bara förståelse och ödmjukhet inför individen, men också förståelse inför hennes sociala kontext.

Vår vetenskapssyn är alltså *hermeneutisk*, och stämmer in med våra tillvägagångssätt, våra tänkesätt och vårt syfte. Kärnan i hermeneutiken som har speciell betydelse för oss är att *verkligheten skapas i en social interaktion där kommunikation spelar stor roll*. Vikten ligger på att tolka och förstå innan det kan göras begripligt och berättas om för en bred publik. "Förståelsen gäller således den mänskliga existensen, dess villkor och möjligheter, begripandet [sic] enskilda pusselbitar, vilka kan utnyttjas som delförklaringar av den mer omfattande bild vi försöker förstå" (Ödman, 2005, s. 16–17). Kärnan i detta citat var av stor betydelse för våra tillvägagångssätt generellt, och speciellt viktigt för våra semistrukturerade intervjuer med öppna frågor som kunde leda till associationer och ytterligare följdfrågor. Det gav också respondenterna friheten att styra intervjuerna i den riktning som de själva ville.

I motsats till den kvalitativa metoden handlar den kvantitativa metoden ofta om att koncentrera sig på experiment, data från siffror och statistiska beräkningar, om att finna reliabla variabler som i samband med varandra kan leda till uppställningar av testbara hypoteser. Kvalitativ och kvantitativ forskning liknar dock varandra i det att båda försöker svara på forskningsfrågor genom att använda empirisk data, använda metodiska tillvägagångssätt och använda någon sorts reell kontroll över hur det insamlade materialet presenteras för att se om det möter den akademiska standarden och innehåller förväntad validitet.

För att svara på "**Berättarkonstens**" fråga: *Hur berättar en författare på ett gripande sätt för att få sin publik engagerad och nå en bred målgrupp*, använde vi semistrukturerade intervjuer med sex kärnpersoner. Vi har också gjort två intervjuer via e-post med författaren såväl som med designern av

häftet *Nu & Då*. Vi använde också litteratur om berättande genom färg, design och bild för att svara på samma fråga. I liknande syfte har vi också gått igenom litteratur om några teorier grundläggande för berättarkonsten. Denna fråga behandlas nedan i del 2.1.

För att svara på frågan som berör temat ”**Dåtidens människor**”: *Hur skapar vi en personlig, levande bild av dåtida Kvidingemänniskor*, fann vi de detaljer om deras liv som vi behövde genom att söka i litteratur om historia, Hembygdsföreningens skrifter och annan litteratur. Vi gjorde också arkivundersökningar, Internetundersökningar, och letade i speciella samlingar på bibliotek. Denna fråga behandlas i del 2.2.

Vi besvarade frågan innefattad i temat ”**Levnadsteckningar**”: *Vilka är de utmärkande och intresseväckande Kvidingemänniskorna*, genom att utföra fältstudier och samtal med sju nutida människor som bidragit till Kvidinges kulturella utveckling. Vi ville också veta vilka utmärkande och intresseväckande personligheter som Kvidingeborna själva ville läsa om. Därför gjorde vi en enkätundersökning. Vi har också en dialog som tillhör temat ”Levnadsteckningar”, där ämnet också berör frågan om urvalet av människorna. Denna fråga behandlas i del 2.3.

2.1 Vägar till berättarkonsten

”**Vägar till berättarkonsten**” var vårt första tema och handlade om hur en författare gör berättandet gripande och på så sätt når en stor publik. Vi sökte svaren genom intervjuer och från litteratur. När det gällde berättande genom färg, design och bild, undersökte vi detta genom en intervju med en designer såväl som genom litteratur. Dessutom ville vi förstå varför berättandet betyder så mycket för människors meningsskapande. Vi människor använder berättandet som en stomme för förståelse av oss själva och vår omvärld. Därför undersökte vi en viss begränsad mängd av den teoretiska bakgrunden till berättarkonsten. Detta inkluderade vi sist i detta avsnitt på temat ”Berättarkonsten”. Denna kunskap sökte vi i litteratur.

2.1.1 Berättarkonsten - genom intervjuer med sex kärnpersoner

För att ta reda på hur *människohistoria* berättas på ett gripande sätt i ett häfte och en film för att nå en bred publik, intervjuade vi sex kärnpersoner. Dessa kärnpersoner var väl insatta i konsten att berätta och visste hur en författare ger liv till sina gestaltade karaktärer. De har alla erfarenhet av den skapande processen såväl som det praktiska tillvägagångssättet. Vi beslöt oss för att filma intervjuerna och sedan transkribera dem. Därigenom kunde vi bevara och återvända till respondenternas exakta formuleringar, personliga uttryck och betoningar som annars skulle ha gått förlorade. Dessa sex intervjuer gjordes under februari 2006 och resulterade i 30 A4-sidor med enkelt radavstånd. Vi gjorde tre intervjuer och tre filminspelningar vardera.

Nackdelarna med filmade intervjuer kan vara att respondenten känner sig exponerad och utsatt, och är rädd för att inte ge det intryck som hon eller han eftersträvar. (Se Goffmans definition av *impression management*, 1959) En annan nackdel är den så kallade *intervjuareffekten*. Denna innebär att intervjuaren kan påverka svaren i olika riktningar genom minspel, gester och ledande frågor (Svenning, 2000). De människor vi intervjuade var vana vid att uppträda framför stor publik såväl som att bli intervjuade av både press och TV. Därför tror vi inte att respondenternas svar på våra frågor påverkades negativt av filmningen. En klar fördel med filmandet var att vi inte kunde förvränga respondenternas svar i efterhand eller omtolka deras attityder, eftersom filmandet gav en relativ objektivitet till tolkandet av intervjuerna och det fanns konkreta hänvisningar till *vad* de sagt och *hur* de sagt vid just det tillfället. Kanske bidrar filmandet också till att de intervjuade gör sitt yttersta för att svara på frågorna när de vet att de kommer att bli ”förevigade”?

Under de personliga intervjuerna, samtalade vi ofta en stund med de som skulle bli intervjuade innan själva intervjuerna tog plats och fick på så sätt en insyn i deras intressen och tänkesätt. Vi bildade oss en viss uppfattning om hur de var som människor, vilket gjorde det lättare för oss att ställa följdfrågor i själva intervjuerna. De intervjuade fick också en chans att lära känna oss litet grann och detta kanske bidrog till att de kände sig mer avslappnade under intervjuerna. Den personliga kontakten skulle också kunna ses som en nackdel, eftersom vi kanske hade ställt våra frågor på ett annorlunda och inte på ett lika tillmötesgående sätt om vi till exempel hade uppfattat dem som arroganta? Lyckligtvis var detta inte fallet med våra sex kärnpersoner. Ett gott intryck underlättade intervjuerna och vi antar att motsatsen också kunde ha varit fallet. (För de sex filmade oredigerade transkriberade intervjuerna, se bilaga II.)

Vilka intervjuade vi?

Först valde vi två berättare – två professorer som också är författare och alltså har berättarkonsten som sitt yrke samt erfarenhet av pedagogiska, litteraturmässiga och akademiska förhållningssätt till det berättandet. Dessutom ville vi utöka vår kunskap genom att undersöka olika berättares perspektiv. Därför valde vi också en förläggare, en konstberättare, en filmmakare, och en journalist. De intervjuade var professorerna Eva Österberg och Sverker Oredsson på Historiska Institutionen vid Lunds universitet; förlagschefen Björn Andersson på bokförlaget *Historiska Media* i Lund; författaren Egon Burman; filmregissören Peter Lindgren, och vetenskapsjournalisten Peter Sylwan.

Björn Andersson

Björn Andersson är alltså förlagschef på bokförlaget *Historiska Media* i Lund. Förlaget specialiserar sig på akademisk och populärhistorisk litteratur. Vi hade inte fått svar på vår förfrågan om en intervju med honom men chansade på att träffa honom när vi var i Lund. Hans sekreterare sa att han inte var anträffbar för tillfället men vi var beredda att vänta och då hämtade hon honom med en gång. Han var ödmjuk nog att ge oss en intervju på sitt kontor.

Egon Burman

Egon Burman är redaktör, författare och grafisk formgivare. Han driver sitt företag *Aktuellt Kontor* hemifrån sedan han pensionerades för några år sedan. 2003 utgavs den andra kompletterade upplagan av hans verk *Konst på Södra--* en illustrerad bok som i första hand beskriver småländska konstnärer och deras konstverk. Han har också redigerat och formgivit boken *Människan – ett barn av skogen* (2001). Intervjun med honom gjordes i hans hem i Växjö.

Peter Lindgren

Peter Lindgren är en filmregissör från Kvidinge som är mycket intresserad av att producera en film om Kvidinges historia. Han frilansar bland annat för Sveriges Television och British Broadcasting Corporation. Den senaste filmen han regisserade var *Blodröda Rosor*. Vi intervjuade honom på Campus Helsingborg.

Sverker Oredsson

Sverker Oredsson är numera pensionerad men fortfarande aktiv vid Historiska Institutionen. I år utges hans bok *Gustav II Adolf: En biografi* i vilken Oredsson tar avstånd från det traditionella maktperspektivet och granskar Gustav II Adolf som människa genom att jämföra hans attityder och

handlingar med andra maktavares under hans samtid. Denna intervju gjordes på hans kontor, också på Historiska Institutionen i Lund.

Peter Sylwan

Peter Sylwan är vetenskapsjournalist, författare och undervisar i ”Skapande Kommunikation” på *Institute of Communication*, Campus Helsingborg, vid Lunds universitet. Han har bland annat gett ut böckerna: *In på livet: Genteknik – Livsforskning – Samhälle*, och boken, *Tillit – En bok om meningen i livet*. I båda böckerna tar han på ett lättbegripligt sätt upp det komplicerade ämnet genteknik. Intervjun gjordes på hans kontor på Campus Helsingborg.

Eva Österberg

Eva Österberg håller för tillfället på att skriva en bok om vänskap ur ett historiskt perspektiv. 1995 utgavs hennes bok *Folk förr*, en samling historiska essäer om kulturhistoria – människors levnadsöden med jämförande perspektiv på skilda miljöer och tider (en bok som vi har haft stor nytta av). Den filmade intervjun gjordes på hennes kontor på Historiska Institutionen i Lund.

Varför valde vi att intervju just dessa?

Eva Österberg och Sverker Oredsson intervjuade vi för deras gedigna akademiska kunskaper såväl som deras expertis i konsten att berätta på ett gripande sätt. Björn Andersson har kunskap om berättarkonsten och om vad som krävs av en författare för att nå en bred målgrupp. Vi intervjuade Peter Lindgren eftersom vi själva gjorde en kort film och var intresserade av att få en experts råd och åsikter om berättande genom filmmediet. Egon Burman engagerar läsaren genom samordning av sina berättelser och bilder. Balansen mellan text och bild, såväl som harmonin mellan färg och form, attraherar och fånglar en bred publik. Kombinationen av berättelser och designaspekter spelade också en stor roll i utformningen av vårt häfte. Peter Sylwan intervjuade vi därför att vi ville ha råd om hur komplicerade ämnen görs intressanta och lättillgängliga för allmänheten.

2.1.2 Berättarkonsten - genom boken *Nu & Då*

Adam Katzeff – e-postintervju med författaren till *Nu & Då*

Eftersom vi använde *Nu & Då*, en minnesskrift över invandrarnas Helsingborg under 200 år, som en inspirationskälla, tyckte vi det var viktigt att intervju de som utformade och sammanställde skriften när det gällde engagerande text och formgivning. Detta gjorde vi genom e-post i mars 2006. Vi ville ta reda på vilka utgångspunkter som låg till grund för deras berättande om människorna och vilken inspiration de använde sig av i processen som ledde fram till skapandet av boken. Adam Katzeff som är en väletablerad arkitekt verksam i Malmö, skrev texten. Vi utgick från samma frågor som vi använt i tidigare intervjuer, men modifierade dem något för att passa i de olika kontexterna. En klar nackdel med detta tillvägagångssätt, jämfört med en personlig intervju, var att vi inte kunde ställa följdfrågor. En annan nackdel var att vi inte kunde se deras ansiktsuttryck. Var de förvånade, tyckte de någon fråga var avig eller svår att svara på? Även om vi skrev att det gick bra att ändra och/eller sätta in egna frågor var en annan nackdel med färdigställda frågeformulär via e-post, att både författaren Katzeff och designern Tucalija (se nedan) följde frågorna och inte gjorde tillägg om sådant som möjligtvis var viktigt för dem, men som inte fanns med i frågorna. (För besvarade intervjuformulär se bilaga II och III.)

2.1.3 Berättarkonsten – genom färg, design och bild

Edin Tucalija - e-postintervju med designern till *Nu & Då*

Edin Tucalija gjorde formgivningen på ett intresseväckande och originellt sätt. Genom att använda fotografier och illustrationer på ett innovativt sätt gjordes texten mer levande. De visuella framställningarna relaterade hela tiden till innehållet i texten och klargjorde budskapet ytterligare. Tucalija är en designer som precis påbörjat sin designkarriär. Boken *Nu & Då* var hans första stora projekt. För närvarande är han verksam designer inom Helsingborgs kommun.

2.1.4 Litteratur om färg, design och bild

Att göra en berättelse gripande handlar inte bara om text, utan också om att engagera läsarens känslor och fantasi genom slående färg, design och bild. En bok vi använt för design och layout är *The Elements of Graphic Design* av Alex W. White (2002). Den är en av de mest informativa böckerna vi läst om grafisk formgivning. Till exempel visade och skrev White om de sju designkomponenterna: Dominans, rymd, balans, *gestalt*, enhet, färg och hierarki. I *Effektiv visuell kommunikation: hur man får ett budskap att nå fram i print, film och webbsajter* skrev Bo Bergström mycket om psykologi, som till exempel perception i kombination med design och färgval, upplevelse, tolkning, känslan, tanken och handlingen. En annan bok av intresse var *Don't Make Me Think! A common Sense to Web Usability* av Steve Krug (2000) som handlade om design av Internetsidor, men ändå går Krugs idéer om bland annat mönster, minne och logik även att använda som en guide för tryckt material. Den enda nackdelen vi såg med att läsa böcker om färg, design, och layout, var att det fanns en risk att fastna i tekniska detaljer om hur design *bör* göras istället för att samtidigt fritt experimentera tills ett subjektivt tillfredsställande mål nås (Se Karl Poppers begrepp *trial-and-error* för kreativitetens framväxt i *Open Society*, 1966). Dock är det en förutsättning att ha väl grundade kunskaper i typografi, fotografi och grafisk design. Även och kanske speciellt viktigt för konstnärsutbildade, eftersom de också måste lära sig det grafiska formgivandets grunder för att kunna gå vidare i designarbetet och att använda dessa för att fånga läsarens intresse. En bra bok att börja med är *Typografisk handbok* (2004) av Christer Hellmark. Denna bok, såväl som de tidigare nämnda designböckerna, var en del av vår kurslitteratur för multimedia-delen på *Institute of Communication*. I nästa sektion tar vi upp hur vi lärde oss om dåtidens människor och detaljerna i deras liv.

2.1.5 Berättarkonsten - genom annan litteratur

De sex filmade intervjuerna och de två e-postintervjuer vi gjorde med skaparna av boken *Nu & Då*, gav oss en god grund för att förstå hur *människohistoria* berättas på ett gripande sätt och olika sätt att tänka och resonera under berättandets gång. Våra tidigare utbildningar inom statsvetenskap och konstvetenskap samt kunskapen vi förvärvade på *Institute of Communication*, gav oss den solida teoretiska basen och de nyttiga praktiska färdigheterna vi behövde för att kunna påbörja vårt skapande av häftet och filmen. Men vi behövde också mer omfattande kunskaper i historia och mer ämnesspecifika kunskaper i berättandets uppdelningar, såväl som i olika synsätt på berättarkonsten och dess olika begreppsförklaringar. Därför läste vi bland annat de följande böckerna.

Storytelling Sociology: Narrative as Social Inquiry (2005) av Ronald J. Berger & Richard Quinney är en bok som vi använde flitigt och citerade från. Den ger läsaren en god överblick av berättartekniken i alla dess olika former.

I *Collective Remembering* (2005) skriver David Bakhurst artikeln, "Social Memory in Soviet Thought",

som behandlar det sociala minnet som en sorts form av begreppet *kollektivt minne*. Det är genom vissa sociala praktiker som samhällets aktörer bevarar en bild av sitt förgångna. Den ryske psykologen och pedagogen Lev Vygotsky (1896-1934) är känd för att ha framhävt en teori om social genesis av det mentala. Minnesforskning var central för utvecklingen av hans teori. Vygotsky fokuserar på symboler (*signs = psychological tools*), mening och människors förhållande till en redan förtolkad värld. Symboler är en sorts hållhakar för hur vi minns det förgångna. En sorts "själprat" är också viktigt för minnet och det är det som berättandet ursprungligen utgår ifrån. Vi minns alltså genom att skapa berättelser, med symboler som bland annat inbegriper minnen av förgångna händelser. Vi människor gör detta för att kunna få en mer komplett förståelse av vår värld. Minnets påverkan genom symboler var del av de ingredienser som vi använde för att analysera vår framställning av historiska perspektiv på personer som hade levt i dåtidens Kvidinge.

Pedagogik för 2000-talet (2002) av Henry Egidius är en av de bästa böcker vi läst för att få perspektiv på olika filosofiska utgångspunkter, om skrivandet såväl som för utvärderingar av texter och olika faser i berättarkonsten.

I boken *På Klios fält. Essäer om historisk forskning och historieskrivning* (2000) skriver Dick Harrison bland annat om hur själva historieämnet har förändrats. Kriget som tema har tolkats och kommunicerats på olika sätt vid olika tider, av olika kulturer. Förr skedde det ofta i idealiserande termer med modiga hjältar, frihetskämpar som försvarade landets och kvinnornas ära. På senare tid har det istället kommit att bli betraktat som en värld *omsvept av lögner*, som Harrison säger. Han fortsätter och skriver att verkliga krig är "smutsiga och förfärliga, så kusligt groteska att de inte kan beskrivas ens i nutida dokumentärfilmer..." (s. 14). Han skriver också om kulturella perspektiv på andra teman, till exempel om förändringar i hur religion berättas och olika synsätt på kulturella föreställningar beroende på tid och rum.

Sociologen och genusforskaren Anna Johansson skriver i sin bok *Narrativ teori och metod* (2005) om berättelser som en grundläggande form av kunskap. Hon definierar centrala begrepp som till exempel text. *Text* är ett begrepp som kommer av det latinska ordet sammanfogande, väv (s. 32). "Orden *narrativ*, *narration* och *narrate* kommer från latinets *gnarus* (att veta, vara bekant med, expert på, kunnig i) och *narrō* (berätta, skildra), samt från sanskrits *gnā* (veta) (White 1987, Prince 1987)" (s. 41). Johansson berättar både brett och djupt om berättandets betydelser och de otaliga sammanhang dessa kan tolkas i. Alltifrån berättande terapi till den normativa självbiografien, tolkas och diskuteras. Hon definierar också begreppet diskurs från ett lingvistiskt perspektiv såväl som från ett mer sociologiskt perspektiv.

Torsten Thurén visar i sin bok *Populärvetenskapens retorik – inte bara att förenkla* (2000), att det faktiskt går att skriva roligt, informativt och vetenskapligt på en och samma gång.

Folk förr (1995) av Eva Österberg är den bok vi hade mest nytta av eftersom hon själv skriver på ett stimulerande och informativt sätt. Dessutom ger hon fräscha infallsvinklar, träffande metaforer och skarpa analyser. *Folk förr* var rolig att läsa, den är också full av historisk kunskap och närmar sig dåtidens människor på ett gripande men ödmjukt, sanningsenligt sätt som gör dem levande och relevanta för nutidens läsare.

2.2 Vägar till dåtidens människor

"**Vägar till dåtidens människor**" var vårt andra tema och handlade om hur historiska människor görs levande och personliga genom att ta reda på så många historiska detaljer som möjligt om dem. Detta gjorde vi genom att läsa litteratur om historia, Hembygdsföreningens skrifter och annan litteratur. Vi

gjorde också arkivundersökningar, Internetundersökningar och undersökte speciella samlingar på bibliotek i samma syfte. Innan vi kunde gå in på personliga detaljer i dåtidens människors liv, var vi tvungna att läsa allmän historia för att få relevant bakgrundskunskap.

2.2.1 Dåtidens människor – genom litteratur

Historielitteratur

Vår roll var att fungera som *kommunikatörer, informatörer* och framför allt som *skapare* – vi tog idéer från dåtiden och nutiden och gjorde dem till ett koncept som i konkret form bestod av ett häfte och en film som förhoppningsvis når en bred publik. Men vi var ändå tvungna att försöka få en överblick över de tidsepoker då de människor vi berättar om levde. Detta innebar mycket bakgrundsläsning i historia eftersom vi inte hade tillräckligt med kunskaper när det gäller Skånes, Danmarks och Sveriges historia. Därför var vi tvungna att läsa om olika aspekter och tidsepoker, speciellt om de som berörde nordvästra Skåne. Vi ville försöka förstå skillnaderna mellan de så kallade vanliga människorna, vilket på landsbygden var mestadels bönder, backstugusittare, fotsoldater och jordlösa, och de som genom sin födsel som adel och *frälse* hade makt, rikedom och rättigheter att inneha sätesgårdar och *skattefria* slott med tillhörande arbetskraft från de gårdar som låg inom slottets besittningsområden. Hur umgicks dessa grupper och hur såg de på varandra, undrade vi. Hur blev folk befäl och vilka blev det? Helt enkelt, hur var livet för människorna under olika tidsepoker under historiens gång?

En bok som vi började med var *Spelet om Skåne* (1993) utgiven av Malmö Museer, huvudredaktör Erik Osvalds. Boken har olika författare och innehåller bland annat *Skåne -- vid tiden för övergången till Sverige* av Göran Larsson. Han berättar om hur adeln ökade sin ekonomiska makt genom jordinnehav och ger en god inblick i hoveriet, som innebar att bönderna var tvungna att göra dagsverken på godsens. Larsson beskriver hur adeln grundade nya huvudgårdar för att kunna använda fler bönders arbetskraft. Dessa förnämliga adelsprivilegier gjorde att svenska adelsmän såg de skånsk-danska godsens som mycket attraktiva. I en annan del av boken, i avsnittet *Svenskkrigen i Danmark 1657-60* av Sven Rosborn diskuteras tre förödande krigsepoker som tog plats i Skåne, 1657-60, 1675-79 och 1709-10. En annan speciellt intressant artikel är *Två unga kungar med makt*. Dessa sidor ger en inblick i de machiavelliska personlighetsdrag som låg bakom maktsökandet hos Sveriges och Danmarks kungar, Karl XI och Kristian V. Två unga män vars tidigare favoritsysselsättning i tonåren hade varit jakt på djur blev nu jakt på människor. Plundring, massakrer och förstörelse av civilbefolkningen i Skåne blev resultatet. Kapitlet *Danskriget i Skåne 1776-79* är också skrivet av Björn Rosborn. Detta kapitel leder till många funderingar. Det verkar nästan som en sorts krigslek mellan två spelgalna killar och vore det inte för all förödelse och det ofantliga mänskliga lidandet, vore det lätt att tro att det hela var arrangerat som ett slags makabert "lätsassemblé", dokusåpa eller dataspel. Men istället var det grym verklighet som lämnade alltför många av Skånes kvinnor utan män i sina liv, utan söner och utan pappor. Flertalet av Skånes sörjande kvinnor var ju också tvungna att lära sig leva utan sina bästa livskamrater och stöd, sina makar.

Bokens historier visar hur svårt det var för både de civila och soldaterna. Ett stort antal soldater dog inte i aktiv krigföring, utan avled långsamt på grund av infektioner och andra återkommande sjukdomar som magåkommor. Med Eva Österbergs ord "sket soldaterna bokstavligen talat ihjäl sig" (1995, s. 221).

I samma bok skriver Pether Larsson om ögonvittnet Kågeprästen Sten Jacobsen (född 1642). Han var ögonvittne till och dokumenterade misären, hungern, soldatsjukan och förvirringen. Som de flesta prästerna i Skåne vid den här tiden var han utbildad i Danmark. Här får läsaren också reda på lite om kyrkans seder och bruk. När pastorn i en församling dog gifte sig den nye pastorn med änkan. Detta kallades att "pastoratet konserverades" och på så sätt tryggades ankans och hennes familjs försörjning.

I en annan bok, *Kulturminnen i Skåne: En vägvisare* (1981) skriver Evald Gustafsson och Ingemar Tunander bland annat om Gyllenbielkeska hospitalet, Skillinge och Gustav II Adolfs härjningar i Skåne.

Spåren till Åstorp (1988) av Erik Andersson innehåller historien om Karina Nielsdotter som födde ett barn i lönn omkring 1691 med de följderna att både mor och barn dog under tragiska omständigheter. En bok som berättar ingående om dåtidens kvinnors prekära situation är *Synd och skam. Ogifta mödrar på svensk landsbygd 1680-1880*, av Marie Lindstedt Cronberg. Hon har baserat sina uppgifter och tolkningar på primära källor, som till exempel kyrkoböcker och mantalslängder.

Jonny Ambrius hade i sin *Skånes historia i årtal från 550-1720* (1995) koncisa sammanfattningar av Skånes historiska bemärkelser.

Vi läste också många generella historieböcker och böcker om herrgårdar och adeln, i vilka vi fann små bitar av information som vi sedan försökte att sätta ihop till en sammanhängande berättelse eller på annat sätt använda för vår bakgrundsförståelse för att lära oss om Kvidinges människor.

Hembygdsföreningens skrifter

Efter vår litteraturgenomgång av allmän historia, det vill säga, litteratur som handlar om människorna och deras kontexter genom tiderna som vi gjorde för att få en grundläggande överblick över livsvillkoren under olika tidsepoker, använde vi mer ortsbunden litteratur om just de människor som levde i Kvidinge under olika tider. Denna information fick vi först och främst genom Kvidinge Sockens Hembygdsförenings åtta skrifter. För att lära oss mer om detaljerna i de olika människornas liv var vi också tvungna att söka på arkiv, Internet och i specialsamlingar på bibliotek. För att få mer kunskap om nutida konstnärer och andra intressanta människor i Kvidinge gjorde vi fältstudier och informella intervjuer och hade samtal med sju stycken Kvidingebor i deras hem.

En stor del av det material som följer i detta avsnitt fick vi låna av Jan Nilsson, vår kontaktperson för Kvidingeprojektet, för att lära oss om Kvidinges människor. Vi läste Kvidinges Hembygdsförenings åtta skrifter som har kommit ut sedan 1960. Vi beskriver dessa skrifter grundligt, eftersom de var en essentiell del för att få kunskap om vad som fanns tillgängligt och vad som ansetts vara viktigt av Kvidingeborna själva. **Skriftserie I** (1960) innehåller 73 sidor och formatet är 21,5 x 14,5 cm. Ett avsnitt heter *Kronprins Karl Augusts död i Kvidinge* och är skriven av Joel Bjerle. Det handlar om *Karl Kristian August Slesvig-Holstein-Sönderborg-Augustenburg* (1768-1810). Han var Sveriges kronprins tills han plötsligt avled på Kvidinge hed 28 maj 1810. I Kvidinge är han fortfarande en ofta omtalad historisk personlighet. Ett monument blev uppfört till hans ära i Kvidinge av hans efterföljare kung Karl XIV Johan – Jean Baptiste Bernadotte (1763-1844). Andra personer som behandlas i denna skrift är tre krigare som bott på Tomarp. Under rubriken *Tre krigaröden* av Lennart Jönsson kan man läsa om: Generalmajor Kock von Crimstein (1623-1690), generallöjtnant Barthold Mortaigne (1662-1694) och överstelöjtnant Lars Gyllenpamp (omkring 1635-1701). I denna skrift får vi också veta att omslagsbilderna som finns på sex av Hembygdsföreningens blå skrifter, föreställande Karl Augusts monument, har valts därför att det ”är ett säreget minnesmärke ... med notering t.o.m. i våra historieböcker”. Det symboliserar också ”Sveriges första uppsättning av krigsmakt i den förut danska provinsen” och vidare att monumentet också kan tolkas ”som en symbol för en ny tid, då de nordiska brödrarfolken upphört att bekämpa varandra” (1960, s. 8).

Skriftserie II (1963) består av 62 sidor. Den kallas även *Sånnaboken*, eftersom den är skriven av Wilhelm Emil Wilhelmsson (1868-1958) som växte upp i Sånnaby, i Kvidingeområdet. Han har fört den muntliga traditionen vidare inom sin släkt genom att skriva ned berättelser från början av 1700-

talet då hans förfader Johan Larsson (1708-1773), berättade historier från sin tid. Från far till son i åtta generationer har denna tradition hållits levande, nu senast av Emils sonson Lars Wilhelmsson. Förutom att få en historisk överblick av människornas relationer till varandra, såväl som seder och bruk, fick vi också idéer till några av våra berättelser. Författaren själv, Emil, var intressant nog för att vi skulle överväga att ta med honom i vårt häfte.

Emils farfar Nils Johansson var själv med på Björnekulla backar där personer som dömts till dödsstraff inom häradet avrättades. Bland annat skriver Emil om Lusse "Möllerstedtskan" som hans farfar minns speciellt väl eftersom avrättningsritualen tog en ovanlig form. Vi fastnade också för historien om Emils farmor som inte själv fick bestämma vem hon skulle gifta sig med. Denna skrift visade sig vara outhärlig för att få själva känslan och komma in i gångna generationers livsvillkor och in i historiens kärna: om hur det var att leva i deras världar. Hur annorlunda såg deras så kallade vardag ut och vilka känslor framkallade händelser som förr ansågs "normala" men som vi nu för tiden reagerar starkt på när vi läser om dem?

Skriftserie III (1967) består av 40 sidor. I förordet nämns Kvidinges tre största stoltheter. Gyllenbielkeska hospitalet, numera museum och Kvidinge församlingshem, är en byggnad som uppfördes 1729 som följd av en gåva lämnad av Håkan Wänberg, adlad Gyllenbielke (1660-1719). Ett annat, tidigare nämnt, högt prisat minnesmärke, monumentet över Karl August, nämns även här i ord och bild. Tomarps kungsgård är ytterligare en sevärdhet som nämns i förordet. Resten av skriften är tillägnad kronprins Karl August och hans död på Kvidinge hed. En stor del av skriften beskriver hur monumentet till hans ära kom till och monumentets underhåll. Artikeln är skriven av Nils E. Erlandson, dåvarande ordförande i Kvidinge Sockens Hembygdsförening. Fotona är få och de som finns är i svartvitt och visar olika stadier av monumentets resning och restaurering. Vi undrade om Karl August fortfarande var populär nog att ännu en gång berättas om? Det gick kanske inte att undvika berättelsen om honom eftersom vid varje Kvidingebesök var det alltid någon eller några som nämnde hans namn eller som stolt hänvisade till det "fina" monumentet rest till hans ära och minne på Kvidinge hed.

Skriftserie IV (1974) består av 77 sidor. Den handlar om 19 olika byar i dåvarande Kvidinges kommun. 27 sidor tillägnas Kvidinge by och dess industri, hantverk och kyrka. J. D. Stenqvists pappersfabrik är omnämnd och visas på två foton såväl som Karl Augusts monument. Fokus ligger på byggnader och handel. Även Tomarps kungsgård och Gyllenbielkeska hospitalet är omnämnda. Det finns många svartvita bilder på byggnader och kartor men få på människor.

Skriftserie V heter *Pottemakare i Kvidinge*, (1986) och består av 65 sidor. Skriften har utarbetats av keramikern Folke Quist och sammanställts av Erik Andersson. Skriftkommittén består av Ingrid Johnson, Verner Olofsson, Lennart Olsson och Margareta Pålsson. Den handlar om skråväsendet, lergodstillverkningen och krukmakartraditionerna från 1829 och framåt. De flesta foton är i svartvitt och föreställer husen som användes som krukmakerier. Det finns också fyra sidor med färgbilder på keramik. Här nämns bland annat Tomas Anagrius och Anette Danielsson-Dahlgren, som fortfarande är verksamma som krukmakare i Kvidinge.

Skriftserie VI heter *Karolinens testamente* (1987) och är på 127 sidor. Denna är skriven av bland annat Lennart Olsson. Fotona är tagna av Ingvar Månsson. Omslaget är i färg och skriften innehåller tre färgbilder: Målningen av Håkan Gyllenbielke (1660-1719), hans adelsköld i hans adelsbrev samt en målning av Kvidinge gamla kyrka. Resten av illustrationerna är i svartvitt. Hela skriften handlar om Håkan Gyllenbielkes testamente och också om de instruktioner som användes när bygget av det Gyllenbielkeska hospitalet påbörjades tio år efter Håkans död. Några sidor tillägnas också intressanta livsöden om de som bodde på hospitalet. Däribland nämns Kjersti Persdotter som sägs ha gömt sin

”oäkta” son Jonas i *hospitalets* jordkällare i tre månader. Detta är en historia som vi fann intressant eftersom den handlar om dåtidens kvinnors maktlöshet inför oönskade graviditeter.

Skriftserie VII heter *Handel och hantverk i Kvidinge i gången tid* (1992) och är på 132 sidor. Författare är bland annat Lennart Olsson och en del anteckningar har använts från Emil Wilhelmsson samt Hembygdsföreningens tidigare ordförande Nils E. Erlandson. Skriftkommittén är ansvarig för texten och består av Ulla Condelius, Ingrid Johnson och Verner Olofsson. Fotona är i svartvitt och visar mest byggnader. Denna skrift skiljer sig från de andra skrifterna genom att den har ett något större format (16 x 24 cm) och har ett gult omslag med svart text (istället för blått omslag med en bild av monumentet). Skriften behandlar hur Kvidinge under fyra decennier utvecklat sitt näringsliv. Bland annat nämns Blenda Karlberg som var innehavare av en affär i början på 1900-talet. Hon lät också uppföra en konsertsalong 1919, numera Kvidinge Hembygdshall. En stor del av skriften är tillägnad J. D. Stenqvist och hans pappersfabrik.

Skriftserie VIII heter *Fornlämningar i Kvidinge* (1996) och är på 78 sidor, skriven av Bo Lindow. Mestadels innehåller den jordregisterenheter som till exempel beskrivningar av boplatser, gravfält och andra fyndplatser från stenålder och framåt. Häftet är svårläst eftersom fakta återges utan tolkning.

Annan Kvidingelitteratur

Vi läste också årsböcker från Åstorps kommun, som inkluderar Björnekulla, Västra Broby och Kvidinge från 1981-84. Fotona är alla i svartvitt. Den första (1981) består av tolv berättelser. Bland annat finns artiklar som nämner fattigvård (s. 46) och det *omåttliga* supandet omkring 1830 (s. 33). Lars Wilhelmsson berättar om socknens tidigare avrättningar, genom citat och kunskap som han fått från sina förfäder (s. 25).

Årsboken från 1982 handlar bland annat om Krookska familjen. Johan Georg Krook (1762-1854) var prost i Kvidinge och Nelly, en av hans tvillingdöttrar donerade två fattighus. Här står inget nämnt om att dessa hus var avsedda för kvinnor, men det gör det i Lars Olefeldts häfte *Vad ska Åstorp ha Kvidinge till?* (Se nedan.)

Årsboken 1983-1984 berör ämnen som gruvan i Nyvång och barnarbetet som förekom där. I artikeln *Övergruvfogdens berättelse ... om fattigdom, förnedring och utnyttjande* läste vi om pojkar som blev tagna från barnhus i åldern sju till tolv år för att användas i gruvorna på sjuårskontrakt. Lars Wilhelmsson har också bidragit med en artikel om Södra Åsbo-dialekten. Cecilia Andersson skriver i sin artikel, *Det grymma kriget* (s. 76) om det skånska kriget 1676-79 då de svenska styrkorna marscherade över gamla Kvidinge-bron (1676) och om hur närmare 270 danska soldater stacks ihjäl av den 20-årige kungen Karl XI:s trupper på Hyllinge krog.

Vi har också läst häftet *Vad ska Åstorp ha Kvidinge till?* (2000), skriven av Lars Olefeldt på 111 sidor. Den handlar om Sveriges Televisions före detta nyhetsankare Lars Orups besök i Kvidinge 1985. Då fördes en debatt om Kvidinges framtid. Ämnen som berörs är Karl Augusts monument under rubriken *Sveriges mest bortglömda monument*, J. D. Stenqvist och hans pappersindustri och Blenda Karlbergs konsertsalong, den nuvarande Hembygdshallen i Kvidinge. Här står också om Nelly Krooks fattighus med referenser som visar att de var menade för kvinnor. Omslaget består av foton på dem som deltog i debatten och på baksidan finns ett foto på författaren och Lars Orup. Lars Olefeldt hade hört talas om oss och vårt Kvidingeprojekt och skickade sin bok till oss.

Av Jan Nilsson fick vi låna ett album med hans egna tidningsurklipp om Kvidingemänniskor från 1979 till 1981. Många av dessa handlar om idrott men det finns också artiklar om de gamla butikerna och deras avveckling, såväl som artiklar om Gyllenbielkeska hospitalet och keramikern Tomas Anagrius.

Petter Carlssons magisteruppsats *Tommarps kungsgård: En byggnadsundersökning* (1997) är skriven vid Lunds Tekniska Högskola. Den innehåller bland annat texter om Tomarps invånare från den danska dåtiden till nutiden, deras traditioner och sägner om dem. Carlsson beskriver också Tomarps interiör som till exempel järnugnar från 1600-1800, en med paradismotiv tros vara från tidigt 1700-tal, dessa finns fortfarande kvar på Tomarp. Eftersom Håkan Gyllenbielke bodde på Tomarp under tidigt 1700-tal, undrade vi om det var möjligt att han lät installera några av dessa järnugnar?

I tidskriften *Den Skånska Dragonen* (2001), fanns artikeln *Tommarps kungsgård* (s. 15–18) av Jan Andersson. Trots sitt ringa omfång är Anderssons artikel en mångsidig sammanfattning där vi bland annat fick information om Bror Cederström och Charlotte Mörner Gyllenkrok Cederström, som vi funderade på att inkludera i vårt häfte.

Annan litteratur

Christoffer Barfod (1753-1829) har skrivit böckerna *Märkvärdigheter rörande skånska adeln* (1976), och *Dagens märkvärdigheter: Gustavianska anteckningar 1799-1800*, del I (1963) och del II (1967). Dessa tre böcker använde vi dels för att få information om Kvidinges historiska personligheter, och dels för att få information om Barfod själv (bland annat från förorden). Barfod uppmärksammade många av orättvisorna i sitt samhälle. Han såg orättvisor mellan bönderna och adelherrarna fast många under hans samtid accepterade detta som självklart. Det märks att Barfod både beundrade och undrade över adelns överklass och märkliga rättigheter till att ta sig friheter som var otänkbara för den ofrälse ”vanliga” människan.

Barfod var en fritänkare och såg både ont och gott i människorna han skrev om. Utan några uppenbara svårigheter lyckas han med att beskriva både bra och mindre bra egenskaper i samma personer. Om baron general Bror Cederström, som vi funderade på att omnämna i vårt häfte, skriver Barfod till exempel att Cederströms äktenskap blev ”föga lyckosamt”. Samlevnaden blev obehaglig på grund av att Cederström var ihop med en fransk aktriss. Men Barfod berättar också att trots detta var han på andra vis en hederlig man och fick respekt av sina underordnade för han ansågs vara en rättvis man.

Dessutom tar Barfod ofta upp sådant som ansågs olämpligt att skriva om, sådant som ”alla” trodde de visste om vissa adelsherrarna men som det inte skrevs om. Till exempel, Cederström hade en kvinna iklädd manskläder som var med honom under kriget och födde honom flera barn. Efter hemkomsten hittade Cederström en lämplig make till denna kvinna. Tog folk detta för givet? Var detta vanligt undrade vi? Vi visste att vissa kvinnor deltog i kriget och att en del ”fruar” följde med sina män på fälttågen, men hur vanligt det var är svårt att bedöma. Antagligen var det oftast de högre ständerna som hade möjlighet att göra sådana val. Barfod skriver också ofta lite ironiskt och roligt som när han skriver att Cederströms fru blev med barn fast ”de i hela tre år levat åtskilda till sängelag” (*Märkvärdigheter rörande skånska adeln* (s. 149–150).

2.2.2. Dåtidens människor - genom arkivundersökningar

Landsarkivet i Lund

Landsarkivet har hand om material för myndigheter i Skåne, Blekinge och Halland. På huvuddepån finns kyrkoarkiv i original, arkiv från domstolar, skolor, sjömanshus och länsstyrelser. På *Arkivcentrum Syd* har allmänheten tillgång till handlingar från polis, fängelser och enskilda arkiv; företag, föreningar, släkter, privatpersoner, gods och gårdar, och kart- och ritningssamlingen. Vi besökte Landsarkivet bland annat för att läsa Håkan Gyllenbielkes testamente och hitta kartor från olika tidsepoker över Kvidinge-området.

För att få personlig information om en viss människa är det en fördel att granska till exempel domböcker och andra primärkällor. Nackdelen är dock att det äldre materialet ofta är handskrivet på ålderdomlig svenska eller gammal danska. Denna kombination gör att dokumenten är svåra att tyda och procedurerna blir ofta tidskrävande.

För att hitta ett specifikt dokument på arkivet underlättar det att ha i åtanke journalistens fem viktigaste frågor: Var dokumentet skrevs, när, varför, av vem (för vem), och vad omständigheterna kring dokumentets uppkomst var. För att hitta dokument i arkivet är det bra att veta referensnumret om möjligt. I vårt fall hade vi referenser från böcker som specificerade dokumentens placeringar i arkivet. Det går också att söka på <http://www.ra.se> på Internet för att få specifik information om var och hur man ska söka vidare vid personliga besök på arkiven.

När vi sökte på arkivet behövde vi kopiera vissa dokument och det lättaste sättet var då att fotografera dem, vilket är tillåtet på Landsarkivet i Lund. För att beställa ett dokument krävs det att en rekvisitionsblankett fylls i. Där anges signum och volymnummer samt vilket arkiv (till exempel Lunds Domkapitel) dokumentet finns på. Besökaren skriver också sitt namn, adress och bordsnummer i arkivet på denna rekvisitionsblankett. Det är bra att veta att det kan ta en liten stund att få fram det efterfrågade materialet beroende på hur upptagna arkivpersonalen är. Vi åkte först till fel arkiv, Arkivcentrum Syd, som ligger cirka tio minuters bussresa från centralstationen i Lund. Huvuddepån ligger i centrala Lund, på gångavstånd från stationen. Ju mer förberedelser, desto lättare att åka till rätt arkiv och att hitta det dokument som söks.

Helsingborgs Stadsarkiv

Helsingborgs stadsarkiv förvarar allmänna handlingar från den kommunala stadsbildningen. Här finns cirka 6000 hyllmeter handlingar och även en bildsamling av cirka 4000 foton från i huvudsak 1920 och framåt. Här sökte vi i databaser över Sveriges befolkning och dödböcker för att försöka hitta bland annat mer om Blenda Karlbergs historia före och efter hennes tid i Kvidinge såväl som att titta i dopböckerna för en annan av Kvidingepersonerna vi var intresserade av, Kjersti Persdotter. Vi ville veta när hon föddes och döpte sin son Jonas. Den mesta informationen är digitaliserad och går att söka i olika databaser.

Kvidinges arkiv

Arkivet består av 14 685 böcker, tidningar och kartor. Denna samling donerades av läkaren Mattias Olofsson som växte upp i Kvidinge och den organiserades och katalogiserades över en 10-års period av två Kvidingekvinnor: Brita Olefeldt och Stina Jönsson. Dessa två kvinnor gav 10 år av sina liv för att utan betalning kunna iordningställa den stora litteratursamlingen. Samlingen ligger på Hembygdshallens övervåning och allmänheten är välkommen. Här hittade vi bland annat mer personlig information om Håkan Gyllenbielke i biografen *Den introducerade adelns ättartavlor med tillägg och rättelse* av Gustaf Elgenstierna (1927). Vi fotograferade också Håkans adelsbrev och bilden av den handmålade vapenskölden som också förvaras i arkivet.

Kvidinges kyrkoarkivalier

Kvidinges kyrkoarkivalier tillhör moderförsamlingen i Kvidinge och Västra Sönnarslövs pastorat i Kristianstads län, Södra Åsbo härad. I kyrkoarkivalierna finns dokument som ännu inte har blivit digitaliserade och inte kan sökas i på databaser.

Till kyrkoarkivalierna hör till exempel *Katekeslängder* mellan åren 1692 och 1780, *Dödböcker* från 1721 till 1773, såväl som från 1777 till 1894. Liknande årtal gäller till exempel *Vigsellböcker* från 1720 till 1894 och *Husförhörslängder* från 1803 till 1899.

Domböcker för Södra Åsbo häradsrätt finns från 1683 till 1899. *Bouppteckningar* finns från 1657-1899, *Mantalslängder* (Kristianstads länsstyrelse) finns med vissa undantag, för åren 1742-1843 med mera.

Här fanns uppgifter om Blenda Karlberg, en Kvidingebo som vi hade svårt att hitta biografiska uppgifter om. Dessa källor är rika på information men väldigt tidskrävande att söka igenom för att hitta uppgifter om de människor som det behövs mer detaljerad information om (därför är det viktigt att veta datum och årtal, om möjligt).

2.2.3 Dåtidens människor – genom Internetundersökningar

För att lära oss om Kvidinges människor var Internet en ovärderlig källa till kunskap. Vi fick många detaljer som hade varit svårt att hitta på annat sätt men det gäller att vara noggrann med källorna som används. Många källor är av tvivelaktig karaktär, därför är det bäst att dubbelkolla uppgifterna genom en tillförlitlig organisation, forskartidning, universitet eller liknande. På Projekt Runeberg kan man hitta många äldre familjeböcker och uppslagsböcker där upphovsrätten har upphört, vilket innebär att materialet går att använda fritt.

Projekt Runeberg – <http://runeberg.org>

Vi använde Projekt Runebergs hemsida bland annat för att göra sökningar på gamla artiklar. Ett exempel var tidskriften *Fataburen*. Bengt Hildebrand skrev till exempel om Charlotte Mörner (*Fataburen*, 1913, s. 109) och i denna tidning visas också en teckning som Charlotte gjort av en *brudpigedräkt* på Fogdön i början av 1800-talet. En annan källa som berättar om Charlotte är *Anteckningar om Svenska Qvinnor* (1864-1866) av Wilhelmina Stålberg och PG Berg (s. 276).

Genom Runeberg kom vi också in på Nordisk Familjebok (1800-talsutgåvan) som vi använde flitigt. Det finns också andra digitaliserade böcker på Runeberg, som till exempel *Personhistorisk Tidskrift* (1905), *Svenskt Biografiskt Handlexikon alfabetiskt ordnade lefnadsteckningar af Sveriges Namnkunniga män och kvinnor från reformationen till nuvarande tid* af Herman Hofberg, Bonniers (1906). Den ligger på <http://runeberg.org/sbh>. Här fann vi ytterligare uppgifter om Bror Cederström med flera.

Ytterligare en bok på Runeberg som var av intresse var boken *Svensk konst och svenska konstnärer i nittonde århundradet* av Georg Nordensvan (ny upplaga 1925). Här står om till exempel Svenska Konstakademien och deras politik under den tid som Charlotte Mörner var verksam och blev hedersledamot där (s. 36–40). Dessa är bara några få av de många dokument som är inlagda på Projekt Runeberg.

Andra webbsidor

På Libris hemsida (www.libris.kb.se) hittade vi bland annat en bok som var översatt av Charlotte Mörner och också ett flertal böcker som var skrivna av Bror Cederström, vilka var två av Kvidingemänniskorna som vi omnämnt tidigare.

Genom sökning på Stockholms Läns Museum (www.lansmuseum.a.se/start/sid2.cfm?in_id=53) (mars 2006) fann vi musik och text skriven av Charlotte Mörner på en cd-skiva som utgavs 2003 med titeln *Vårt kön så föga det behöfver*.

En hemsida för att leta efter Kvidinges dåtida människor var *Family Search International Genealogical Index* (<http://www.familysearch.org>). Denna sida tillhör Mormonkyrkan (The Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints). Här hittade vi bland annat Ove Gieddes släkträd, en adelsman vars familj ägde Tomarp i Kvidinge i omkring fyra generationer.

En liknande sida var på norska: *The Landmark Family Genealogy Project* sponsrad av docent Theodor Landmark och hans fru Elise F. Gudes *Family Foundation* (<http://home.no.net/mikegl/fam04087.htm>). Sidsela Brostrup var en av de många som går att söka på denna hemsida. Men även här varierar uppgifterna ibland så det är alltid bäst att kolla flera olika tillförlitliga källor och verifiera uppgifterna.

Eftersom sökningar på Internet var i stort sett obegränsade, finns det ingen möjlighet att lämna en heltäckande bild och ge specifika uppgifter. Vi har bara nämnt ett fåtal av de sidor som varit mest användbara för att hitta uppgifter om Kvidinges människor.

2.2.4 Dåtidens människor – genom speciella samlingar

Bibliotek

Nelly Krook var en av Kvidingemänniskorna som det var svårt att hitta information om. Däremot fanns det mer om hennes pappa prosten Hans Johan Georg Krook. Vi lyckades, med hjälp av Kvidinges nuvarande prost Alf Fors, att hitta *Lunds stifts herdaminne serie II – Biografier Åsbo och Bjäre kontrakt*, av Gunnar Carlquist (1985). Den innehåller information om kyrkoherde Krook. Här fanns också lite information om hans barn, till exempel födelsedatum och att Nelly hade en tvillingsyster.

Gustaf Ljunggrens *Skånska Herregårdar* (1853-1863) samt Burman/Fischers *Prospecter af åtskillige märkvärdige byggnader, säterier och herregårdar uti Skåne*, (1756) fanns på magasinavdelningen för ”Rariteter” på Helsingborgs bibliotek och dessa hittade vi genom referenser i andra böcker. De ger många personliga levnadskrivningar från 1300-talet och framåt, mest om adelsfolk som bott på Tomarp, men även historiska händelser nämns, som till exempel bondeuppror vid olika tidpunkter.

En bok som var till mycket hjälp för att få kunskap om Charlotte Mörner Gyllenkrok Cederström, baronessa på Tomarp i Kvidinge, var *Den gamla Oby-släktkretsen och dess minnen* (1941) av Bengt Hildebrand. Tyvärr var den svår att överhuvudtaget få vetskap om eftersom den inte omnämndes i de böcker vi sökt igenom. Det fanns bara ett fåtal exemplar av den på några andra orter och vi fick beställa den genom fjärrlån. Denna bok gav oss uppgifter om till exempel Charlotte Mörners födelseort och uppväxt som verkade tillförlitliga. I motsats till de källor vi redan läst, vilka alla verkade använda samma källa för sina uppgifter, baserade Hildebrand sig på primära källor som personliga brev och dokumenterade förstahandsuppgifter.

2.3 Vägar till levnadsteckningar

”**Vägar till levnadsteckningar**” var vårt tredje tema och handlade om hur vi hittade de utmärkande och intresseväckande Kvidingemänniskorna. Detta gjorde vi genom samtal och fältstudier samt en enkätundersökning. I avsnittet ”Dialog” talar vi allmänt om urvalet av människorna.

2.3.1 Levnadsteckningar – genom samtal och fältstudier i Kvidinge

För att få en bild av de nutida människorna vi var intresserade av åkte vi till Kvidinge fem gånger under våren 2006. Vi ville möta de personer som vi tänkte ta med i vårt häfte och vår film, och

spenderade cirka 35 timmar i Kvidinge, mestadels med sju Kvidingebor. Tack vare vår Kvidinge-kontaktperson Jan Nilsson, fick vi tillträde till dessa Kvidingeborns hem och kunde på så sätt ha personliga samtal med dem. Jan Nilsson är respekterad som kommunalråd och Kvidingeborna har stort förtroende för hans omdöme. Jan hade berättat om oss och vårt Kvidingeprojekt på Hembygdsföreningens möte i januari, så de flesta Kvidingebor visste vilka vi var och vad vårt projekt handlade om. Detta gjorde vårt inträde i deras hemmiljö betydligt lättare. Vi hade inga frågeformulär med oss när vi gjorde våra besök, men hade i förväg skrivit ned personrelaterade teman som vi var intresserade av att veta mer om och diskuterat igenom dessa med varandra innan vi träffade Kvidingeborna.

Tomas Anagrius

Tomas är den keramiker som varit verksam längst i Kvidinge. Senast i år, 2006, vann han Åstorps Kulturpris. Vi träffade Tomas första gången på Hembygdsföreningens årsmöte 5 mars, 2006. Tomas namn hittade vi i Hembygdsföreningens skriftserie V (s. 63, 1986), där hans namn finns med i en lista över vilka keramiker Hembygdsföreningen har representerade i sina samlingar. Hans namn finns även i skriftserie VII som heter *Handel och hantverk i Kvidinge i gången tid* (s. 115, 1992). Han finns också med på Tomarps kungsgårds hemsida (<http://www.tomarps-kungsgard.com>). Vi ringde honom senare i mars och bokade först en tid för möte 22 mars, vilken vi var tvungna att boka om. Tomas kunde inte träffa oss den 23 mars då vi hade bokat in andra Kvidingebor. Slutligen bokade vi en tid via telefon med honom för 3 maj, 2006. Två frågor vi hade i åtanke var: Låg konstnärskapet i släkten och hade han sina föräldrars stöd?

Margareth Anderberg-Fjellström

Margareth är en av de nuvarande arrendatorerna på Tomarps kungsgård och driver ett galleri och en cafeteria där. Vi fick Margareths namn och telefonnummer av Jan Nilsson och försökte få tag på henne för vårt planerade besök 19 januari men hon var på semester. Vi pratade i telefon med hennes dotter Linda och bokade en tid med henne istället. Per telefon bokade vi sedan en tid med Margareth 5 mars. Vi träffade henne också 3 maj. Vi undrade bland annat vilka konstnärer som är representerade i Tomarps kungsgårds galleri.

Anette Danielsson-Dahlgren och Karl Gustaf Dahlgren

Anette är en av de mest kända keramikerna i Kvidinge. Konstnären Karl Gustaf är gift med Anette och driver tillsammans med henne *Konstgården* i Kvidinge. Där har de sina ateljéer och sitt gemensamma galleri/försäljningslokal. Anettes namn är nämnt i Hembygdsföreningens skriftserie V (s. 63) som en av dem som finns med i Hembygdsföreningens samlingar, och både Anette och Karl Gustaf står med i skriftserie VII *Handel och hantverk i Kvidinge i gången tid* (s. 115). De är också nämnda på Tomarps kungsgårds hemsida (<http://www.tomarps-kungsgard.com>). Vi kontaktade Anette per telefon och bokade in ett möte med henne och Karl Gustaf 23 mars. Eftersom vi ville fortsätta vårt samtal och också filma dem under deras skapande, ringde vi och bokade in ännu en tid 3 maj. Vi ville ta reda på om de redan som unga visste att de ville bli konstnärer eller om det kom senare i livet. Vi frågade också om deras familjebakgrund och om konstnärskapet låg i släkten.

Brita Olefeldt

Brita är en hängiven hembygdsentusiast. Hon var ansvarig för Kvidinges arkiv fram till mars 2006. Vi fick Britas telefonnummer av Jan Nilsson, ringde henne och bokade en tid 9 februari. Vi träffade henne igen 3 maj och då hade vi också bokat tid på telefon. Den här gången ville vi höra hennes egen historia eftersom hon under vårt första besök berättade mest om arkivet.

Pontus Pålsson

Pontus är musiker och producent av reggaemusik samt manager för olika reggaeartister. Han är delägare i skivbolaget *Hi-score* och skriver själv rytmerna, så kallade *riddims*, för en stor del av den musik som han producerar. Pontus namn kom upp på en sökning om ”Kvidinge” på Helsingborgs Dagblads Internetsida. Artikeln hette ”Från Kvidinge till Jamaica åt världen” och var publicerad 9 januari, 2006. Vi ringde och bokade en tid med Pontus för 23 mars. Vi undrade bland annat när han började intressera sig på heltid för reggaemusiken.

Birgitta Svensson

Birgitta är en Kvidingekeramiker. Vi hittade hennes namn på Tomarps kungsgårds hemsida (<http://www.tomarps-kungsgard.com>). Vi ringde och satte upp en tid med henne 23 mars. Vi ville prata med Birgitta om hennes liv och konst.

2.3.2 Levnadsteckningar – genom enkätundersökning

Vi ville se om det var någon särskild person, dåtida eller nutida, som var speciellt populär bland den lokala befolkningen och kanske därför skulle kunna få en plats i vårt häfte. Därför delade vi ut 42 enkäter på Hembygdsförenings torsdagsmöte 19 januari, 2006. Vi fick tillbaka 4 stycken enkäter 7 mars och ytterligare 23 stycken 18 maj.

När vi delade ut enkäterna i januari föreslog vi att de skulle fyllas i och återlämnas samma kväll, men de närvarande medlemmarna sa att de behövde tid att tänka över frågorna. Vi delade ut enkäterna för att få reda på vem eller vilka som Hembygdsföreningens medlemmar och besökare ville veta mer om eftersom vi ville jämföra deras intressen med våra initiala idéer. Vi hade redan planerat att fokusera på historiska och levande människor och ville försöka undvika det som många av tidigare jubileumsskrifter från andra orter fokuserat på, nämligen samhällsutveckling, övervägande genom handel och industri. Det fanns redan en hel del om detta i de åtta skrifterna som getts ut av Hembygdsföreningen. Dessutom, som redan nämnts, såg vi en trend i nyare jubileumsskrifter. En trend som pekade bort från beskrivningar av en ort utifrån dess industriella utveckling. Därför var vår initiala idé att inkludera människor som hjälpt till med utvecklingen på andra sätt, som till exempel konstnärer, författare och artister som genom sin kreativitet bidragit till samhällets kulturutveckling.

2.3.3 Levnadsteckningar – genom dialog – om urvalet av människorna

Detta är en väldigt viktig del av vår metod som följde oss kontinuerligt under arbetets gång. Vi diskuterade fram och tillbaka om människor, urval och hur detta skulle framställas. Tillgången på material om olika personer har varit väldigt ojämn. Eftersom vi har försökt att fokusera på kvinnorna i Kvidinges historia har materialet minskats ytterligare genom att det inte finns så mycket skrivet om kvinnor i historien som det finns om män. Detta gäller även Kvidinge och Tomarp. Vi ville också ha med foton eller porträttmålningar av våra Kvidingemänniskor och detta visade sig vara speciellt svårt när det gällde porträtt på historiska kvinnor. Dessutom finns det mer dokumenterat, både i ord och i bild, om människor från adelsfamiljer, än det finns om de människor som levde under enklare förhållanden. Därför har vårt urval blivit snävt och adeln på Tomarp har blivit överrepresenterad.

När det gäller urvalet av nutida människor har vi fokuserat på dem som är involverade i den skapande processen -- nytänkande och innovation – som till exempel konstnärer, keramiker och kompositörer. Vi har undvikit att ta med industrimagnater därför att konstnärer är de som genom sina konkreta visioner och sina gränsöverskridanden gör att framtida möjligheter blir synbara för människor. Eftersom vi fokuserar på människan som en aktiv varelse, hennes individuella egenskaper, hennes

kreativitet och hennes frihet att välja, skulle det motverka vår intention om vi skulle inkludera stora industrier och fabriker. Fabriksarbete är oftast enformigt och lämnar inte mycket utrymme för individen att uttrycka sin individualitet.

3 Resultat

3.1 Berättarkonsten – resultat

”Berättarkonsten” var vårt första tema som främst besvarade frågan: *Hur berättar en författare på ett gripande sätt för att få sin publik engagerad och nå en bred målgrupp?* Detta svarade våra intervjuade på med olika betoningar men oftast i stor samstämmighet med varandra.

3.1.1 Berättarkonsten – genom intervjuer med sex kärnpersoner – resultat

Våra intervjuer med historieforskarna Eva Österberg och Sverker Oredsson, samt med förlagschefen Björn Andersson; filmregissören Peter Lindgren; författaren Egon Burman, och vetenskapsjournalisten Peter Sylwan gav oss många kunskaper om hur dessa experter berättar på ett fängslande sätt. De delade också med sig information om hur de som berättare ser på kopplingen mellan sig själva, publiken och berättandet. Redan under intervjustadiet upptäckte vi att många av respondenternas svar var likartade.

Gripande berättande genom ämne, struktur och bild

Likheterna i hur våra respondenter såg på ett gripande berättande visade sig till exempel när vi frågade om vad som gör en berättelse intressant och uppmärksammas av en stor publik. De flesta svarade att ämnet var det viktigaste eftersom det med en gång uppmärksammas av någon som har liknande intressen. Enligt författaren Burman uppmärksammas en berättelse i första hand genom ”ett ämne som intresserar, kanske rubriken och sedan när man läser – inledningen - om det lockar till fortsättning. Jag tror att det är mest det – ämnet framför allt”.

Om att fånga läsarens intresse, sa vetenskapsjournalisten Sylwan:

Jag tror att texter som fångar och berör andra människor och har med dem att göra ... jag tror att människan är en extremt social varelse. Det innebär att vi är extremt intresserade av andra människor. Det betyder också att det vetenskapliga sättet att skriva som tar bort människor, situationer, personer, emotioner från texten där *den rena sanningen* ska vara, är förödande för kommunikation. Alla skribenter som vill nå någonstans måste stoppa tillbaka det här i texten. Det ska handla om personer, emotioner, situationer. De sakerna är de som kan bära faktan. Om du inte har de sakerna med kan du ha hur intressanta fakta som helst, det är som att stå och skrika i ett lufttomt rum.

De flesta såg en berättelse som uppdelad i tre delar, varav inledningen och avslutningen var de viktigaste komponenterna eftersom läsarens intresse fångas med en slående inledning och förstärks med en passande avslutning. Professor Oredsson sa: ”Början är ju väldigt viktig. Hur är de första meningarna? Är de första meningarna tunga och alltför teoretiska, då struntar jag nog i att fortsätta det hela, att fortsätta med läsningen”. Ett medryckande innehåll som får läsaren att känna igen sig eller får läsaren att känna sig engagerad var också viktigt. Kontraster och motpoler kan skapa en mer levande och en mer dynamisk berättelse. När det gällde språket nämnde de flesta att klarhet och tydlighet är viktigt, att en författare ska se på sitt skrivande som ett hantverk som förfinas och förbättras ju mer hon eller han skriver. Slutet på en berättelse är en utmaning eftersom det är denna del som sluter berättelsens cirkel och förhoppningsvis lämnar läsaren med en slutpoäng. Burman betonade hur viktigt

samspelet mellan bild och text är för den visuella upplevelsen såväl som helhetsintrycket av det färdiga formatet. För den relativt ovane läsaren kan bilder vara av stor betydelse och lätta upp texten. Det är också lättare att uppmärksamma och komma in i en berättelse med hjälp av relevanta illustrationer. Det kan även vara ett incitament för att gå vidare i texten och i bästa fall locka till vidare läsning. För berättelser i allmänhet, vare sig det gäller bild, film eller text, följer berättandet en viss struktur och måste också ha ett ämne som engagerar och når fram till sin publik. Filmaren Lindgren uttryckte det såhär:

Redan i antiken hade man de här tre-akters-reglerna. Det var tre akter man gjorde. Berättar man på samma vis idag får du rätt lätt ett underhållningsvärde i din film. Börja med ett anslag av konflikten, sedan en fördjupning av konflikten och sedan en upplärning av alltihop. Det kan du göra likadant när du gör en dokumentär.

Här hänvisade alltså Lindgren till strukturen i filmberättandet på ett liknande sätt som våra andra respondenter gjorde när de talade om skriften berättarkonst. Lindgren sa vidare att ett intressant ämne som underhåller är förutsättningen för att nå en bred publik. Alltså är det lika viktigt att tänka på hur ämnet engagerar publiken och på hur formatet ger struktur åt berättelsen i både text och (rörlig) bild. För att göra en berättelse gripande, sa Lindgren att han ”försöker hitta stora kontraster, motpoler. Ju större de är, desto mer får de folk att engagera sig i vad du gjort”.

För att läsaren ska fångas av en berättelse bör den grunda sig på *sanning* eller sannolikhet

När det gäller trovärdighet och sanning, tyckte Lindgren att en berättare bör hålla sig så nära sanningen som möjligt och att den största fallgropen är att repetera och referera till ofta använda men bristfälliga andrahandskällor. Han tyckte dock att även om budskapet grundar sig på sanning kan det ibland vara bra att ”krydda verkligheten” för att skapa en mer pedagogisk struktur som underlättar överförandet av berättelsens budskap. Alltså att försöka göra budskapet mer ”levande” och dynamiskt i vissa fall men tala om för läsaren/målgruppen när detta görs. Detta råd följde vi bland annat i vår semifiktiva berättelse om Håkan Gyllenbielke, när han kort före sin död, skrev de sista tilläggen till sitt testamente. Historien var baserad på de fakta vi visste om hans liv. På Tomarp hade han en kista där han förvarade sitt testamente och andra dokument, på Tomarp fanns också järnugnar som antas vara från omkring 1710-talet, det vill säga de åren Håkan bodde på Tomarp – så dessa små faktadetaljer inkluderade vi i berättelsen. I slutet av den fiktiva delen skriver vi ”så här kan det ha gått till”, alltså vi visar vad som var troligt men inte nödvändigtvis utspelades exakt på det sättet.

Av de sex kärnpersoner vi intervjuade ansåg bara Lindgren att budskapet inte bör vara för yvigt och generellt. Istället för att rikta sig till allmänheten bör en berättare inrikta sig på ett spetsigt budskap riktat till en viss specifik målgrupp, sa han. Men Lindgren påpekade också hur viktigt det är att låta berättelsen granskas av många olika grupper av människor med olika bakgrund för att få reda på om de förstår budskapet på det sätt som det är menat. Han trodde att det var viktigt att alla förstod budskapet och att det inte feltolkades. Detta gällde även de som inte tillhörde hans målgrupp. Detta leder till frågan: Behöver ett budskap som är riktat till en väl avgränsad intressegrupp, också granskas av andra grupper med helt skilda intressen och bakgrund? Hur mycket hänsyn bör tas till andra gruppers förståelse och åsikter? Eftersom till synes även objektiva fakta kan tolkas olika beroende på vilken förförståelse, vilka erfarenheter och vilken kulturell bakgrund en människa har, bör inte något tas för givet. Men var går gränserna för allmän förståelse av budskapets mening och möjliga feltolkningar av budskapets innehåll?

För att fånga läsarens intresse bör karaktärerna framställas på ett ”äkta” sätt

Betydelsen av ödmjukhet inför den ”lilla” människan framhölls och betonades av de intervjuade. Detta är speciellt viktigt när det gäller människor i dåtidens värld eftersom de inte längre har möjligheter att

försvara sig mot orättvisa framställanden av deras personligheter. När en författare eller filmare berättar om människor, historiska eller levande, är det viktigt att inte förenkla eller förneka dem genom att till exempel kategorisera eller generalisera, något som kan göra berättelsens personligheter till schablonliknande karikatyrer. Förståelsen av kontexterna i vilka personerna existerar kan i vissa fall förhindra extremtänkande och orättvis behandling. Genom att visa skiften i den mänskliga komplexiteten såväl som att visa både goda och mindre tilldragande sidor hos dem som det berättas om, blir karaktärerna mer levande och äkta. I allmänhet är det lättare att se andras svagheter tydligare än deras förtjänster, påpekade en av de intervjuade. Kanske är det en berättares plikt att aktivt motarbeta detta?

En fråga som bör ställas är: Är jag orättvis mot dem jag berättar om? Jämför med hur andra tänkte och resonerade i samma kontext eller i samma tidsepok, föreslog en av respondenterna.

Åsyftande framställningar av personligheter i historieberättandet, sa professor Österberg, att det kan vara till fördel att problematisera dåtidens folk och deras handlingar eftersom det då är möjligt att komma åt myterna som har uppstått runt en del historiska personer. Alltså visa de olika argumenten och skapa dialoger med läsaren. Ta avstånd från alltför ensidiga utgångspunkter och visa istället fler, olika sidor – ”oppositioner såväl som överensstämmelser” – tolka och resonera tillsammans med läsaren så att både dåtidens och nutidens tolkningar av människors mening om vad som är betydelsefullt kan bli ett pågående resonemang. För att gripa läsarens intresse är det alltså tydligen viktigt att karaktärerna porträtteras mångsidigt. Detta gör att de ses som äkta och blir relevanta för läsaren och bibehåller hennes eller hans intresse.

Om bred publik, delaktighet och språk

Bokförläggaren Björn Andersson påpekade att vad som når en bred publik, ”är rätt så mycket personorienterade historier, att man ska känna igen sig själv i historien, det kan vara personöden, till exempel *Flykten från Stalins läger* där vi får följa en person som flyr från ett fångläger i Gulag och det berör en väldigt starkt och man får vara med i hans tankar och hans känslor”. Han fortsatte ” skriver man för en historieintresserad allmänhet måste det vara intressant och läsvärt. Gärna ska man ju ha ett bra språk och kunna uttrycka sig väl och berätta en bra historia”. Oredsson betonade också hur intresse väcks och målgruppen nås:

Jag tror att det är väldigt viktigt att man ska veta eller ha en uppfattning om vilka man skriver för. Jag tror till exempel att det kan finnas en stor risk här vid universitet eller högskolor överhuvudtaget att man skriver för seminariekamrater och anpassar språket efter dem. Då blir det nog ofta tråkigt för dem som inte är inne i detta språket och i de här tankegångarna. Jag tror att man ska ha en läsare framför sig som kan vara till exempel ens småskolelärare eller någon kamrat som kanske inte läst särskilt mycket men de har ett allmänt intresse. Så tycker man ”att jag skriver för denna personen”.

Det gäller väl att ha en sorts ”genomsnittsläsare” i åtanke när en författare försöker nå en bred publik. Språket är viktigt tyckte alla av de intervjuade. Oredsson framhävde att förutom språket, är det viktigt att veta vilka bakgrundskunskaper som läsaren besitter. Vi undrade hur det är möjligt att bedöma just vilken nivå ”genomsnittsläsaren” ligger på? Oredsson nämnde en ”småskolelärare” som en passande ”genomsnittsläsare”, vilket ledde oss till funderingar över hur det är möjligt att veta gränserna mellan olika publikgrupper utan att ha förutfattade meningar om dem?

Om att nå en bred publik, föreslog Österberg, ” skriver man för en vidare publik får man gärna omformulera sig och inte ha för mycket vetenskapligt fikonspråk och termer”. Hon fortsatte med, ” jag tror att en vanlig läsare som läser en historisk text vill nog gärna också få den här känslan av att man kommer närmare den tidens människor så man vill ha lite konkretion av ett slags mänskligt slag och

samtidigt inte snubbla för mycket på vetenskapliga specifika termer”. Om läsarens delaktighet i berättelsen, fortsatte Österberg med att säga:

Det är ju inte säkert att man vill att läsaren ska känna sig delaktig i berättelsen, vill jag väl säga som en komplikation först. Därför att som forskare skriver man ju ibland texter som handlar om otäcka saker eller hemska saker eller något som man egentligen snarare vill skapa distans till, det är alltså inte säkert att man vill få läsaren att direkt känna sig delaktig utan kanske ibland få läsaren att också ta avstånd från det man skriver om. Men det är klart det är en form av delaktighet det också, att man blir engagerad i det. Sedan ibland vill man även väcka deras delaktighet på ett annat vis. Jag är egentligen rätt så förtjust i om man säger *en dialog med läsaren*. Alltså, jag kan ibland tycka att den allvetande författaren som skriver en väl strukturerad berättelse inbjuder på sätt och vis inte läsaren till att diskutera ämnet, utan man levererar en bra berättelse och det vill man ju ibland som läsare, man vill läsa en bra berättelse helt enkelt.

Dock sa Österberg att när hon skriver om något viktigt som till exempel kvinnor och våld i historien, ”då vill man ju kanske egentligen väcka tankar, egna tankar” hos läsaren.

Mer om sätt att inbjuda läsaren till delaktighet och därigenom fånga läsarens intresse hörde vi av Sylwan. Han förklarade att en författare uppnår delaktighet med läsaren:

Genom att prata om honom själv. Du måste skriva så att det berör honom eller henne. Sätt din kunskap i ett sammanhang där den blir igenkänd och betydelsefull så blir den också emotionellt laddad. Du måste fånga din läsare genom att prata om henne.

En berättare väcker kanske tankar och därigenom delaktighet hos mottagaren genom att referera till henne själv på något sätt som gör att hon känner igen sig själv i berättelsen. Det kan vara genom känslor, händelser och andra ögonblick av verklighet som är så kraftfulla att de skapar en upplevelse. Genom upplevelsen och verklighetsspegligen i berättelsen får hon kanske en fastare förankring och en starkare tilltro till sin egen förmåga och kan på så sätt se sin egen livssituation i nytt perspektiv. Mottagaren förväntar sig antagligen också ett visst mönster i berättelsen, något som hon eller han läst eller sett förut och känner igen. I och med detta, kan budskapet slå rot eftersom fröet av förförståelsen redan finns tillgängligt hos mottagaren.

Lockas mottagaren av att veta berättarens synsätt?

Ofta beror förvrängningar på frågeställningen – vad är det berättaren fokuserar på, vilka svar söker hon eller han? Var därför öppen med din egen ståndpunkt och visa dina egna värderingar – ge mottagaren ett val och var noga med att det framgår vilka val som åsyftas och vilkas åsikter hon eller han har att välja mellan, sa en respondent. Oredsson nämnde i detta sammanhang att han tyckte det var fel att förhålliga krig och visar öppet var han står i sina värderingar. Men samtidigt måste den personen som berättas om, jämföras med sin tids människor och deras värderingar angående som i detta fall makt och krigföring. Det är bara då det går att bedöma om personen var mer eller mindre maktlysten än sina medmänniskor. Möjligheten finns också att senare historieberättare idealiserade krig och gjorde en viss person till hjälte allt efter deras egna värderingar eller på grund av deras tidsepokers normer om vad som ansågs rätt och fel, bra eller dåligt, hänvisade några av respondenterna.

Flera av respondenterna talade alltså om berättarens roll och betonade betydelsen av att visa var hon eller han står i sina grundvärderingar. Vissa människor vill nog veta berättarens utgångspunkter och värdegrund för att känna sig trygga och känna samklang med berättelsen. De känner igen sig på något sätt eftersom de själva har liknande värderingar. Kanske får det också mottagaren att känna sig mindre ensam just genom att veta att det finns andra som tycker och tänker på ett liknande sätt som hon eller han själv gör? Detta kan göra att mottagaren verkligen fångas av just den berättarens sätt att förmedla en berättelse utifrån de delade grundvärderingarna. Nackdelarna med att berättaren visar klart och

tydligt var hon eller han står i sina värderingar, kan vara att mottagaren tar avstånd från det som berättas om och känner en ökad distans till både berättaren och ämnet. Att vara öppen med sina värderingar kan alltså få en motsatt effekt och kanske till och med leda till ökad misstro mot allt det som denna berättare förmedlar.

3.1.2 Berättarkonsten – genom intervju med författaren Adam Katzeff – resultat

Adam Katzeff är författare till minnesskriften *Nu & Då*, vilken var en inspirationskälla för oss. Vi intervjuade honom via e-post i mars 2006.

På frågan hur Katzeff fångar läsarens intresse, svarade han: ”Jag saknar nog dessvärre journalistens förmåga att snabbt fånga läsarens intresse, men däremot tror jag att jag är ganska bra på att hålla kvar läsaren genom att här och där infoga historier som får läsaren att leva sig in i berättelsen”. Han själv fastnar ofta ”för berättelser som avviker från det generella”, det vill säga, ”Ovanliga människoöden, händelser som sticker ut (inte nödvändigtvis stora)...”

Katzeff svarade också att han skriver mer kortfattat och använder färre svårbegripliga ord än han gjorde tidigare gjort. När han fick frågan om det finns någon skillnad mellan att skriva för allmänheten och akademiker när det gäller att fånga och bibehålla intresset hos läsaren, svarade han:

Absolut! Akademiker kräver sällan en medryckande berättelse, men är desto petigare när det gäller teoretiska referensramar och källredovisningar. För att fånga allmänheten krävs definitivt en berättelse som lockar till läsning medan de sällan lägger vikt vid teorier och källor. Jag skriver ofta för en bred allmänhet, men vill också att akademiker kan få nytta av mitt skrivande och kanske locka till fördjupade studier.

I detta citat sa Katzeff att han ”skriver ofta för en bred allmänhet”, men på ett annat ställe påpekade han att förförståelsen är viktig för att kunna ta till sig en berättelse. ”Därför är det viktigt att man innan man börja [sic] skriva dels definierar vem som är målgrupp som läsare och dels försöker sätta sig in i vad för några förkunskaper de kan tänkas ha.” När vi läste detta undrade vi hur det är möjligt för en författare att veta vilken förförståelse en *bred* målgrupp har?

Det är ju viktigt att veta så mycket som möjligt om dem som skrivs för; alltså, författaren bör vara väl medveten om läsarens förkunskaper. Men hur vet författaren vilka förkunskaper en bred målgrupp har, som till exempel allmänheten? En författare bör ju aldrig vända sig till allmänheten, men om målgruppen är mycket bred, då inkluderar den väl även allmänheten? I vårt fall vände vi oss i huvudsak till hembygdsintresserade och andra intressegrupper men också till allmänheten. Vår målgrupp består av vuxna människor och även om de är hembygdsintresserade vet de antagligen inte mycket om just Kvidingens historia. Kvidinge är ju ett mikrokosmos av Skåne, men ortens och människornas detaljer är unika. Vi valde att skriva på ett sådant sätt att vi kunde nå en bred målgrupp. I vårt häfte finns det avsnitt som passar just de som redan vet en hel del om Kvidingens människor och historia, men det går också bra att läsa häftet utan några speciella förkunskaper. Kanske är det nödvändigt att veta lite om människans natur, den minsta gemensamma nämnaren, alltså, vad som gör människan till människa, hennes delade basegenskaper och behov –åtminstone om en författare vänder sig till en mycket bred målgrupp?

Det verkade som att Katzeff delade vår uppfattning om att det är viktigt att veta något om människans natur när han beskriver hur det går till att få läsaren att känna sig delaktig. Han säger att berättelsen ska göras ”så allmängiltig som möjligt. Även i en berättelse som handlar om människor i en annan tid och på en annan plats kan man känna igen sig. Det var en av huvudmålsättningarna med boken *Nu & Då* att visa på att de invandrarhistorier vi berättade (såväl dåtida som nutida) i många fall lika gärna kunde handlat om en vanlig svensk i nutidens Helsingborg”.

Nutidens människor lever i en tid av globalisering där individuella egenskaper suddas bort till förmån för en mer homogen generaliserad människotyp, därför tror Katzeff att lokalt historieberättande behövs för att förstärka den säregna identiteten – rötterna till vår egen kultur. Innan vi förlorar vår egen kulturella identitet genom globaliseringen, måste vi kanske först förankra den genom att studera vår egen historia från vår egen hembygd? För att förstå oss själva måste vi kanske ha en viss förståelse för våra förfäders seder och bruk? Detta kan vara en förklaring till att historieintresset har vuxit och fortsätter att växa.

3.1.3 Berättarkonsten - genom färg, design och bild – resultat av intervju med Edin Tucalija

Edin Tucalija är designer av häftet *Nu & Då*. För att fånga läsarens intresse visuellt, ansåg Tucalija att ”spännande färger och häftig layout” bör användas. Eftersom vi själva var inspirerade av layouten i *Nu & Då* frågade vi Tucalija vad som inspirerade honom när han gjorde denna layout. Han svarade att *Nu & Då* var hans första stora projekt:

Bara faktum att jag fick förtroende [sic] att göra det var en stor inspirationskälla. Dessutom skulle boken handla om människor från världens olika delar och med olika kulturbakgrunder. Tankarna om en häftig layout släcktes dock ganska snabbt när jag träffade projektledaren som bestämde formatet och antalet sidor. Materialet skulle till varje pris få plats på 80 sidor. Istället för att göra något spännande övergick arbetet till att trycka in texter och bilder så att det blev någorlunda läsbart och tydligt.

Tucalijas bedömning av häftets design förvånade oss eftersom vi uppmärksammade det och fann det inspirerande. Kanske hade häftet blivit ännu mer tilldragande om Tucalija hade fått arbeta fritt med färre begränsningar? Tucalija förklarade att grafisk formgivning är en personlig sak. ”Reaktionen känner man i kroppen. Som i magen när man blir förälskad...”

För att berätta gripande genom design, försökte vi följa några av Tucalijas råd för vårt häfte, som att till exempel låta vår ”egen fantasi och kunskap skapa, genom att utvidga gränserna, genom att testa, kombinera, upptäcka, våga”. Genom *trial-and-error* omprövade vi färginslag och design av vårt häfte tills vi hittade en tillfredsställande lösning. Här gällde det att inte bara gå efter andras teorier och andras smak utan våga prova oss fram till det som just vi ville ha. Vi fick inspiration utifrån men skapandet kom inifrån och gick igenom många olika stadier på vägen mot slutresultatet. (Se exempel i avsnitt 6, Lösningar.). E-post intervjuerna med författaren Katzeff och designern Tucalija var informativa. I nästa stycke går vi igenom deras minnesskrift *Nu & Då*.

3.1.4 Berättarkonsten - genom färg, design och bild – resultat av litteratur

Häftet *Nu & Då* har ett lätthanterligt format (21cm x 21 cm, 86 sidor). I de övre hörnen på varje uppslag finns årtalen i vit text på blått fält. På resten av uppslaget finns blå text mot ljusgrå bakgrund, kompletterat med relativt stora foton. På vänster sida finns vanligtvis fotot av människan som det berättas om och på höger sida finns bilden på hennes eller hans affärsverksamhet eller fabrik. Längst ned på de flesta sidor finns ett blått fält som innehåller fakta relaterad till personen i fråga.

Oftast finns en liten ruta som innehåller biografiska fakta. Vi gillade uppdelningen, med olika färginslag som visade var informationen fanns, vilket gjorde det lättare att orientera sig i boken. Berättelserna är indelade i två huvudkategorier: Den första kategorin handlar om människor som invandrade till Helsingborg från 1800-1920. Den andra halvan koncentrerar sig på invandrare som kom till Helsingborg från 1940-talet till 2000-talet.

Den tidigare delen innehåller svartvita bilder på människorna men några av bilderna på byggnaderna är i färg. Den sista delen av häftet visar nu levande människor men inga byggnader och fotona är i färg. Så gott som alla nutida människorna har som rubrik ett citat av något de sagt under intervjuerna och har endast sitt förnamn i stora bokstäver ovanför rubriken, i motsats till de historiska människorna som har både förnamn och efternamn utsatt.

Det är alltså en distinkt uppdelning mellan historiska invandrare och nu levande invandrare i skriften *Nu & Då*. I vårt häfte ville vi undvika en skarp gränsdragning mellan det förgångna och nutiden. Istället ville vi göra våra historiska människor så levande som möjligt och undvika den sortens gränsdragning. Vi ville skapa en närhet även till de människor som levde för flera hundra år sedan. Därför har vi bilder i färg också på dem som levde förr i den mån möjligt. Fastän vi befinner oss stor distans från dem i tiden, ville vi göra berättelserna om dem så gripande som möjligt.

Det var viktigt att designen i vårt häfte attraherade för att uppmärksammas av våra läsare, därför hade vi Whites sju designkomponenter i bakhuvudet. Begrepp som dominans, rymd, balans, gestalt, enhet, färg och hierarki omsattes från teorin till praktiken, med ett livligt experimenterande under arbetets gång. I vårt häfte syns det tydligt hur vi använder begreppet *dominans*, till exempel när vi valde att ha stora rubriker och stora närbilder på människors ansikten. Detta gjorde vi för att fånga läsarens intresse med en gång. Vi avgränsade vissa av häftets sidor och lämnade dem tomma för att få luft (*rymd*), vilket gav ökad styrka till våra rubriker, brödtexter och bilder. Genom att använda en *färgskala* i fyra olika toner, från en mjuk ockra till en mjuk umbra, skapade vi en harmonisk helhet med både *hierarki* och variation. Vi använde en relativt omättad umbraton på nedre delen av sidorna. Genom sin bredd och färg inger detta nedre fält en känsla av trygghet såväl som av balans genom att markera och väga ned den nedre delen av sidorna. En jordnära färg som en umbraton kan associeras till *stabilitet*, en sorts fast grund att ”stå på”, en beständighet som motstår tidens gång. Detta skapar en växelverkan mellan det *oföränderliga* som symboliserar *människans natur*, i motsats till det *föränderliga* som *människans kulturella påverkan*, de *normsystem* och den *tidsandan* av fasen, i vilken hennes sociala grupp befinner sig.

Att häftet skulle upplevas på ett känslomässigt sätt, enligt Bergströms designprinciper, var viktigt för oss. Sidorna i häftet har en ljus ockrabakgrund. Detta ger en varm och välkomnande känsla och gör också att en text i antingen mörk umbra eller mörkblått tydligt kontrasteras mot bakgrunden och gör texten mer lättläst. *En känsla av rörelse i tiden* åstadkoms genom de mjukt rundade färgfälten som återger århundradet på de relevanta sidorna. I övre vänstra hörnet börjar vi med 1300-talet. Sedan följer 1400-talet, men ett steg längre ned, och så vidare. På detta vis förflyttar vi oss framåt i tiden tills vi hamnar i nutid, längst ned på vänstra sidan. Tidräkningen börjar högst uppe på vänstra sidan eftersom vår publik är västerländsk och anknyter till hur en sida vanligtvis läses. De mjukt rundade färgfälten med angivet århundrade ansluter i viss mån till inramningen av sidan genom att ha samma ockrafärgton. Kontrasten mellan den mörkare ockran som inramar sidan och den ljusare bakgrunden, lägger extra fokus på sidans centrala del genom ett skiftande mellan det ljusa och det mörka fälten.

Att ha ett visst mönster i vårt häfte var väsentligt, något som läsaren kunde känna igen sig i, som både Steve Krug och Peter Gärdenfors (1996) nämner i sina böcker. Därför var vi konsekventa i vår layout och använde en vertikal uppdelning av sidorna i en skala av ungefär 1:7. Detta var ett genomgående mönster i vårt häfte. En viss igenkänning finns också i den kronologiska ordningen, eftersom de flesta läsare känner sig komfortabla med denna berättarprincip.

Färg och design används på diverse sätt för att nå olika sorters målgrupper, något som Bo Bergström framhåller i sin bok (2001). Genom att rikta in sig på mindre målgrupper kan spetsigare och mer kreativa budskap användas. Detta görs genom att först undersöka målgruppens demografiska variabler (kön, utbildning, ålder, inkomst, och så vidare), kompletterat med psykografiska variabler (politisk

ståndpunkt, miljömedvetenhet, trygghetsbehov, livsstilar). Bergström skriver att om möjligt ska man aldrig använda allmänheten som målgrupp. I vårt fall har vi dock med flit valt att rikta oss till den hembygdsintresserade allmänheten. Ett spetsigt budskap är antagligen mer användbart inom reklamvärlden för varor, där varan i sig identifierar köparen med en viss grupp i samhället, till exempel dyra märkesväskor, där modeintresset och den höga inkomsten är av överordnad betydelse. Ett spetsigt budskap kan också utesluta potentiella intressenter genom att budskapets innehåll är för snävt och riktar sig till en viss ålder, en viss inkomst och en viss *image*. Detta kan få många att känna sig utanför. Vårt syfte var att innesluta hembygdsintresserade och andra intressegrupper men samtidigt nå ut till så många som möjligt och skapa något som de allra flesta på något sätt kunde relatera till. Vi ville skapa något lättillgängligt och attraktivt med historisk anknytning till Kvidinge, något som handlade om människor och var skrivet för människor, så många som möjligt.

Formatet på vårt häfte är lätthanterligt, ungefär 20 x 20 centimeter. Som tidigare nämnts inspirerades vi av häftet *Nu & Då*. Storleken och formatet är passande eftersom det finns tillräckligt med plats för luftig lättläst text och bilder. Det är också ett relativt bekvämt format, inte för stort och inte för litet och ger en känsla av trovärdighet i jämförelse med mindre eller tunnare typer av häften, såväl som i jämförelse med större veckotidningsformat.

När det gällde text och typsnitt tog vi råd av våra lärare, experterna Tamara Landia och Ludvig Grandin såväl som författaren av *Typografisk handbok*, Christer Hellmark. Vi valde att använda ett enkelt tydligt typsnitt med tradition som inger respekt – en antikva ur Garald-familjen – *Adobe Garamond*, som är både funktionellt och vackert. Eftersom vi med texten strävar efter ett personligt tilltal använde vi gemena bokstäver i brödtexten. För att inte ett lugnt intryck använde vi samma grad utan anfanger. Vi har samma typsnitt även på omslaget och i rubrikerna. Eftersom vårt häfte inte är skönlitteratur, hade vi större frihet och använde ofta stora feta rubriker för klarhet och uppmärksamhet, såväl som för avskiljning mellan brödtext och rubrik. Upplägget per sida är ofta i två textkolumner, vilket gör det lättare att komplimentera med textrelaterade foton och annat bildmaterial. Texten till bildmaterialet är också i Adobe Garamond, men i mindre grad, 8 punkter i kursiv stil och avskiljer bekvämt den löpande texten från bildtexterna. Graden av typsnitt i brödtexten är 10 punkter då vi strävade efter att behålla rytmen och lättläsligheten. Vår målgrupp är vuxna intressegrupper och då kan grader av typsnitt 12 punkter och över vara irriterande eftersom helheten av satsen kan kompromissas med en alltför stor grad av typsnitt. Genom att för olika syften använda samma typsnitt, men i olika grader, förmedlar vi en känsla av sammanhang och får läsaren att känna sig trygg.

3.1.5 Berättarkonsten – genom litteratur - resultat

Utöver allmän information om berättarkonsten och teorier som förklarade varför berättande är viktigt, ledde vår läsning till en utveckling av vår egen syn på berättandet. För att kunna förstå berättandets grunder såväl som människohistoria bättre och underlätta vår analys, gjorde vi på detta stadium en mental karta genom att dela upp innehållet ur den relevanta litteraturen om berättarkonsten i tre baskategorier. De tre kategorierna var:

- *Berättandet som vägledare*
- *Hur författaren påverkar berättandet*
- *Författarens val – om gemenskap och uteslutning*

När vi läste om berättandets betydelse för människans förståelse av sig själv och sin omvärld i tiden, började de tre kategorierna att utkristalliseras i tydligare form. Dessa återkommer vi mer utförligt till i avsnitt 5 och diskuterar dem där i analysen.

3.2 Dåtidens människor – resultat

”Dåtidens människor” var vårt andra tema. Ju mer man vet om människor, vare sig det är detaljer om hur de såg ut, hur de uppförde sig, eller vad de sa, desto lättare är det att tydliggöra dem för andra. Genom att ta reda på detaljerna om dåtidens människor, besvarade vi frågan: *Hur skapar vi en personlig, levande bild av dåtida Kvidingemänniskor?* Vi försökte alltså ta reda på så många detaljer som möjligt om de människor vi var intresserade av för att sedan kunna berätta om dem på ett sätt som gjorde dem levande. Detta trodde vi skulle väcka gehör hos våra läsare. Detta var även användbart när vi gjorde vår film.

3.2.1 Dåtidens människor – genom litteratur - resultat

Historielitteratur

När man frågar efter en texts *mening* kan det innebära olika saker. Det kan handla om vad författarens avsikt är; vad man vill uppnå med det skrivna. Det kan också handla om vad man som läsare får ut av texten. Att tolka något som skrevs [eller gjordes] i en förgångna tid som är olik den man lever i just nu, kan vara svårt om man saknar kunskaper om denna tidsperiod när det gäller till exempel kulturella och sociala fenomen (Gilje & Grimen, 1992, s.188).

För att förstå hur människorna tänkte och komma dem närmare var vi tvungna att lära oss om olika tidsepokers seder och bruk även om viss information verkade hamna utanför den nödvändiga kunskapsramen för det aktuella ämnet. Genom att få ökad kunskap med en viss tidsepok och människorna som levde i den, förstod vi både helheten och delarna bättre. Delarnas och helhetens oskiljaktiga samband blev tydligare för oss allteftersom vi läste och skrev och vi fick en viss känsla för det abstrakta begreppet *den hermeneutiska cirkeln*. Vi fick mycket historisk baskunskap och också mycket information om människor och händelser i Kvidinge. Endast några få exempel redovisas nedan.

Ett direkt resultat av läsningen av artikeln om ”Tommarps kungsgård” ur *Den skånska dragonen* av Jan Andersson blev att vi tyckte Charlotte Mörner Gyllenkroks och general Bror Cederströms kärlekshistoria var väl värd att berättas om. Vi fick en tydligare bild av detta par. De var båda högst intressanta personligheter och deras romantiska förhållande når antagligen fram till en stor publik.

Spelet om Skåne (1993) gav oss en god inblick i svårigheterna som till exempel den skånsk-danske adelsmannen Ove Giedde på Tomarps sätesgård gick igenom. Trots att vi fick en inblick i denna tids politiska maktspel, var det svårt att få full förståelse, eftersom till exempel Ove Gieddes son Kristian svor trohet till den svenska tronen och verkade inte ha känt av Skånes övergång från Danmark till Sverige på ett liknande sätt som många i hans pappas generation gjorde. Från vår läsning fick vi en ödmjukhet inför böndernas och tjänstefolks ofta svåra levnadsvillkor och också beundran inför deras mod och styrka när de konfronterades med sådana ofattbara svårigheter som pesten, tvångsrekrytering, plundring och mord. De godtog inte vilka villkor som helst, utan gjorde titt som tätt uppror. Det är svårt att inte beundra deras motståndskraft och seghet. Ljunggren (1861) nämner till exempel att Tomarps bönder tog initiativ till förslag för en ny arbetsordning: ”År 1680 uppsatte bönderna ett förslag rörande det arbete, som de ansågo sig kunna utgöra till gården med sina hemmans bestånd. Detta förslag gillades af inledningskommissionen och har under 100 år fått gälla som kontrakt” (Ljunggren, 1861, s. 111). Detta visar Skånes bönders initiativrikedom genom att själva sätta upp förslag rörande sitt arbete som skulle gälla i 100 år. På många sätt hjälpte Ljunggrens bok *Skånska herregårdar* oss att förstå andra böcker eftersom den gav ett bra underlag för kommande läsning. För att få närhet till det förgångna som vi eftersträvade var denna bok oumbärlig.

När vi läste Barfods böcker *Märkvärdigheter rörande skånska adeln* och *Dagens märkvärdigheter. Gustavianska anteckningar* fick vi ytterligare detaljer om flera av Kvidinges adel. Vår föreställning av Barfod som människa blev tydligare för oss, vem han var och hur han skrev gjorde honom mer personlig och levande. Vi kom närmare honom och han fick ett uppslag i vårt häfte. Genom att läsa Barfods böcker fick vi också en allmän överblick över hur samhället fungerade under de åren han skrev om. Han gav också flera roliga anekdoter på ruskiga händelser som slutade bra. Ett exempel av dessa var när Brita Skeel, ströp en rövare med sitt strumpeband. Rövaren hade klätt ut sig till hennes kusk och väntade på henne utanför ett värdshus. När färden avvek från vägen och bar in i skogen blev Brita misstänksam och märkte kuskbytet. Då agerade hon snabbt. Hon var en adelskvinna som inte var att leka med. Barfod beskrev också Amalie Lewenhaupt som han beundrade och sa att hon hade ett ”manligt förstånd”. Även om han var en modern man av sin tid, sågs kvinnor som underordnade män när det gällde intelligens och logik. Därför var hans kommentar en komplimang, som på samma gång visar ett vanligt tänkande under hans tid.

Vi använde också en kopia av ett porträtt föreställande Bror Cederström som är illustrerat i Barfods bok *Dagens märkvärdigheter. Gustavianska anteckningar*. Genom att använda flera illustrationer av samma människa, var åtanke att ju fler visuella detaljer läsaren får av en viss person, desto verkligare blir personen. När vi beskrev hur Håkan Gyllenbielke blev avlurad sitt gods Skillinge av Samuel von Hyltéén, var Barfod en av de tre källor vi använde. Barfods egna beskrivningar av människor samt andra människors beskrivningar av Barfod och hans berättelser ger en dynamisk växelverkan mellan olika synsätt på historien genom skiftande tidsepoker.

Många av de äldre böckerna innehöll värdefulla upplysningar samt illustrationer. Vi använde till exempel Gerhard Burmans illustration/kopparstick från 1680 som är baserad på en tidigare teckning, för att visa hur Ove Gieddes rosa renässansslott Tomarp troligtvis såg ut omkring 1660.

3.2.2 Dåtidens människor - genom arkivundersökningar – resultat

På **Lunds Landsarkiv** läste vi Håkan Gyllenbielkes testamente och tog cirka 30 digitala fotografier av det. Håkans testamente var omfattande. Han hade gjort många tillägg under årens lopp innan han dog 1719. Själva testamentet bestod av 49 sidor. Vi var speciellt intresserade av de sidor som handlade om hans syster Magdalena och hennes arvslott. Vi var också intresserade av att hitta information om hans donation som skulle leda till uppstarten av ett fattighus, ett hospital som det kallades vid 1700-talets början. Enligt Håkans testamente verkade det som om han ägde Skillinge herrgård och att ett fattighus skulle uppföras där enligt hans önskan. Dessa uppgifter fick vi verifierade.

Sidorna av testamentet som vi fotograferade förstörde vi upp på datorskärm, för att underlätta läsningen. Vi använde också en förstoring av en av hans sidor ur testamentet, som bakgrund för ett uppslag i vårt häfte, som inledning till *Människorna* i Kvidinge.

På **Helsingborgs Stadsarkiv** fick vi uppgifter som bestred tidigare information. Detta ledde till en viss problematik. Vi hade läst och hört berättas att Kjersti Persdotter omkring år 1834 fött sin son Jonas och gömt honom i tre månader i en jordkällare utanför Gyllenbielkeska hospitalet i Kvidinge, där hon troligtvis arbetade som piga. Vi ville dubbelkolla uppgifterna genom att söka i digitaliserade dopböcker. Vissa av dopböckerna finns på arkivet, andra är ännu inte digitaliserade. Uppgifterna som vi så småningom fann visade att Jonas döptes redan dagen efter han föddes. Detta motstred alltså berättelsen om att han skulle ha hållits gömd i tre månader. Vi vet inte hur det förhöll sig, men förklaringen kan ligga i att Jonas faktiskt föddes tre månader innan han döptes. En annan förklaring kan vara att två olika kvinnors födslar har blivit sammanblandade under historiens gång?

På **Kvidinges arkiv** fick vi uppgifter om att Håkan Wänberg, adlad Gyllenbielke, och hans föräldrar inte var från Småland, utan från Värmland. Hans pappa, Erik Wänberg, var löjtnant vid Värmlands regemente innan han förflyttades till Småland. Vi fick också reda på detaljer om Håkans egen militäriska bana från fattig löjtnant till rik adelsman (Elgenstierna, 1927). Vi fotograferade också originalet av det adelsbrev som Håkan mottog när han blev adlad för sina insatser 8 juni, 1705. I vårt häfte har vi med en kopia av den handmålade vapenskölden han tog emot vid detta tillfälle.

Genom Kvidinges prost Alf Fors fick vi uppgifter från **Kvidinges kyrkoarkivalier** om Blenda Karlberg. Innan dess hade vi inga uppgifter trots gedigna efterfrågningar. Blenda hade förblivit ett mysterium. Hon verkade ha lämnat Kvidinge lika obemärkt som hon anlände, fast hon var kvinnan som lät bygga Kvidinges Konserthall som än idag används som Hembygdshall. Eftersom hon var verksam omkring 1918 trodde vi att det skulle vara lätt att hitta foton och dokument från hennes tid i Kvidinge. Av Alf Fors fick vi reda på att Blenda föddes 2 december, 1883 i Västra Broby och anlände till Kvidinge i april 1918, strax innan hon tog över en handelsrörelse, ett så kallat *hökeri*. Vi hade gärna velat fortsätta våra efterforskningar om Blenda, men tidsbegränsningen gjorde detta omöjligt. Till exempel skulle det ha varit intressant att ha tagit reda på om skolmästaren August Karlberg (död 1920) som var lärare i Västra skolan i Västra Broby-området, var pappa till Blenda eller hade adopterat henne (eftersom han var känd för att ömma för fattiga barn). Vårt syfte var att utforska människornas liv på djupet, men denna forskning visade sig vara mer tidskrävande än vi någonsin kunnat föreställa oss.

3.2.3 Dåtidens människor – genom Internetundersökningar – resultat

I *Nordisk Familjebok* (1800-talsutgåvan) på Projekt Runebergs hemsida (<http://runeberg.org>) fanns en artikel om baron Bror Cederström, den tidigare nämnda generalen som bodde på Tomarp i Kvidinge. Där fick vi reda på att Bror stod ”högt i ynnest såväl hos Gustaf IV Adolfs förmyndare som hos denne konung sjelf och vardt mycket använd” (s. 129–130). Bror stod nära kungafamiljen, först som Gustaf III:s följeslagare, sedan som uppskattad rådgivare till Gustaf IV:s förmyndare, och sedan också till den unge faderlöse kungen själv. Trots vänskapen med kungafamiljen och befattningen som general kunde han inte förhindra militärrevolten mot Gustaf IV Adolfs styrelse.

Genom sökningar på hemsidan <http://www.familysearch.org>, Mormonernas egen sida för släktforskning, fann vi information om många av de tidiga släkter som levde på Tomarp. Vi fick reda på att Dorthe Urne föddes 19 juli, 1600 på Halsted kloster i Danmark och att hon dog 6 juli 1667, samt att hennes föräldrar var Knud Urne och Margrethe Grubbe. Dorthe gifte sig med Ove Giedde på Kronborg slott 1 september 1622.

Likaledes var *The Landmark Family Genealogy Project* (<http://home.no.net/mikegl/fam04086.htm>) av stort värde. Där fanns uppgifter om att Knud Lauridsen Gieddes far hette Laurids Thorstensen och att hans mor var Helene Knudsdatter. Knud Lauridsen Giedde gifte sig med Sidsel Tedzdatter Brostrup, antagligen i början av 1500-talet. På så sätt kom Giedde-familjen att inneha Tomarps slott i flera generationer till omkring 1660 då Tomarp blev svenskt, ett av de så kallade vederlagsgodsen.

3.2.4 Dåtidens människor – genom speciella samlingar – resultat

Bibliotek

När vi sökte efter Tomarps tidiga invånare på Helsingborgs stadsbibliotek, hittade vi med hjälp av en bibliotekarie *Tommarps urkundsböcker 1085-1600: klostret, hospitalet, staden, socknen* i sju volymer utgivna av Curt Wallin (1955-2000) på bibliotekets magasin. Fastän dessa handlade om fel Tomarp [det fanns omkring fem olika Tomarp i Skåne och Danmark under olika tidsperioder], hittade vi

uppgifter om Jon Litle (Joen Lille) i volym I, där det står att ”riksrådet Jon Litle (d. 1307), skrev sig på 1250-talet till Tommerup i N. Åsbo hd.” (volym I, s. 196), alltså hade vi redan från början en direkt koppling till en av Tommarps första invånare. Vi fick också veta att han härstammade från Hvidesläkten med hänvisning till DAA (Danmarks Adels Aarbog, 1893, s. 152 och 156 ff.). Det fanns alltså flera möjligheter att söka vidare i Danmarks arkiv. Tyvärr var tidsbegränsningen ett hinder. Jon Litle var också refererad till i Archdiakonen Erland Erlandsen Galens testamente som vittne till testamentet 1269 (volym I, s. 239). Där fanns också information om ”frälsemannen” Tetze Hansen Brostrup till Tomarp, Södra Åsbo härad i volym III, också med hänvisningar till två olika källor i DAA.

Vi fick också reda på att ”den i skrifvarstugan på ärkebiskopens Lundagård ’med säkerhet efter år 1506, troligen efter år 1513 och säkert före år 1517 ’ upplagda Palteboken [en jordebok över Lunds ärkesätets gods] utlånades på 1650-talet av biskop Peder Winstrup i Lund till den danske riksamiralen Ove Giedde till Tommarp för dennes enskilda bruk och är sedan dess försvunnen” (volym III, s. 176).

För att få mer detaljerade uppgifter om alla historiska Kvidingemänniskor som levde under dansktiden, är det tydligt att det skulle ha varit nödvändigt att söka vidare i danska adelsböcker och arkiv. Där finns mycket värdefull information bevarad.

3.3 Levnadsteckningar – resultat

”Levnadsteckningar” var vårt tredje tema. Detta avsnitt redovisar resultaten av våra två undersökningar och en dialog som svarade på frågan: *Vilka är de utmärkande och intresseväckande Kvidingemänniskorna?* Först visar vi resultatet av samtal och fältstudier. Vårt andra resultat är från enkätundersökningen vi gjorde med Kvidingebor. Till sist kommer vår dialog om situerat val och om människorna och lite om hur vi valde.

3.3.1 Levnadsteckningar – genom samtal och fältstudier i Kvidinge – resultat

I våra fältstudier och samtal med Kvidingebor fokuserade vi på vad dessa nutida skapande människor hade gett av sig själva till andra människor genom sin kreativitet. Framtidsvisioner och nyskapande är bland samhällets viktigaste resurser för fortsatt mänsklig utveckling. Kreativitet ger ökad förståelse och mening för både individer och grupper i samhället. Mötena med dessa skapande individer var oombärliga. Samtalen och fältstudierna resulterade i att vi fick en viss inblick i deras liv vilket vi beskriver nedan. Tyvärr var vi tvungna att begränsa oss till att inkludera bara ett fåtal människor, närmare bestämt sju stycken. Eftersom dessa möten var en sorts fältstudier, redovisar vi dem på ett informellt beskrivande sätt.

”Jag är inte en romantisk keramiker” - Tomas Anagrius (född 1939)

Första gången vi träffade Tomas var på Hembygdsföreningens årsmöte 5 mars. Vi småpratade lite och tog ett foto av honom som vi sedan använde i vårt häfte. Andra gången, 3 maj, besökte vi honom i hans hem där han har sin ateljé och sitt galleri. Vi steg av bussen omkring 10-tiden och hittade hans lilla hus på Östra Storgatan. Vi knackade först, men dörren var öppen och vi steg in i hans galleri. Överallt fanns handmålade tallrikar, krukor och i taket hängde en dekorativ trästomme av en eka. Tillsammans gav detta ett behagligt intryck. Det var gammaldags, men ändå med moderna inslag i interiören. Moderna montrar kontrasterade mot det gamla trägolvet. Tomas kom ut från sin ateljé och visade in oss i ett litet rum. Han berättade lite om sin barndom, att både hans mamma och morfar hade tecknat och målat. Hans mamma hade inget emot att han blev konstnär, men ville att han skulle kunna försörja sig. Att bli teckningslärare var något Tomas tänkte på, men så småningom fastnade han

för krukmakeriet som yrke. Skapandet i lera gav Tomas en ”aha-upplevelse” – något spännande hade hänt i hans liv. Han karriär var fastställd.

Tomas säger själv att han inte är en ”romantisk” keramik, utan att kreativiteten kommer under skapandets gång. Dock säger han att en stor källa för inspiration är naturen. Att vara konstnär är enligt Tomas inte att jobba en 8-timmarsdag, utan som att arbeta 24 timmar om dygnet - att vara konstnär är ett liv där den kreativa processen pågår hela tiden – krävande, men givande. Tomas visade oss sitt färdiga manuskript med bilder – en forskning om krukmakeriets historia som han hållit på med sedan 1967. Han har forskat om 40 stycken krukmakare som varit aktiva i Kvidinge sedan 1829. Nu hoppas han på att få denna bok publicerad inom kort. Efter vårt samtal tillät Tomas oss att filma hans demonstration av hornmålning med en modern bollspruta. Hornmålning gjordes förr i tiden med ett kohorn som fylldes med vit piplera. Metoden kallas också *Engobe*. Vi avslutade vårt besök med att fotografera några av Tomas handmålade lerfat, en modern version av de gamla *äggakagefaden* från 1600-talets Ängelholm. Vi kom till slutsatsen att skapandet av keramik och skrivandet om keramik är väsentligt för Tomas – keramiken är Tomas liv. Han hörde hemma i vårt häfte eftersom han gett så mycket av sitt skapande till samhället.

Drömmen om ett galleri på ett slott – Margareth Anderberg-Fjellström (född 1947)

Vi träffade Margareth första gången 5 mars. Vi kom till Kvidinge en kall men solig vinterdag och blev hämtade av Margareths man Ulf som väntade vid busshållplatsen i Kvidinge med sin skåpbil. Vägen till Tomarp gick längs snöklädda fält. Färden tog mindre än 10 minuter och så var vi framme vid Tomarps mäktiga kungsgård. Vi gick runt i parken och fotograferade när vi såg att storkarna redan byggt bo i en av Tomarps skorstenar. Margareth som är en stor djurvän berättade senare för oss att storkarna hade namn, de hette Britta och Nisse. Margareth har också pärlhöns, får, getter, katter, gäss, höns, indiska löpankor, en påfågel och en hund. Margareth välkomnade oss med kaffe, kakor och samtal fastän hon hade mycket att göra. Hon berättade en del om sig själv, lite om Tomarps historia och om människorna som bott där tidigare. Vi fotograferade henne och valde ut ett foto för vårt häfte.

Vi träffade Margareth igen 3 maj. Vi satt på Tomarps kullerstensbelagda innergård en solig eftermiddag och pratade. Den här gången berättade Margareth om när hon träffade sin man Ulf, om sitt tidigare galleri och om att hon alltid haft en dröm om att ha ett galleri i en ståtlig historisk byggnad. Utställningarna på Tomarp varierar från fotografier, oljemålningar i klassisk stil till modern konst. Konstnärerna som är representerade i Tomarps galleri är välkända. I år har till exempel stockholmsmålarna Tommy Hildings, Bo Larssons såväl som fotografen Tomas Hedenskogs konstverk visats på Tomarp. Under vårt besök fick Margareth flera telefonsamtal och hade flera besökare som var intresserade av att boka Tomarp som resmål för kommande turer under sommaren. Dagarna är långa och fulla av arbete – galleriet, bokningarna och caféet tar mycket av Margareths tid, för att inte tala om djurskötsel och alla andra praktiska angelägenheter som måste tas om hand på en historisk kungsgård. Men Margareth är nöjd och trivs med sitt liv på Tomarp och välkomnar oss tillbaka. Hon gick med på att medverka i vår film trots att hennes tid är knapp. Att återigen göra Tomarps kungsgård levande genom att öppna dess portar för allmänheten, innebär att kulturarvet förs vidare och Tomarps historier lever kvar. Därför ville vi inkludera henne i vårt häfte.

”Inifrån oss själva” – om skapandets vardag - Anette Danielsson-Dahlgren (född 1941) och Karl Gustaf Dahlgren (född 1932)

Första gången vi träffade Anette och Karl Gustaf var en solig men blåsig torsdagsförmiddag i mars. Vi anlände något tidigt och tog fotografier på Karl Augusts monument på Kvidinge hed. Konstgården, där både Anette och hennes livskamrat Karl Gustaf har sina ateljéer, ligger alldeles i närheten av monumentet. Något osäkra på vilken dörr vi skulle knacka på, gick vi runt i trädgården. Konstgården

är ett mysigt rödmålat gammalt hus med halvdörrar. Anette öppnade den övre delen och ropade på oss. När vi kom in i hennes stora ateljé såg vi en massiv brännugn i ena hörnet av rummet, hyllor längs väggarna med mängder av krukor, fat och diverse lergods. Anettes drejningsplats fanns mitt i rummet, komplett med drejskiva och avlastningsplats. Vi gick runt och tog kort medan vi pratade med henne. Alla hennes syskon verkar vara kreativa inom något område. Vi såg målningen som hennes syster hade gjort och lyssnade lite på Anettes favoritmusik – *Baba Blues* – bandet i vilket hennes bror spelar. Hon lyssnar gärna på den musiken för att få inspiration när hon arbetar. Familjen gav värme och trygghet till Anette och hennes syskon, de har alltid stöttat varandra. Sin pappa beskriver hon som ”snäll och förstående”. Anette berättade att hennes mamma har varit ett speciellt stort stöd i hennes konstnärliga utveckling. Redan vid 12-års ålder visste Anette att hon ville bli konstnär. Hon prövade sig fram och det blev keramiken som hon bestämde sig för. Varje dag drejar hon och skapar ständigt nya kreaturer. Genom att experimentera med olika former och olika glasyrer sker alltid förändringar och nya faser påbörjas.

Efter samtal med Anette fortsatte vi till Karl Gustafs studio som också används som galleri och affärslokal. Väggarna var fulla av tavlor, överallt fanns det någon tavla intryckt, vilket överväldigade oss. Det var svårt att se en tavlas motiv i dess unika bemärkelse, eftersom alla de andra tavlorna tävlade om vår uppmärksamhet. Liksom Anette, arbetar Karl Gustaf stadigt varje dag. Nya målningar skapas och återskapas i ett ofta febrilt tempo. Inspirationen kommer och går i ”små ögonblick” men dessa stunder är så fantastiska att de är värda allt. Genom detta lyckorus kan Karl Gustaf ta sig igenom de svårare delarna av arbetet när allt känns jobbigt och han tvivlar på andra människors uppskattning av hans målningar.

Trots att Karl Gustaf inte hade sin familjs stöd, gick han sin egen väg och satsade allt på det som han ansåg viktigast i livet – konstnärskapet. Han började sin karriär som scenograf vid 16-års ålder och visste redan då att konsten och målningen var hans kall. --”Hur vågar du, det går inte att leva som konstnär”, sa hans pappa, men Karl Gustaf var ihärdig och gav inte upp. Kontakten med familjen bröts och idag har han ingen kontakt med någon av dem. Det har varit en lång, ofta svår väg att gå, men han finner sin glädje i sitt skapande. Karl Gustaf är för närvarande representerad vid 20 kulturhus, museum och landsting.

Vid vårt andra besök 3 maj, en solig varm eftermiddag, satt vi i Anettes och Karl Gustafs trädgård och fortsatte vårt samtal om deras liv som konstnärer. Efteråt filmade vi Anette när hon drejade och Karl Gustaf då han skapade en semiabstrakt akrylmålning med ett hästliknande motiv. Hans entusiasm smittade av sig på oss allteftersom vi såg hans skapelse ta form. Vi bestämde att ta med Anette och Karl Gustaf för deras enorma insats i Kvidinges kulturliv.

”Det gör man ju!” – Brita Olefeldt (född 1921)

På en kall eftermiddag 9 februari mötte vi Brita på Hembygdshallen. Hon visade oss runt i den stora salen i vilken rader av stolar var uppställda framför det upphöjda podiet. Runt väggarna i nischer fanns keramikkonstverk av Kvidinges konstnärer och på väggarna hängde tavlor av lokala konstnärer. Arkivet låg på övervåningen, och Brita visade oss ett stort antal antika böcker, en del från tidigt 1600-tal. Bland annat öppnade hon en tjock bok från tidigt 1900-tal, bläddrade i den, visade oss fotografierna, och utbrast, ”titta, bara män, män och fler män!” Denna kommentar överraskade oss eftersom vi inte trodde Brita skulle lägga märke till avsaknaden av kvinnor. Hon är 85 år gammal och vi trodde, fördomsfullt nog, att eftersom hon är uppvuxen med ”mannen” i centrum, som norm, skulle detta gå henne obemärkt förbi.

Nästa gång, 3 maj, träffade vi Brita i hennes hem. Hon bor i en villa mellan kyrkan och Hembygdshallen och vi hälsade på henne efter vårt besök hos Tomas. Vi såg henne i fönstret då hon

tittade efter oss. Hon öppnade dörren innan vi hann ringa på och bjöd oss att sitta vid matsalsbordet i vardagsrummet. På väggen vid sidan om oss hängde ett stort porträtt av Britas man som avled 1977. Utan honom blev hennes liv tomt och hon började arbeta som volontär för bland annat synskadade och Röda korset för att ge något till andra och på det viset skapa mening i sitt liv. När hon och Stina Jönsson började sitt obetalda arbete med arkivet hösten 1981, såg de det som meningsfullt och givande. Detta arbete pågick i tio år. Nuförtiden bakar, syr och sticker Brita mycket. När en av oss påpekade hur allsidig hon är, sa hon, ”det gör man ju!” För Brita är det helt naturligt att vara mångsidig och klara av det mesta, hon tar det för självklart. Hennes största intresse, förutom sönerna och deras familjer, är läsning.

Inför samtalet hade Brita förberett material från arkivet. Hon ville berätta mer om donatorn av böckerna till arkivet. Vi ville däremot plocka fram hennes egna insatser för Kvidinge. Åtskilliga gånger tonade hon ned sin egen betydelse. Även i detta fall med 10-års arbete, verkade hon ha samma ödmjuka inställning till sina egna prestationer– *det är ju sådant man gör för att man vill ge något av sig själv till samhället*. Detta ödmjuka givande till samhällets kulturella förmån tyckte vi var anmärkningsvärt. Samtidigt ville vi visa att kvinnors arbete ofta går obemärkt förbi, och det ville vi inte att Britas skulle göra. Därför skrev vi om Brita i vårt häfte.

”Jag vill att hela Sverige ska älska reggae musik.” – Pontus Pålsson (född 1967)

Vi träffade Pontus 23 mars i en omgjord fabrikslokal, som fungerar som hans bostad. Vi knackade på ytterdörren men upptäckte snart att det fanns lägenhetsdörrar inne i trappuppgången. När Pontus släppte in oss ringde det precis i hans telefon. Vi tittade runt och såg att hans lägenhet sträckte sig från ena sidan av fabriken till den andra i en öppen planlösning som gav ett modernt intryck. Med sin lediga stil föreslog Pontus kaffe och vi slog oss ned vid hans matsalsbord. Pontus berättade att han arbetat som byggnadsingenjör på Skanska i ett par år fram till 1993. Då bestämde han sig för att satsa helt på musiken, något som han säger att han inte ångrar. Pontus sa att fastän han gillar Kvidinges avslappnande miljö, känner han sig ändå ofta rastlös efter några dagar och saknar intensiteten som han får när han skapar musik tillsammans med andra, som till exempel på Jamaica. Han berättade om sin kärlek till reggaemusiken och om att han vill få hela Sveriges befolkning att älska den lika mycket som han själv gör. Efter samtal och frågor visade Pontus oss sin musikstudio och ett rum med musiksamlingar, belägna på en annan våning. Vi tyckte att det fordrades både initiativ och mod för att starta ett skivbolag och introducera en helt ny genre av musik. Att ge reggaen till Kvidinge och resten av Sverige, gav Pontus en plats i vårt häfte.

”Att skapa är att lämna ut sitt innersta” - Birgitta Svensson (född 1950)

När vi stod och fotograferade på Kvidinge hed 23 mars, kom ett par gående med sin hund. Kvinnan kom fram och sa ”Ni måste vara studenterna från Helsingborg?”. Hon pekade i riktning mot sitt hus och förklarade vägen eftersom vi skulle besöka henne senare samma dag. Vi gick tyvärr till fel hus, men Birgitta kom ut och ropade på oss. Hennes galleri var beläget i hennes hem och hade en egen ingång. Vi steg in i det lilla men mysiga och välplanerade galleriet. Det sparsamt utställda lergodset gav ett smakfullt intryck. Birgitta samtyckte till att bli filmad under pratstunden. Fastän hon var både professionell och seriös hade hon nära till skratt när hon berättade om sina konstverk och sitt liv som keramiker. Birgitta berättade att hon behöver testa nya saker för hon tröttnar lätt. Hon behöver nya utmaningar i sin konst och tycker det är spännande att prova sig fram utan att i förväg veta slutresultatet. Fast hon inte skulle kunna tänka sig att vara något annat än konstnär just nu, sa hon att ”det är tufft ekonomiskt”, något som vi även hört från två av de andra konstnärerna. Hennes smittande livs och skaparglädje passade i vårt häfte.

3.3.2 Levnadsteckningar – genom enkätundersökning – resultat

Vi gjorde enkätundersökningen med hembygdsintresserade Kvidingebor för att ta reda på vem de ville läsa om. Vilka av Kvidinges dåtida och nutida personligheter var av speciell betydelse för dem? Hade Kvidingeborna någon favoritperson som de ville läsa om eller se på film? Av de 42 enkäter som vi delade ut, fick vi tillbaka 27 enkäter. Eftersom våra frågeställningar var formulerade på ett sätt som ledde till öppna svar, sammanställde vi svaren under resultatgenomgången i olika kategorier. En del av frågorna var mer eller mindre likartade, därför förekom upprepningar av vissa ämnen och av vissa favoritpersoner. Detta kanske ledde till att en del av frågorna lämnades obesvarade. (Se bilaga IV för enkätformulär.)

Vår enkätundersökning var menad att ge oss en allmän inblick i Kvidingebornas preferenser och det gjorde den fast den hade sina brister. Vid undersökningen av resultaten, gjorde vi först en uppdelning i fyra stora kategorier och skrev därefter in undergrupperna och namnen som visas nedan:

Människor dåtida och nutida	Människor (namnlösa)	Intressanta ämnen	Historiska platser
Karl August (12)	Konstnärer (6)	Affärsliv (6)	Krukmakerier (20)
Håkan Gyllenbielke (9)	”Vanliga” människor (6)	Konst (4)	De gamla ”byahusen” (10)
Ingela Lindström (4)	Historiska militära personer (4)	Kultur (3)	Tomarps kungsgård (8)
Henning Gedeberg (3)	Hembygdsföreningens medlemmar (2)	Jordbruk (2)	Kvidinge kyrka (3)
Lennart Olsson (3)	Invånare på Tomarps kungsgård (3)	Järnväg (1)	Karl August monument (3)
J. D. Stenqvist (3)	”Kända” människor (2)	Bilder (1)	
Yngve Olsson (2)		Idrott (1)	
Samuel Heurlin (1)			
Arvid Mohlin (1)			
Prost Johan Krook (1)			
Hildegard Bengtsson (1)			
Kamrer Gustaf Johansson (1)			
Torsten Hallberg (1)			
Nanny Bergkvist (1)			
Karl Nilsson (1)			
Åke Persson (1)			
Karl Persson (1)			

27 Kvidingebors åsikter: Vem och vad ville de se och läsa om?

Antalet av dem som valde en person med namn; en person utan namn; ett ämne eller plats, står angivet inom parenteserna.

Resultatet visar ett stort intresse för människorna, levande och historiska. De flesta av de tillfrågade ville ha mer information om kronprins Karl August (1768-1810) och om Håkan Gyllenbielke (1660-1719). Andra populära områden var krukmakerier, de gamla byhusen, Tomarps kungsgård, samt kultur och konst i allmänhet. Kvidinges ”affärsliv” var också ett eftertraktat ämne. Ingela Lindström, en kvinna som flera ville veta mer om, är en populär lokal förskolelärare.

Vad kunde vi ha gjort bättre? Istället för att ha semistrukturerade frågor som leder till mer eller mindre öppna svar, kunde vi använt klara kategorier som kunde besvaras med *Ja*, *Nej* eller *Vet inte*. Till exempel i vår första fråga: *Vad intresserar dig mest när det gäller Kvidinges historia?* Kunde vi ha angett olika fördefinierade intresseområden som hade varit lättare att svara på än en öppen fråga. Men nackdelen med *multi-choice*-frågor är ju att respondenterna inte själva tänker ut sina svar. I vår fjärde fråga: *Vilka människor/händelser skulle du vilja veta mer om*, beskrev respondenterna ofta samma intresseområden som de redan angett i den första frågan eller i en av de andra två liknande frågorna, eller så lämnade de frågan obesvarad. Vi skulle ha varierat och specificerat frågorna så att det hade varit lätt att ge olika svar på frågorna. På vår fråga om de hade läst någon av Kvidinge Sockens

Hembygdsförenings åtta skrifter, svarade 15 att de hade läst en eller flera. Det var 12 stycken som inte hade läst någon av dem. Det externa bortfallet var relativt högt (över 20 %) och det interna bortfallet var också högt på en fråga – *Vilka människor/händelser skulle du vilja veta mer om?* (Över 20 %.) Det är möjligt att respondenterna ansåg att de redan svarat på denna fråga genom någon eller några av de andra frågorna. Det är också möjligt att en del inte känner till Kvidinges historia eller människor tillräckligt väl för att kunna svara specifikt på denna fråga (fråga 4, se bilaga IV). Vi vet inte mycket om respondenterna, utom att en del av dem var medlemmar i Hembygdsföreningen och att en del var småbarnsföräldrar samt att åtminstone två av dem var ”nyinflyttade” till Kvidinge (eftersom de nämnde det i enkäten). Det externa bortfallet kan bero på att det var för många frågor och, som tidigare nämnts, att en del av frågorna liknade varandra

Omkring 18 maj hade vi fått tillbaka 27 av de 42 enkäterna efter ett par påminnelser. Vi kunde ha varit bättre förberedda innan vi lämnade ut enkäterna i januari. Före Hembygdsföreningens torsdagsmöte 19 januari, 2006, hade vi försökt ta reda på hur många medlemmar som förväntades närvara den här kvällen. Senare fick vi reda på att närvaron hade en stark koppling till kvällens ämne, kvällens tv-program och vädret. Just den här kvällen var medlemmarna och besökarna relativt få. Vi hade antagit att återlämningen av enkäterna skulle ske samma kväll. Därför förberedde vi inte en behållare eller box där enkäterna kunde samlas upp. Visserligen lämnade vi flera enkäter till en medlem som erbjöd sig att ta hand om uppsamlingen, men mer organisation och förberedelse hade underlättat proceduren

En positiv följd av enkätutdelningen var att vi etablerade en personlig kontakt med en del av den lokala befolkningen. Vi gick upp på scenen och höll ett kort tal om enkäterna och deras användning, vilket ledde till att ännu fler orsbor kom att känna igen oss, fick vetskap om vårt Kvidingeprojekt och vid senare tillfällen spontant kontaktade oss vid våra besök i Kvidinge och via e-post. Många visste redan om oss tack vare vår Kvidinge kontakt person, Jan Nilsson. Genom båda dessa personliga kontakter fick vi fler förslag och mer information än vi förväntat oss.

3.3.3 Levnadsteckningar – genom dialog – om urvalet av människorna – resultat

Vi har valt ut kvinnor och män som genom sina unika levnadsöden har uppmärksammats av historiker. Vi har gjort ett ”situerat val”. Att vi överhuvudtaget har fått reda på att dessa människor funnits är tack vare att andra författare före oss redan uppmärksammat dem och dokumenterat det som väckte deras nyfikenhet. Detta innebär att vi i viss mån repeterar vad andra författare redan har uppmärksammat. De personer som finns dokumenterade, förutom adeln, är oftast kvinnor och män som avvikit från normen i sin tid och plats och ofta uteslutits ur gemenskapen, de kan definieras som *antihjältar*. Sammanställningen av de personer som vi slutligen valde att inkludera i vårt häfte, ger en ny helhet och kontrasterna mellan människorna ger ett nytt dynamiskt perspektiv.

Vi ville berätta om kvinnor och män, om hur de var, och om hur de passade in eller inte passade in i sin omgivning, hur de försökte ge mening åt sina liv. Hur kan detta göras på några få sidors utrymme samtidigt som vi gör människorna vi berättar om rättvisa? Läsaren måste också engageras och berättelserna måste vara spännande nog för att behålla läsarens intresse. För att underlätta för läsaren valde vi att berätta om personerna i kronologisk ordning. Som nämns på andra ställen blir namn förvrängda när de översätts från danskan till svenskan av senare författare och därför nämner vi de mest vanliga stavningarna av våra människors namn. En detaljerad beskrivning av de människor som finns representerade i häftet finns i avsnitt 5, *Analys av människorna genom begreppen ”hjältar” och ”antihjältar”*.

4 Teoretiska utgångspunkter

4.1 Vår förförståelse – hur vi ser på människan nu och då

”...sällan eller aldrig har man funnit skäl att skriva ens några få rader om sin egen människosyn ... underförstått arbetar naturligtvis alla med en människosyn i botten av sina analyser”. Så skriver Eva Österberg (1995, s. 8–9). När vi läste Kvidinges och Skånes historia var det slående att 500 år av Kvidinges 700-åriga historia, utmärkts av återkommande krig. Detta skulle kunna förklaras genom den machiavelliska ideologin enligt vilken människans framgång definieras i termer av makt och maktbehov. *Ju mer som kan erövrats genom manipulering, lögn och bedrägeri, desto större framgång nås*, tycks anhängare av detta tänkesätt tycka. Mänskligt lidande har ingen större betydelse. Makten är allt.

Är det verkligen så att de flesta människor motiveras av maktsträvan och gör vad som helst för makten? Detta gick emot vår egen människosyn. Eftersom det bara var ett fåtal av dåtidens människor som ville ha krig, och den största delen av befolkningen verkade vara emot krig, sökte vi en förklaring. Möjligtvis ser vi historien genom våra egna ”filter”. Därför är det viktigt att vi talar om var vi själva står i den frågan.

Den så kallade machiavelliska ”intelligensen” förutsätter att en maktlysten elit lyckats med att lura till sig sin sociala grupps förtroende för att sedan kontrollera, bedra (*deception*) och utnyttja sina medmänniskor på ett samvetslöst sätt. Detta tänkesätt antar en evolutionsteori där skarpsinne för list och våld har formats tillsammans med en bristande hänsyn till andra människors värde. Genom att kontrollera sina ansiktsuttryck (Gärdenfors, 1996) och låtsats vara vänligt inställda, tillfredsställde dessa människor tydligt sina maktbehov på samma gång som de fick chansen att fritt ge utlopp för sina aggressiva instinkter. Är detta rimligt? Om vi verkligen utvecklat våra hjärnor genom lurendrejeri, skulle vi då inte också ha utvecklat ett sätt att känna igen en bedragare? Om det gick ut på att lura varandra borde de flesta av oss vara experter på det. Om så var fallet, vem skulle finnas kvar att lura? Om bedrägeri var så vanligt, skulle vi då inte söka febrilt efter kännetecknen på bedragare och så småningom ha lärt oss att läsa av det i deras eller varandras ansiktsuttryck? Paul Ekman's forskning visar att människor i allmänhet *inte* är bra på att känna igen en bedragare men däremot bra på att känna igen många andra ansiktsuttryck. Så skriver Paul Ekman i sin artikel *Why Don't We Catch Liars?* (1996)

I motsats till den machiavelliska ideologin om människans evolutionära framgång, tror vi att människan överlevt och nått framgång genom gemenskap, tillit och välvilja. Framgång definieras vi inte i termer av materiella tillgångar, istället delar vi upp framgång i två grova kategorier, dels hur individen förhåller sig till sig själv, och dels hur hon förhåller sig till samhället eller den grupp som hon tillhör. I första fallet behöver individen förklara sin existens för sig själv. I sin bok *Livet måste ha mening* närmar sig psykiatern Viktor Frankl (1905-1997) individens existentiella frågor. Detta gör också psykologen Rollo May (1909-1994) i sin bok *Man's search for himself* (1953). Vi tänker i psykologen Carl Rogers (1902-1987) filosofiska banor när det gäller både individens förhållande till sig själv och till samhället. Rogers utgår från tre sätt som gör tillvaron bättre för både det personliga och det sociala livet. Det första sättet är överensstämmelse mellan inre känslor och hur man visar dem, det vill säga att vara en äkta integrerad öppen människa. Motsatsen är en människa som inte är kongruent och försöker att göra sken av att vara bättre än hon är (spelar en roll), gömmer sig bakom en mask (Goffman, 1959). Rogers andra sätt är en ovillkorligt positiv syn på medmänniskan, vilket betyder att människor visar varandra värme, omsorg, respekt och intresse. Det tredje sättet är empatisk förståelse, som vi når genom att lyssna på människor utan fördomar och förutfattade meningar. Rogers trodde på människans grundläggande godhet och var emot den populära västerländska idén att människor är farliga och behöver kontrolleras, disciplineras och lära sig att bli goda (Griffin, 1991, Rogers, 1961).

John Ralston Saul (född 1947), kanadensisk författare och filosof, anser att det västerländska tänkandet har överdrivit betydelsen av rationellt och logiskt förstånd hos människan. Själv föreslår Saul att rationalitet och logik måste balanseras mycket mer med sunt förnuft, etik, intuition, kreativitet och minne (*The Unconscious Civilization*, 1995, *Equilibrium: Six Qualities of the New Humanism*, 2001). Västerländska filosofers överdrivna fokusering på rationalitet som människans bästa egenskap har gjort att det känslomässigt kognitiva har kommit i skymundan. Det går inte att skilja känslor från sunt förnuft, kreativitet, etik, intuition eller minne. Alla dessa fungerar ju i samverkan. Zoologen Konrad Lorenz (1903-1989) är övertygad om vår överlägsna rationalitet men ser ändå våra biologiska impulsiva instinkter som ett hot mot människans överlevnad. Våra djuriska instinkter, speciellt aggression, måste tyglas och kontrolleras annars går det fel.

Vi håller med John Raulston Saul att det västerländska tänkandet traditionellt har gett för stor plats åt det rationella och att mer vikt skulle behöva läggas på de känslomässigt kognitiva funktionerna, eftersom vi tror att detta är en del av människans evolutionära anpassning. Vi håller med Konrad Lorenz att människan är ett djur, men vi tror att den känslomässiga intelligensen har utvecklats tillsammans med hennes andra kognitiva färdigheter och nått i stort sett samma nivå. Genom att vara sociala och beroende av gemenskapen skapar vi ändå vissa begränsningar för varandra eftersom vi begränsar oss till vissa sorters beteenden för att överleva tillsammans. Därför tror vi inte att människan behöver några andra interna eller externa kontrollmekanismer för att hålla henne i schack. För att förklara detta bättre går vi in mer på detaljer. Detta hjälper läsaren att förstå var vi kom ifrån när vi gjorde häftet och filmen. Vi ser människan som ett djur, men som ett *människodjur*, med unika kapaciteter. Låt oss förklara detta närmare.

Människan är ju ett däggdjur som har samma fysiska funktioner som vilket däggdjur som helst, det vill säga våra kroppsliga behov och begränsningar är i stort sett likadana som de andra däggdjurens. Vi delar 95–97 % av vår DNA med våra närmaste släktingar, de ”vanliga” schimpanserna (*Pan troglodytes*) och bonoboaporna (*Pan Paniscus*). Beteendet skiljer sig avsevärt mellan ”vanliga” schimpanser och bonoboapor. De ”vanliga” schimpanserna är mer aggressiva och hävdar sitt revir medan de fredliga bonoboaporna fokuserar på andra, mer intima sysselsättningar som sexuella lekar. För 500 000 år sedan skiljdes dessa två arter åt, vilket inte är särskilt lång tid ur ett evolutionistiskt perspektiv. Men ändå är skillnaderna i beteendemönster mycket tydliga. Pan/Homouppdelningen skedde redan för 5–6 miljoner år sedan. (David Reich & Eric Lander, *Nature*, maj, 2006.) Därför verkar det inte troligt att vi kan hämta ledtrådar från våra avlägsna släktingar för att förklara människans beteende och levnadsmönster. Vi är djur, men unika med vår stora hjärnkapacitet som möjliggör bland annat abstrakt tänkande, avancerat språk, självmedvetenhet, fantasi och empati, och troligtvis ett behov av gemenskap, tillit och välvilja.

Det finns en relativt ny rörelse som kallas *transhumanism*, som tar avstånd från människans och de andra djurens gemensamma biologiska härkomst. Transhumanisterna verkar tro så starkt på människans intellektuella överlägsenhet över andra djur, att de vill skapa en ny sorts människa; rättare sagt, de förutser en ny sorts varelse, en sorts *cyborg* eller *posthuman* varelse. Deras synsätt utesluter människans grundbehov av gemenskap och empati, till förmån för en människa i ett *alexitymiskt* tillstånd (brist på känslor). (Harvard-psykiatern Peter Sifneos myntade termen *alexitymi* 1972). En alexitymiker ”saknar helt den förmåga som utgör grunden för emotionell intelligens: Självisikt att veta vad vi känner när känslorna svallar” (Goleman, 1995, s. 75). Det *alexitymiska* tillståndet innebär en emotionell tomhet som transhumanisterna nalkas med sina teorier om människans robotliknande fortlevnad med någon sorts modifierad hjärna som skulle fungera i stort sett utan empati. Deras idéer antyder att det går att särskilja människans rationella och känslomässiga funktioner och att känslor inte är särskilt viktiga eller nödvändiga. Inte heller lägger de stor vikt vid människans behov av gemenskap och sociala relationer. Deras synsätt går helt emot neuropsykologen Antonio Damasio (född 1944)

teorier om *mirror neurons*, en sorts specialiserade hjärnceller och deras betydelse för den moderna människans utveckling.

Damasios hjärnforskning handlar både om vår egen förmåga till självinsikt och om vår förståelse av andras känslor. Vi människor verkar ha ett evolutionärt 'inbyggt hjärncenter' som specialiserar sig just på insikt och igenkänning av andra människors känslomässiga behov som till exempel *empati*. Psykologen Daniel Goleman (född 1946) författare av *Känslans intelligens*, håller med och säger att empati bygger på självkänedom; ju bättre kontakt vi har med våra egna känslor, desto bättre är vi på att avläsa andras känslor (Goleman, 1995, s. 129). En annan hjärnforskare som understryker betydelsen av självkänedom, förståelse av andra och empati är Vittorio Gallese i sin artikel "Being like me. Self – other identity, mirror neurons and empathy" (2004).

Människan som god

Godhet kan definieras genom Martin Luther King Jr:s (1929-1968) begrepp *good will* – välvilja – som bygger på att öka förståelsen och empatin mellan olika grupper i samhället. Istället för att fokusera på de egenskaper som skiljer grupperna åt, poängterar han de egenskaper som individerna har gemensamt med varandra. Olika politiska maktförhållanden kan förstöra vår strävan efter gemenskap. Detta hände till exempel i USA när landet styrdes av ett fåtal makthavare vars ekonomiska vinster motiverade och prioriterade ett orättvist samhälle som byggde på *ras*- diskriminering och extrem social stratifiering. Detta i sin tur ledde till att en stor grupp av afro-amerikaner utnyttjades. Martin Luther King Jr. trodde på godheten när han initierade att återställa jämlikheten för de drabbade afro-amerikanerna. Att han lyckades initiera detta är väl ett tecken på att vi alla i grunden inte trivs med att se andra människor bli utnyttjade och att välvilja finns i oss alla? Det är svårt att tro att människan skulle ha överlevt om hon inte i grund och botten varit välvilligt inställd, inte bara mot dem i hennes egna kretsar, utan också mot andra utanför hennes egen grupp. (Detta är i motsats till Dawkins teori i *Den själviska genen* (1983), om att vi bara hjälper våra närmaste släktingar.) Kanske är denna strävan efter förståelse orsaken till att vi känner igen ansiktsuttryck som visar grundläggande känslor hos andra människor i hela världen. Dessa grundläggande känslor är bland annat rädsla, glädje och sorg (Ekman, 2003). Som människor delar vi ju nedärvda basegenskaper, *den mänskliga naturen*, oberoende av vilken kultur eller tidsepok vi lever eller levde i (Hofstede, 2003).

Människans natur

Den holländske sociologen Geert Hofstede (född 1928) poängterar i sin bok *Cultures and Organizations: Software of the Mind – Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival* (2003) att alla människor delar *basegenskaper*, den mänskliga naturen. Hofstede definierar den mänskliga naturen som det som alla människor har gemensamt: Den är nedärvd genom generation till generation. Om man jämför med en dator är det operativsystemet som bestämmer ens fysiska och förberedande psykologiska funktioner. Enligt Hofstede är den mänskliga naturens egenskaper följande:

Människans möjlighet att känna rädsla, ilska, kärlek, glädje och sorg, behovet att vara tillsammans med andra, att leka och träna oss själva, kapaciteten att observera miljön och att prata om detta med andra människor, allt detta tillhör den här nivån av förberedande mental funktion, eller programmering. Men vad vi gör med dessa känslor, hur vi visar rädsla, glädje, observation och så vidare, är modifierat av kultur. Den mänskliga naturen är inte så "mänsklig" som termen får oss att tro, därför att vissa aspekter av den delas med djurvärlden (2003, s. 5–6). [Översatt från engelska av AE & CKO]

I överensstämmelse med Hofstede delas alltså den mänskliga naturen av olika kulturer såväl som av både nutidens och dåtidens människor.

5 Analys

Syftet med detta avsnitt är att visa hur berättaren skapar intriger i handlingar genom att utesluta vissa saker och lyfta fram andra. Därför är det också viktigt att berättaren redovisar hur hon eller han tänker, samlar in och bearbetar källmaterialet. Eftersom berättandet är en sorts vägledare för människor, ligger ansvaret att återge förgången verklighet på ett rättvisande sätt hos berättaren. Själva ville vi visa ödmjukhet mot dåtidens människor som inte längre kan försvara sig mot eventuella orättvisor, som en av våra sex intervjuade kärnpersoner uttryckte det. Men vi ville också berätta om människor så sannolikt som möjligt. Detta gjordes genom att eftersträva en balans mellan det empiriska materialet, de teoretiska frågeställningarna och våra egna grundvärderingar.

En berättare kan marginalisera och utesluta, skapa hjältar och antihjältar och på andra sätt kategorisera för att förtydliga vissa styrkor och svagheter. I våra analyser använde vi själva begreppen ”hjältar” och ”antihjältar” för att försöka förtydliga vilka dåtidens människor var och hur de möjligtvis ansetts vara av sina samtida. Allt handlar om de val som berättaren gör, den grundsyn berättaren har och hur berättandets makt förvaltas. Genom att skapa en ny verklighet eller att återge en viss verklighet genom sina egna filter, kan berättaren få sin publik att tänka på ett visst sätt.

När vi skulle filma till exempel avrättningsscenen för Lusse Pålmsdotter, en Kvidingekvinna som dömdes för mordbrand och avrättades på Kvidinges officiella avrättningsplats Björnekulla, år 1833, trodde vi att många människor kände en liknande förskräckelse som vi vid en sådan händelse skulle gjort idag. I litteraturen om avrättningar fanns det många hänvisningar till hur människor såg avrättningar som ett folknöje och hånade och visade förakt för den dömda. Visst fanns det antagligen en del härdade som såg på detta makabra skådespel med skadeglädje, men å andra sidan fanns det säkert lika många eller fler som tyckte det var fruktansvärt och kände medlidande med offret. Som berättare och filmare ligger ansvaret hos oss att återge händelsen utan att fördöma eller nedvärdera de människor som bevittnade den. Vi ville inte framställa dem som karikatyrer av avtrubbade råa 1800-talsmänniskor. Eftersom berättandet är en vägledare, är det viktigt att visa människors natur, de oföränderliga likheterna som ger gemenskap genom tiderna och mellan olika kulturer. Vissa grundläggande basegenskaper i människans natur finns hos oss nu och har funnits i forna tider, som till exempel förskräckelse, sorg, glädje, empati och behovet av gemenskap. *Hur* vi visar dessa känslor kanske skiljer sig något mellan olika tidsepoker och grupper, men upplevelsen är nog oföränderlig. Genom att känna igen andra människor i oss själva, och oss själva i andra bygger vi förståelse och kommer varandra närmare, vilket spelar en stor roll i berättarkonsten. När vi filmade avrättningsscenen med Lusse Pålmsdotter visade vi ansikten och gester ur publiken som förmedlade ett spektrum av deltagande känslor, alltifrån skräck till djup sorg.

5.1 Berättarkonsten - analys

Berättandet kan ses från många olika perspektiv och vi följde tre stora riktlinjer när vi analyserade det material vi läst:

- *Berättandet som vägledare*
- *Hur författarens synsätt påverkar berättandet*
- *Författarens val – om gemenskap och uteslutning*

Berättandet som vägledare

Först av allt handlade det om berättandet som vägledare, om själva berättarkonsten – om att förstå berättelsens inflytande på människan i alla dess olika former till exempel genom muntligt, skrivet och visuellt berättande. ”*Berättarkonsten är lika gammal som språket den använder. Den utvecklades ur behovet att prata och förstå världen. Berättande förankrar och ökar vår medvetenhet och vidgar verkligheten av våra upplevelser*” (Berger & Quinney, 2005, s. 8). [Översatt från engelska av AE & CKO]

Berättelsens betydelse poängteras också av Rollo May i hans sista bok *The Cry for Myth* (1991) där han framhäver att sägner och berättelser hjälper oss att göra våra liv förstaeliga, vi använder dem som vägledande mönster när vi söker mening i våra liv. Vi påverkas mer eller mindre medvetet av den moraliska världsbild som karaktärerna i berättelsen lever efter. Vi behöver alltså veta vad andra vet och förstå de känslor som denna vetenskap ofta framkallar, en kunskap vi får genom att läsa och höra myter och andra sorters berättelser. Vi försöker alltid att tolka och förstå omvärlden, kanske för att förstå våra egna inre och yttre världar, hur allt hänger ihop. Vygotskys forskning och teorier grundar sig också på detta, ”Vygotskij [Vygotsky] byggde i hög grad på tankar hos Hegel, särskilt dennes konstaterande att människan blir människa endast i kontakt med andra och i ett socialt sammanhang i den historiska utvecklingen” (Egidius, 2002, s. 78).

Hur författarens synsätt påverkar berättandet

Det andra perspektivet var att titta på hur en viss författares utgångspunkter påverkar hur hon eller han berättar sina historier. Förutom att vara ett individuellt uttryck som speglar författarens egen livssyn, speglar hennes eller hans berättande också världsbilden i den kultur i vilken hon eller han är verksam. En författare påverkas alltså inte bara av sin personliga livsfilosofi, utan också av sin tids tänkande om livet och människors livsvillkor, den så kallade *Zeitgeist* eller *tidsandan*.

Eva Österberg poängterar också i sin bok *Folk förr* (1995) hur viktig olika författares grundsyn är när de tolkar händelser och skeenden och återberättar dem. Olika författares grundsyn lyser igenom i de människor, händelser och kontexter som de väljer att berätta om, såväl som i *hur* de berättas. Ett exempel på sambandet mellan aktör och kontext som samtidigt visar författarens utgångspunkt, är när Österberg beskriver hur historikern Curt Weibull skrev om drottning Kristina:

Weibull väljer att sätta Kristina i en politisk kontext, därför blir hon en politisk varelse. ”Det är utifrån den idén som Kristinas liv blir lagt tillräta för eftervärlden. Kristina blir hos Weibull en rationell politisk aktör som handlar logiskt och övertänt för att nå sina mål ... För Weibull är politik i bemärkelsen makt och ekonomi detsamma som ””real” handlande (s. 13–14).

I citatet framhävs inte bara hur Weibulls grundsyn domineras av det tidsmässiga tänkesättet, men också hur Kristina blir en politisk aktör genom att placeras inom den politiska kontexten. I och med denna fokusering utesluts andra aspekter av hennes liv och personlighet.

När vi till exempel läste böcker om svensk historia, kunde vi ofta se vilket maktperspektiv författaren grundade sitt historieberättande på. Maktperspektiv kan visserligen definieras på olika sätt, men ofta blir konnotationen av ordet *makt* eller ”makt över andra” sett som något eftersträvt, alltså ordet får en positiv innebörd. Om makt ses som vinst och är ett nollsummespel, blir det också någon som förlorar och eftersom förlust ofta innebär lidande, blir lidandet ett lika viktigt begrepp som ”makten”. Jämfört med ”maktagandet” får lidandet fortfarande väldigt liten plats i många av de historieböcker vi tittat i.

När det gäller objektivitet och subjektivitet i författarskapet, står det i *Storytelling Sociology. Narrative as Social Inquiry* (red. Ronald J. Berger & Richard Quinney, 2005) bland annat om två av Norman K.

Denzins (1997, 1999) tänkesätt om detta. Han separerar två stora inriktningar när det gäller berättandets frågeställning: De *analytiska* och de *berättande (storied)* sätten. Det analytiska har ofta en positivistisk syn på texten som en ”neutral” återgivning av en objektiv verklighet, där författarens röst förhåller sig tyst [låtsas vara tyst], där många olika abstrakta frågeställningar och teorier används. I motsats till detta finns en annan syn på hur texter kan framställas på ett mer levande och subjektivt sätt. Här används färre teorier och meningen söks i själva berättelserna och uppmuntrar läsarens aktiva deltagande i berättelsen (Jackson, 1998, Polkinghorne, 1995).

Vi såg oss mer som ”ficklampor” istället för ”hinkar”, det vill säga vi letade aktivt efter meningsfulla kopplingar och intressanta händelser i människors liv, för att få läsaren med oss istället för att se oss själva som neutrala sanningsåtergivare av en förgången verklighet. Vi ville låta våra perspektiv på människorna tydligt synas och höras och var fullt medvetna om att vår egen berättarröst inte går att dölja bakom en låtsad slöja av objektivitet. (För en mer detaljerad genomgång av våra teoretiska utgångspunkter och förförståelse se avsnitt 4.)

Författarens val – om gemenskap och uteslutning

Andra böcker som går in mer på berättandets tolkningsperspektiv fann vi ofta för abstrakta för att kunna applicera direkt på vårt eget tillvägagångssätt, eftersom vårt syfte inte var att förklara berättandets och språkets analytiska modeller, utan att i första hand finna praktiska konkreta lösningar. Men efter diskussion visade det sig att en del av berättandets tolkningsperspektiv faktiskt var användbara. När vi läste *Narrativ teori och metod* (2005) av Anna Johansson tog hon bland annat upp begrepp som *dekonstruktionen*. Detta innebär ”en filosofisk position, en politisk position eller en intellektuell strategi, och ett sätt att läsa”. Denna utgångspunkt är förknippad med Jacques Derrida. I början verkade Derridas relativt abstrakta begrepp inte att vara användbara för vårt syfte med att framställa ett häfte och en film men vi ändrade vår uppfattning.

Derrida utgår från en hierarkisk ordning av *binära kategorier* där den ena kategorin är en negation av den andra. Exempel är man/kvinna, modernitet/tradition, kultur/natur och subjekt/objekt. När något dekonstrueras bryts denna ordning ned och avslöjar att den ena kategorin i själva verket är innesluten i definitionen av den första. Kategorin ”kvinna” är innesluten i definitionen av ”man” som är bilden av vad hon *inte* är. ”Vad de första principerna gör anspråk på att utesluta är i själva verket implicit inneslutet” Fast de två begreppen i fråga är beroende av kontexten är det ofta det senare begreppet som marginaliseras (Johansson, 2005, Gatens, 199, Eagleton, 1995). Vårt första intryck av detta resonemang var negativt. Vi tyckte att det verkade vara en sorts intellektuell gymnastik som pulveriserar verkligheten till så små bitar att det inte längre går att urskilja helheten. Kort efter vår läsning kom vi dock tillbaka till koncepterna i teorin och diskuterade dem ofta med varandra och upptäckte att vi faktiskt ofta tänkte i binära kategorier.

Ett exempel på binärt tänkesätt från Kvidinges historia som vi läste om, handlar om Lusse Påhlsdotter. Hon var en fattig änka och backstugusittare i början av 1800-talet och försörjde sig genom att hjälpa bönderna när deras djur blev sjuka. Detta var någonting som bönderna inte själva hade så stor kunskap om, och ryktet spreds att Lusse hade magiska krafter. Hennes samtida blev nog rädda för henne och började alltmer betrakta henne som avvikande. Antagligen var hon redan utesluten ur den samtida sociala gemenskapen, inte bara på grund av sina medicinska färdigheter utan också på grund av sin fattigdom. När hon skulle dömas för mordbrand pratade vittnen inte om brottet hon var beskylld för. De vittnade istället om hennes påstådda trolldomskunskaper och hennes resor till Blåkulla för att träffa Djävulen. Här ser vi ett exempel på en uppställning av binära kategorier. Lusse kom att associeras med alla de onda egenskaper som den ”normala” *ingruppen* inte hade. Hon var oren och ond, i motsats till dem som ville se sig själva som rena och goda kristna.

Liksom en social grupp kan utesluta en annan grupp eller en individ, för att själva försöka framstå som bättre, kan en författare välja att berätta i termer av kategoriseringar för att få vissa karaktärer att framstå i bättre eller sämre dager, beroende på författarens syfte. Hur viktigt är det att visa *sanningen*? Bör författaren medge när hon eller han marginaliserar vissa grupper genom olika kategoriseringar och generaliseringar? Vet författaren alltid om när hon eller han gör detta? Sättet författaren skriver på har ju vissa val inbyggda, men genom att låta människor från det förgångna berätta själva i den mån det är möjligt, kan vi kanske närma oss en viss subjektiv sanning? Genom att inkludera personliga originaldokument som till exempel dagböcker, kåserier, brev eller testamenten som blev nedskrivna under en viss period, kan vi låta förgångna röster bli hörda genom våra röster. Om vi låter dåtidens egna röster bli hörda kan dessa kanske generera både mer förståelse och empati än vad som är fallet med andra- eller tredjehandstolkning. Bäst är nog att tackla problemet både från akademiska/teoretiska sidor med tolkning, lyssna på rösterna från det förgångna och redovisa detta tillsammans med mänsklig förståelse.

Medryckande historier kan generera empati, kan göra det svårare att marginalisera andra och till och med bygga sociala band. Berättelser hjälper oss att betänka omständigheterna under vilka självets moraliska uttryck är grundade och engagera oss med världen bortom akademiska teorier (Berger & Quinney, 2005, s. 10). [Översatt från engelska av AE och CKO.]

Vi människor behöver en pågående växelverkan mellan nära mänsklig förståelse för att inte marginalisera människor och mer distanserad granskning för att kritiskt kunna bedöma till exempel en författares grundvärderingar, för att sedan kunna välja våra egna ståndpunkter. Detta är speciellt viktigt när retoriken är övertygande och känslorna involverade.

5.2 Dåtidens människor - analys

För att förstå människors handlingar, är det nödvändigt att först förstå deras värderingar. För att komma åt en människas värderingar vände vi oss till Geert Hofstedes teorier eftersom vi ville nå en djupare förståelse av människor. Förståelsen av människor är en röd tråd genom både litteratur och alla tvärvetenskaper som har med människans natur och meningsskapande att göra. Eftersom vi skapade ett häfte och en film försökte vi förstå hur de dåtida människorna såg på varandra, vilka värderingar som var viktiga för dem, såväl som att försöka förstå hur vi nuförtiden bildar oss en uppfattning om dem. Detta visade sig vara möjligt genom att fokusera på ett av Hofstedes begrepp, "hjältar".

En grupp av människor med gemensamma mål som lever och umgås i en viss tid och plats, kan anses vara en unik kultur. Hofstede säger att vi alla är mer eller mindre indoktrinerade och påverkas av vår sociala miljö att tycka och tänka på ett visst sätt, om olika saker och händelser. Hofstede granskar vilka *symboler*, *hjältar* och *ritualer* som en kultur eller grupp använder, för att komma åt deras värderingar. Dessa tre begrepp kan ses som olika lager som omsluter det innersta och mest svåråtkomliga, värderingarna – vad som är rätt och vad som är fel. *Symboler* är det ytligaste lagret och kan lätt kopieras mellan kulturer, som till exempel mode. Det kan också vara ord, gester, eller saker som har en viss mening som alla känner till inom en viss kultur. *Hjältar* kan vara både levande och döda, verkliga eller fiktiva, tecknade figurer eller filmstjärnor. *Ritualer* är kollektiva aktiviteter som vi gör tillsammans och anses vara socialt väsentliga i en viss kultur, det kan vara religiösa ceremonier eller affärsmöten som är organiserade på ett visst sätt (Hofstede, 2003).

Vi försökte att titta på olika grupper inom samma tidsepok när det var tydligt att dessa grupper hade olika livsvillkor, mål och värderingar. Två distinkta grupper under 1600-talet i Kvidinge var till exempel bönder och adel. Dessa två grupper hade helt olika förväntningar, värderingar och livsmål och därför också olika symboler, hjältar och ritualer. Makt och klass gav alltså adeln förväntningar och privilegier som skiljde sig skarpt från till exempel böndernas förväntningar och privilegier.

Varje grupp i dåtid skapade sina egna åsikter om vad som är rätt och fel, hur individen bör leva för att passa in i sin grupp, liksom nutidens olika kulturer har skapat sina egna levnadsmönster. Dessa olika gruppers mönster kan ses som normativa kartor som människor tror att de bör följa, eller i vissa fall är tvungna att följa, för att inte uteslutas ur gruppens gemenskap. Uteslutning behöver inte handla om fysisk bortstötning, utan kan också vara av mer subtil karaktär, som ändå har psykologisk påverkan. Betydelsen av den sociala gruppen eller det större samhället beskrevs redan i början av 1900-talet av den franske sociologen Émile Durkheim (1858-1917). Durkheim beskrev ”detta inflytande från samhällsstrukturens sida som kollektiva föreställningars inverkan på individernas sätt att uppfatta, tänka, känna och vilja” (Egidius, 2002, s. 74). I samma anda beskriver den franske sociologen Pierre Bourdieu (1930-2002) individens anpassning till sin sociala grupp när han talade om:

... En intellektuell och moralisk konstitution hos individen, en *habitus*, som består i att tänka och känna enligt mönster som vi anammat i kontakten med vår omvärld. Samhället bestämmer enligt denna teori människors sätt att uppfatta vad som är rätt och orätt, sant och falskt, heligt och hädiskt. Det uppstår alltså ett samhällsmedvetande, ett *kollektivt medvetande* (Egidius, s. 74).

5.2.1 Dåtidens människor – analys genom begreppet ”hjältar”

Vilka var dåtidens Kvidingemänniskor? Vi analyserade dem genom begreppen ”hjältar” och dess motsats, ”anti-hjältar”, för att komma närmare dem och utvidga vår förståelse. Vi ville veta hur de passade in i sin grupp/sina grupper, hur uppskattade de var, och av *vilka* de uppskattades. Fast vårt material var begränsat gjorde vi en ansats till att förstå hur de möjligtvis passade in i sina dåtida miljöer. Vi försökte också förstå historieberättandets utgångspunkter, varför blir vissa människor ihågkomna medan andra glöms bort? För att komma närmare ett svar på denna fråga, såväl som att komma närmare en förståelse och en tolkning av deras situationer, använde vi begreppen ”hjältar” och ”antihjältar” i de följande analyserna.

Mellan kungar och biskopar – Cicilia och Jon Litle (döda 1307)

Vad var rätt och vad var orätt? Vad var sant och vad var falskt? Vad var heligt och vad var hädiskt, när Jon Litle försökte att medla mellan Konungen, ärkebiskopar och påven under sista halvan av 1200-talet? Jon levde i oroliga tider när en del av kyrkans män strävade efter makt och ekonomiska förmåner, vilket Konungen opponerade sig mot. Det verkar som att Jon fick rollen som medlare. Han var Konungens riksråd i Skåne, samtidigt som han var nära vän med Archidiakonen Erland Erlandsen Galen. Jon bevittnade Erlands testamente som skrevs i Lund, 21 oktober, 1269, där Erland beskriver honom som en mycket omtyckt vän. Jon kände antagligen också Erlands bröder ärkebiskop Jacob Erlandsen och Niels Erlandsen. Jacob Erlandsen blev fångslad av Konung Kristoffer I och konflikterna stegrades.

Tiderna var tuffa och Jon fick göra två resor till Rom för att träffa påven för att försöka få ordning på de pågående konflikterna. Var Jon en hjälte? När Jon skrev sig till Tomarp 1258 hade han redan en mäktig position och måste ha gjort intryck på dem som bodde i närheten. Om inte hjälte, var han väl åtminstone betraktad som en man med makt. Var han hjälte för ärkebiskoparna? Kanske inte hjälte för alla ärkebiskopar men för Erland Erlandsen, var han en högt uppskattad vän. Var han hjälte för Konungen? Kanske inte, men eftersom Jon var Konungens ställföreträdare i Skåne, hade Konungen antagligen en viss respekt för honom och hans handlingskraft? Som ställföreträdare och symbol för Konungen var han antagligen en förebild för många med liknande ambitioner.

Jon Litle var av Hvidesläkten (också kallad Joen Lille) och bodde med sin fru Cicilia på Tomarp tills de dog 1307, alltså samma år som Kvidinge för första gången nämns i det danska lexikonet *Diplomatorium Danicum*. Detta år tog deras son riddaren Jon Jonsen Litle (även kallad Joen Joenson

Lille) och hans hustru Ingefred över Tomarp. Tyvärr har vi inte lyckats hitta någon information om Cicilia Litle eller Ingefred, förutom att Ingefred dog ung, redan 1309.

Jons prestationer när det gällde konfliktlösning verkar ha fungerat bra, Jon verkar ha varit en diplomat *par excellence*. Som förebild och konfliktlösare var Jon en hjälte i sin tid.

Från adelskvinna till häxa – Sidsel Goldfux (mitten av 1300-talet(?)-tidigt 1400-tal(?))

Sidsel Goldfux (också kallad Sissela Gottschalk, möjligtvis av Litlesläkten) som ägde Tomarp har blivit ihågkommen eftersom hon ansågs vara en "trollpacka". På så vis blev hon populär i senare litteratur. Av svenska historieskrivare på 1800-talet beskrivs Sidsel som elak mot sina makar Hågen Grubendahl Hindricsen och Mattis Friis, och ansågs ha bidragit till deras tidiga död. Mattis Friis beskrivs som "Spender" i Meckska släktboken och av Sofia Brahe och sägs ha gjort sig av med Sidsels Tomarp. Sidsel är en av de få kvinnor i Kvidinge från denna tid vars namn blev känt för eftervärlden. Hon beskrivs också i andra nedvärderande termer, som "lat", och enligt sägnen trollade hon Kvidinge kyrka till sig på Tomarp, eftersom hon var för lat för att gå till kyrkan. Många sägner skapades om henne, inte bara om hennes trolldomskunskap, men också att hon blev fångad på Tomarp och sägs spöka.

Att Sidsel var antihjälte, råder det väl ingen tvekan om. När hon blev antihjälte är oklart. Vi vet inte om hennes samtida såg henne som antihjälte eller om senare generationer tolkade och förvrängde hennes livshistoria. Trots att den ena av hennes män gjorde av med hennes egendom och förmögenhet är det Sidsel som beskylls för att vara elak i de senare skrifter som nämner henne. Möjligtvis sågs Sidsel som avvikande redan under sin livstid och i så fall kanske hon utslöts ur adelns gemenskap och därför beskrevs hon i sådana starka negativa ordalag av senare generationers författare?

Tre röda rosor och en gädda – Sissela Brostrup och Knud Lauridsen Giedde

Sisselas och Knuds vapensköldar kan fortfarande skymtas i ett av Tomarps mindre rum – två vapensköldar burna av en vildman. Sköldarna föreställer dels en gädda och dels en skråställd bjälke, prydd med tre röda rosor, Gieddes respektive Brostrups vapen. Dessa två adliga vapensköldar var viktiga symboler och betydde att de hörde till eliten, två av de förnåma adelsfamiljerna i Skåne.

Tomarp gick över till Gieddesläkten när Sissela Brostrup och Knud Lauridsen Giedde gifte sig, antagligen omkring första kvartalet på 1500-talet. Sissela var född på Tomarp och ärvde gården efter sin pappa. Var Sissela och Knud hjältar? Vi undrar om inte adliga individer såg på varandra som hjältar, eftersom de var födda med vissa privilegier som särskilde dem från resten av ortsbefolkningen? Denna särskiljning visades genom symboler som till exempel förnäm klädsel och vapensköldar, såväl som genom ritualer. Ritualerna innebar ofta vissa privilegier, som till exempel exklusiv rätt till laxfisket i Rönneå och speciella namngivna bänkar längst fram i kyrkan, vilka också var en symbol för deras höga "börd" och status.

Var de hjältar för folket, för de "vanliga" människorna? Visserligen försökte väl många av de "vanliga" människorna att imitera en del av adelns klädsel, vanor och bruksföremål och på så vis var adeln en förebild för allmogen och i den bemärkelsen var de kanske hjältar. Men samtidigt var nog många av allmogen avundsjuka på vissa privilegier, som rätten till ekskogarna och laxfisket.

Är det inte så att människor ofta försöker övertyga sig själva och varandra om att de som har det bättre på vissa sätt, också har det mycket svårare på andra sätt? Ofta försöker ju människor rättfärdiga sina egna situationer genom att hitta något att se ned på i andras liv och situationer. Så är det nuförtiden, kunde det inte ha varit så då också? Visst har symboler, hjältar och ritualer, det vill säga den normativa kartan ändrat sig från 1500-talet, men vissa psykologiska funktioner hör kanske till människans natur?

Det vill säga, att vi människor rättfärdigar vår position i tillvaron, vi försöker förklara och till viss del försvara det tillstånd vi befinner oss i. Vi söker återställa en verklig eller fiktiv balans som ger mening åt våra liv, för mening måste våra liv ha. Vi människor strävar alltid efter att skapa mening även i de svåraste av situationer.

Inmurad i väggen? - Margrethe Ulfeldt (1538(?)-1599/1600(?))

Margrethe och hennes man Knud Giedde bodde på Tomarp under 1500-talets mitt och slut. Margrethe är ihågkommen för att hon ”efter Mandens död ha fört ett slemt lösaktigt Levne” och vidare att hon varit ”sin slägt og sine Venner til Skam...” Hennes son Brostrup befalldes att ”holde hende indmuret hennes Livstid efter den derom gjorde Skik, da Kongen ellers vil blive foraarsaget til at tage baade hende och [sic] hendes Gods” (Carlsson, 1997). Margrethe gick tydligen utanför gränserna för vad som var acceptabelt inom adelskretsar på 1500-talet. Det finns fortfarande igenmurade rum på Tomarp som pekas ut som stället där Margrethe murades in, även om dessa rykten antagligen är baserade mer på sägner än på sanning.

Margrethe tillhörde eliten, den lilla grupp som bar adelstitlar, och förväntades uppföra sig på ett visst sätt. Medlemmarna inom högadeln hade sina egna regler, sin egen normativa karta, som var annorlunda än de ”ofrälse”. Omkring den tiden fanns det till exempel adelskvinnor som inte ens talade i närvaro av en ”ofrälse”. Dessa grupper levde oftast i helt skilda världar. Vi vet inte om Margrethe bröt mot denna regel, och umgicks med någon utanför adeln och att hon därför fick stämpeln ”antihjälte” så att säga av sin egen högadelsgrupp. Vad än orsaken var till att Margrethe blev utestängd ur sin egen grupp, och behandlad som en ”avvikare”, kan vi med säkerhet säga att hon var en ”antihjälte” i högadelsvärlden, vilket kungens brev om hennes okonventionella, så kallade lösaktiga liv demonstrerar.

Bröllop på Kronborgs slott 1622 – Dorthe Urne (1600-1667) och Ove Giedde (1594-1660/1)

Efter bröllopet och festligheterna på Kronborgs slott blev det en resa hem till Tomarp. Dorthes och Oves vapenkartusch hänger fortfarande över Tomarps västra huvudentré, föreställande en gädda och en örnklo. Ove hade precis kommit tillbaka från sin resa till Indien, ett uppdrag som beordrats av kungen. Denna resa såväl som hans senare befäl över örlogsfartyget *Stora Sofia* 1645 gjorde att hans namn fick en plats i historien. Denna skånska adelsman hade stora egendomar i Skåne, i Danmark samt i Norge. Detta bidrog också till att hans namn blivit bevarat. Om Oves och Dorthes liv tillsammans är historieskrivarna desto tystare.

Var Dorthe hjälte eller antihjälte? Vi hittade inte någon information om Dorthe, hon är inte nämnd i några av de historieböcker som vi gått igenom. Inte heller har vi hittat något porträtt av henne. Hon verkar alltså inte att ha uppmärksammats av sina samtida eller av senare historieskrivare, därför är hon varken hjälte eller antihjälte, hon förblir anonym tills vidare. Om Ove däremot fann vi desto mer information. Till exempel skrevs även detaljer ned om Oves liv, när hans fartyg *Stora Sofia* förliste var det någon som berättade om att Ove bröt benet när han försökte rädda sig. Till och med hans matvanor noterades av bönder. *Nu är det ute med Ove Giedde, nu äter han gräs*, berättades det efter att någon sett Ove äta sin sallad. Ove verkar att ha varit omtyckt eftersom han beskrevs i olika vardagliga situationer på ett sätt som kan tolkas som välvilligt. Han var väl redan hjälte för många efter sin äventyrsresa till Indien. Eftersom resan innebar risker, ansågs Ove modig och han blev antagligen sedd som en hjälte tidigt i sitt liv. Senare historieskrivare fortsätter hjälteförklaringen när de beskriver hans resa och grundandet av kolonin Trankebar.

Halshuggen på Björnekulla backar – Karina Nielsdotter (omkring 1650-1692)

Karina dömdes för barnamord och avrättades på Björnekulla backar, vilket är anledningen till att hennes historia skrevs ned och hon blev ihågkommen för eftervärlden. Hembygdsforskare på 1980-talet uppmärksammade hennes historia, kanske på grund av citatet: ”1692 den 25 juni blev här på fäladen halshuggen och bränd Karina som i lönn födde dödfött barn nere i Ormastorp och lade detta ned på marken i en grop där hundar och svin ätit av det” (Andersson, 1988, s. 47).

Karinas status som antihjälte hänger kanske ihop inte bara med hennes brott, men också med hennes från början låga position i samhället. Som ung fick hon tjäna sitt uppehälle genom att arbeta för bönder på olika gårdar i nordvästra Skåne. Hon blev med barn när hon var omkring 40 år gammal och hade troligtvis ingen möjlighet att försörja sig själv och ett barn, speciellt inte under tiden efter födseln. Hon bröt också mot lagen genom att ha samlag utan att vara gift. Det berättas också att hon var ”något efterbliven”, vilket troligen också ledde till att hon blev utesluten ur den sociala gemenskapen i de grupper hon kom i kontakt med. Det är möjligt att hon redan innan brottet betecknades som avvikande och därför var antihjälte, i stort sett hela sitt liv.

Från fattig löjtnant till rik adelsman – Håkan Wänberg-Gyllenbielke (1660-1719)

Håkan och hans syster Magdalena bodde på Tomarp under cirka 10 år. En av de två gånger Magdalena omnämns är i Håkans testamente då han skriver att hon ska bli omhändertagen ”under den korta tiden som hon kan levas”. Håkan är speciellt känd i Kvidinge genom en donation som användes till att bygga det Gyllenbielkeska hospitalet 1729, ett fattighus för Gudsfruktiga människor som byggdes 10 år efter Håkans död. Idag är det Gyllenbielkeska hospitalet dels museum och dels församlingshem.

Håkan var krigare, en krigare som blev ”dödligt” sårad i kriget och hemskickad. Efter hemkomsten blev han adlad till Gyllenbielke och bodde resten av sitt liv på Tomarp. Han var fortfarande aktiv inom det militära och hans arbete handlade om att rekrytera och tvångsrekrytera pojkar och män till kriget från de omkringliggande orterna. Detta gjorde honom antagligen inte särskilt populär bland den samtida ortsbefolkningen, eftersom många soldater aldrig kom hem igen. Håkan var inte född till adelsman, därför verkar det osannolikt att han blev accepterad av de som föddes med adelsprivilegier.

Det finns ett porträtt av Håkan som förmodligen gjordes efter att han blev adlad. Där finns hans adelsvapen målat i höger hörn och den följande texten finns skriven på vänster sida av målningen:

Just denna målning lik herr Gyllenbielke war,
som all sin rikedom till arma gifvit har,
hans dygd, hans tro, hans mod, kan ej afskiltras här,
men ryktet hans beröm till eftervärlden bär (Gyllenbielkeska hospitalet, Kvidinge)

När texten infogades, om det var på Håkans eget initiativ eller om det var gjort efter hans död, är oklart. Men det är troligt att Håkan själv ville bli ihågkommen som hjälte, vilket han också blev av senare generationer i Kvidinge. Eftersom den största delen av hans förmögenhet donerades till ett fattighus som fungerade i över 200 år, är han fortfarande ihågkommen som en hjälte.

Adelns hemligheter visas upp – Johan Christopher Barfod (1753-1829)

Barfod föddes på gården Ljungen i Kvidinge och när han var tre år gammal dog hans pappa. Hans mamma lyckades klara uppehållet med ekonomisk hjälp från pappans före detta arbetsgivare, adelsmannen överste Rutger Barnekow på Tomarp. Barfod är känd genom de böcker han skrev om adeln. Han levde till 76 års ålder, men även de böcker han skrev i 40-årsåldern, publicerades inte

förrän efter hans död. Kanske berodde den fördröjda publiceringen på att innehållet var ganska sensationellt eftersom det berörde intima detaljer angående adelns privata relationer.

Om den samtida adeln hade haft vetskap om Barfods dokumentation av deras intimaste hemligheter, hade han nog blivit sedd som en antihjälte av dem. Idag är hans böcker av stort historiskt värde, även om allt han skrev inte kan tydas som absolut fakta, är det mesta han skrev ändå baserat på verkliga händelser. Värdet i hans böcker ligger alltså både i *vad* han berättar om – tidens seder och bruk – såväl som *hur* han berättar. Genom hans röst får vi en inblick i hans tids tänkande. Under tidens gång blir han mer och mer hjälte eftersom han gett oss dessa rika litterära källor från dåtiden.

Romantik på Tomarp – Charlotte Mörner (1760-1832) och Bror Cederström (1754–1816)

Charlotte Mörner Gyllenkrok gifte sig med Bror på Tomarp 1800. Charlotte föddes till grevinna och hade i sin ungdom möjlighet att utöva sina största intressen: teckning, målning, musik och språk. I sitt första äktenskap med Axel Thure Gyllenkrok tecknade hon illustrationer till ett par Ordspråksböcker som fortfarande finns bevarade. Efter giftermålet med Bror fick hennes artistiska bana ett uppsving. Hon blev då invald som ledamot i Svenska Konstakademien, en av de första kvinnorna att nå en sådan position i början av 1800-talet. Hon blev känd som kompositör och skrev många sångtexter. I hennes och Brors Stockholmssalonger samlades tidens artister och konstnärer. Hon fick ryktet att främja konsten i sin tid och blev en sorts hjälte för många. Därigenom blev hon ihågkommen i senare uppslagsböcker som till exempel *Anteckningar om Svenska Qvinnor* (1864-1866) och i *Svenskt Biografiskt Handlexikon* (1906). Just nu är hennes namn än en gång uppmärksammat genom en utgivning av cd-skivan med titeln *Vårt kön så föga det behöfver* (Stockholms Läns Museum) med Charlottes musik och text som kom ut 2003.

Bror Cederström var liksom Charlotte född adlig, och tack vare sin adliga börd steg han snabbt i de militära graderna. Han blev överbefälhavare för den så kallade Västra Armén 1808. Bror stod nära hovet och som hovmarskalk var han Gustav III:s följeslagare på hans utrikesresor. Han stod även nära dennes son Gustav IV Adolf, men kunde inte förhindra militärrevolten mot den senare. Detta ledde till att Sveriges konung landsförvisades utan att Bror kunde ingripa. Att han var nära vän med hovet gjorde att Bror blev sedd som antihjälte inom de kretsar som ville ha en ny regering, för att citera från *Svenskt Biografiskt Handlexikon* (1906): Bror utmärkte sig ”för samvetsgrannhet och duglighet, men gunsten hos Gustaf IV Adolf har verkat allt annat än gagnande för uppskattningen af hans personlighet” (s. 177). Hans minne lever dock kvar på Tomarp. Man får en viss känsla av den tiden då Bror fortfarande betraktades som hjälte när man idag ser hans porträtt i helfigur i en av Tomarps salar.

Kronprinsens plötsliga död på Kvidinge hed – Karl August (1768-1810)

Karl August är en av de mer kända historiska personligheterna i Kvidinge. Åtminstone är han väldigt populär och väl ihågkommen av de flesta Kvidingebor. Det 7,7 meter höga monumentet av *Kolmårds marmor* och dess två lejon på Kvidinge hed restes 1825 och är en påminnelse om Sveriges 42-åriga kronprins plötsliga död i Kvidinge. Hjälte var han och hjälte förblir han på Kvidinge hed.

I drottning Hedvig Elisabeths Charlottas (1759-1818) ögon var han däremot inte bara hjältefigur. Hon beskrev honom som ”en tyst och tråkig sällskapsmänniska, som alltid fann sig besvärad i fruntimmers sällskap, men en bra och hederlig karl, även om han saknade högre begåvning och allmänbildning” (Bonde, 1899, s. 1-2)

På hundraårsdagen av Karl Augusts död 1910, hölls ett minnestal. Talet handlade om varför hans minne firades – han var ”en god och ädel man, en enkel och folklig furste, varför han ock går under benämningen ’den folkäre prinsen’” (Kvidinge Sockens Hembygdsförening skriftserie III, 1967, s. 28)

Gick ej stilla till sin död – Lusse Påhlsdotter (omkring 1775-1833)

Lusse dömdes för mordbrand och avrättades på Björnekullas avrättningsplats. Lusse var en äldre änka och ”det glunkades också om att hon i Blåkulla skrivit förbund med Djefvulen sjelf”. Så berättade Emil Wilhelmsson om vad han hört av sin farfar om Lusse. Hon uppförde sig tydligen inte som sig bör på sin avrättning, utan gjorde våldsamt motstånd och skrek högt, något som också blev ihågkommet av Emils farfar.

Lusse var en antihjälte. Mycket var emot henne redan innan avrättningen; hon var änka, hon var backstugusittare och hon var känd som *kreatursläkare*, *tjuvutpekare*, *tjuvgodsgömmare*, *fosterfördriverska* och *boskapsförgörare*. Kanske hade hon kunskaper som inte kunde förklaras, som till exempel elementära medicinska kunskaper samt vetenskap om olika örter läkande kraft? Emils farfar berättade vidare att vid avrättningen fastsattes Lusses huvud i någon sorts kläminrättning så att hon ej kunde vrida på det. Detta var ovanligt och brukades tydligen bara i de ovanliga fall när den dödsdömde gjorde motstånd. Allmogen missuppfattade orsaken och trodde att om Lusse ”kunde komma åt att se bödelsyxan i eggen, skulle den inte bita på henne” för att hon hade magiska krafter. Själva avrättningsritualen innebar att den dödsdömde skulle acceptera sitt straff och uppföra sig på ett propert sätt. Lusses kropp fick inte begravas i vigd jord, utan stälptes ned i en färdiggrävd grop i närheten av avrättningsplatsen. Symbolismen var att den som blev dömd för ett allvarligt brott inte hade tillhörighet till de goda kristnas begravningsplats i *vigd jord*. Detta skulle varna andra människor, såväl som att vanära de avrättade även efter döden.

Gömde sin nyfödde – Kjersti Persdotter (1794-1880)

Kjersti arbetade antagligen som piga på Gyllenbielkeska hospitalet. Vid 40 års ålder födde hon sin son Jonas (1834-1917) och det berättas att hon i hemlighet höll honom gömd under tre månader i jordkällaren mellan fattighuset och kyrkan.

Kjersti var säkert ingen hjälte för sina samtida, eftersom hon både haft sex och dessutom födde ett barn utanför äktenskapet, ett så kallat oäkta barn. Hon gick emot normen för hur en kvinna borde bete sig och blev väl ännu sämre omtyckt när folk fick reda på att hon gömt sin nyfödde son i jordkällaren. Jonas levde hela sitt liv på fattighuset därför att han var ”efterbliven” och på så sätt kom han att uppmärksammas i både ord och bild, han var nämligen den ende manlige boenden på hospitalet under långa tider. Om Kjersti själv däremot vet vi nästan ingenting.

Tänkte på Kvidinges kvinnor – Nelly Krook (1803-1889)

Nelly gjorde något som var ovanligt på hennes tid. Hon donerade pengar till två fattighus för kvinnor, ett i Kvidinge och ett i närheten av Krika. För de kvinnor som bodde på dessa fattighus var hon troligen en hjälte. I Helsingborg är hon och hennes syskon ihågkomna för att de donerade den Krookska planteringen, numera känd som Helsingborgs stadspark, till staden. Även en gata i Helsingborg är uppkallad efter Nelly. Det går väl att säga att Nelly blev hjälte efter sin död och efter sin stora donation till Helsingborgs stad. När hennes samtida Fritz Netzler träffade Nelly i Helsingborg beskriver han henne som en äldre dam som var vänlig nog att låna honom pengar och senare efterskänka dem. Men hon var noggrann med vem hon lånade ut pengar till, de måste vara ”skötsamma” människor. I Kvidinge är hennes pappa prostens Hans Johan Georg Krook mer känd än sin dotter. Han donerade bland annat pengar till underhållet av Gyllenbielkeska hospitalet.

Dörrar till det förflutna – Emil Wilhelmsson (1868-1958)

Genom Emil fick vi en förståelse för människor som levde på Emils tid såväl som på hans farfars tid. Emils berättarkonst är övertygande och öppnar dörrar till det förflutna. Det verkar ha varit naturligt för Emil att berätta genom symboler, hjältar och ritualer och som läsare fick vi en inblick i dåtidens värderingar. När vi läste Geert Hofstedes bok (2003) om hur olika kulturers värderingar nås genom att studera symboler, hjältar, och ritualer visste vi att vi ville omsätta Hofstedes idéer i vår berättarteknik och teori. Emil lyckades med detta och därför är han i våra ögon en hjälte. Han är säkert också hjälte för alla de Kvidingebor som läst Hembygdsföreningens skriftserie II, kallad *Sännaboken*, där Emils berättelser är förevigade. Vi tänker oss att Emil såväl som hans förfäder var hjältar för sina samtida, eftersom de hade förmågan att berätta på ett sådant sätt som gjorde att folk ville lyssna och höra mer. Inte bara blir historiska händelser ihågkomna på ett gripande sätt men människor fick också en förståelse för det förgångna genom att förstå gångna tiders symboler, hjältar och ritualer. Genom Emils berättande får nutida läsare också en insyn i både hur Emil själv tänkte och i de tänkesätt och förhållanden som var prevalenta både före och under hans egen tid.

Bygde Konsertsalongen som blev Kvidinges Hembygdshall – Blenda Karlberg (1883- 19 ?)

Blenda valde vi att inkludera därför att hon var ett stort mysterium. Hennes namn förekommer i flera av Hembygdsföreningens skrifter. Konsertsalongen hon lät bygga är numera Kvidinges Hembygdshall. Men konstigt nog finns det inga bilder av henne vare sig på Kvidinges arkiv, museum eller i Hembygdshallen. Vi lyckades slutligen genom Kvidinges prost Alf Fors få veta när Blenda föddes och att hon flyttade från Kvidinge till Båstad 1920. Vi hade förväntat oss att kunna hitta mer information om henne eftersom hon var verksam så pass sent som 1920, men också för att Hembygdshallen är ett fortlevande minne av hennes omtanke om sina bybor och deras barn och barnbarn. När hon lät bygga hallen var det för att ge ortsborna en chans till att gemensamt kunna samlas för att umgås med kulturella inslag av musik, teater och film.

Varför är Blenda inte hjälte i Kvidinge? Detta var en fråga vi ställde oss. Om hon hade varit hjälte hade mer skrivits om henne och fotografier hade sparats. Hon hade fått större utrymme i Hembygdsföreningens egna skriftserier, men så är inte fallet.

5.3 Levnadsteckningar - analys

Eftersom vi fokuserar på det icke-materialistiska, valde vi nutida människor i Kvidinge som representerar och framhäver en mångfaldig kulturell utveckling. Deras aktiviteter har ofta historisk anknytning. Ett exempel är Margareth Anderberg Fjellström, som har gjort mycket för konst, kultur och Tomarps kungsgård.

5.3.1 Levnadsteckningar - hjältar i vår tid

De nutida Kvidingemänniskorna vi valde ser vi som hjältar eftersom de vågar ge av sig själva till samhället och vågar dela med sig av sitt innersta genom sitt engagemang och sitt konstnärskap. Detta gör de med outtröttlig energi. De har alla kreativa egenskaper som inte alltid är odelat uppskattade i vår tid, men som främjar kulturens utveckling. Här presenteras dessa människor som de hjältar de är.

Ödmjuk hjälte – Brita Olefeldt (född 1921)

Britas enorma insats har gynnat alla Kvidingebor. I tio år arbetade hon obetalt för att organisera Kvidinge Hembygdshalls arkiv och bibliotek. Efter våra personliga möten med henne fick vi uppfattningen att Brita är en ödmjuk hjälte som inte gärna framhäver sig själv eller betonar sin egen prestation. Hon är en hjälte i det tysta, en ödmjuk hjälte.

Driftig hjälte – Tomas Anagrius (född 1939)

Tomas är den keramikern i Kvidinge som uppmärksammas mest i den lokala pressen. Han är en del av Kvidinges långvariga keramiktradition, han skriver böcker och håller föredrag om keramikens historia. Hans harmoniska skapelser av lera är lika gediget utarbetade som hans djupgående böcker om keramikens traditioner. Genom bredd, djup och balans blir denne ihärdige konstnär en hjälte.

Målände hjälte – Karl Gustaf Dahlgren (född 1932)

Karl Gustaf målar tavlor i akryl, abstrakta såväl som verklighetstroga. Han är en dynamisk målare och använder starka färgkombinationer och kontraster. Hans mod och styrka syns i hans ofta explosiva och inspirationsdrivna målningar. De konfronterar publiken och forcerar ett intryck av närhet och deltagande. Kraften av hans målningar speglar hans ofrånkomliga placering som hjälte i vårt häfte.

Drejande hjälte – Anette Danielsson-Dahlgren (född 1941)

Anette är en av de aktivt verksamma inom Kvidinges blomstrande hantverkstradition. Som keramikern experimenterar hon ständigt med former och glasyrer. Hon favoriserar uttryck i organiska former där leran bildar kraftiga anknytningar till människan. Hennes jordnära kreationer för tankarna och känslorna till värme och trygghet, men också till andliga sfärer som syns väl i hennes ikoner och omsorgsfullt modellerade kors i lera. Anettes kontinuerliga skapande av föränderliga former gör henne till vår drejande hjälte.

Tomarphjälte – Margareth Anderberg Fjellström (född 1947)

Margareth är konstvetare och arrendator på Tomarps kungsgård. Hon och hennes man driver ett galleri på det gamla slottet. Genom drömmen om ett galleri i historisk miljö, blev Tomarps dittills slutna värld öppen för allmänheten. Genom tillträde till konstutställningarna och miljön med dess historia som sträcker sig tillbaka till långt gångna tider, får besökaren en upplevelse som är svår att överträffa. Detta gör Margareth till Tomarps hjälte.

Experimenterande hjälte – Birgitta Svensson (född 1950)

Birgitta är keramikern och har ända sedan hon var liten känt av drivkraften att skapa. Hon har provat olika bränningstekniker men specialiserar sig just nu på raku-bränning. Birgittas lergods har blivit alltmer populärt, till stor del för att hennes skapelser lämnar utrymme för tolkning och därmed inbjuder publiken till delaktighet. Till exempel kan hennes *Invånare*, en sorts människoliknande varelser i lergods, tolkas som kvinnor eller män, utomjordingar eller Kvidingebor. Birgittas gränsöverskridanden gör henne till en experimenterande hjälte.

Musikalisk hjälte – Pontus Pålsson (född 1967)

Pontus är en Kvidingekompositör och älskare av reggaemusik. Han följde sitt hjärta och sin dröm och vill övertyga hela Sverige om reggaemusikens förtrollande kraft. Han vågade ge upp sin karriär som

byggnadsingenjör och satsa allt på musikskapandet. Hans liv är numera fyllt med *riddims* som för tankarna till palmer och dans natten lång på Jamaicas soldränkta stränder. Det är den känslan han vill förmedla med att sprida reggaerytmerna vidare. Pontus är alltså en musikalisk hjälte i vårt häfte.

5.3.2 *Levnadsteckningar – funderingar runt begreppen ”hjältar”, ”antihjältar” och de ”osynliga”*

Definitioner av begreppet ”hjälte”

Enligt Norstedts svenska synonymordbok är synonymerna för hjälte – ”karlaktör”, ”väldig krigare”, ”kämpe”, ’*lejon*’, ”halvgud”, ”hero”, ”ideal” (gestalt), ”idol”, ”mönster”, ”förebild”, ”huvudperson”, ”huvudrollsinnehavare”, ”förste älskare”, ”titelfigur” (i roman). I Svensk Ordbok definieras ”hjälte” som en ”person som gjort ngn mycket tapper eller avgörande insats och därför åtnjuter beundran”. I den andra definitionen refererar ”hjälte” till ”huvudperson i diktat verk som roman, film, teaterstycke e.d.

Geert Hofstedes definition av ”hjältar” är ”personer, levande eller döda, verkliga eller fiktiva, som antas ha egenskaper som är högt prisade i en kultur, och som därför ses som förebilder för beteendemönster” (Hofstede, 2003, s. 161). [Översatt från engelska av AE och CKO.] Vi använder denna definition i stort sett genomgående i våra analyser.

Hjältar efter sin död

När det gällde de dåtida hjältarna och antihjältarna som vi beskrev i analyserna ovan, beskrev vi dem i termer av hur de betraktades av sina samtida, i den mån möjligt och också genom hur de senare generationerna möjligtvis uppfattade dem. Vi beskrev också nutidens syn på dem. Två exempel var krigaren Håkan Gyllenbielke (1660-1719) och författaren Barfod (1753-1829). Varken Gyllenbielke eller Barfod fick uppmärksamhet som hjältar under sin livstid, kanske var de uppskattade av några få, men det går nog inte att säga att de uppnådde hjältestatus förrän efter sin död. Håkan blev krigshjälte för militären, men ”hjaltebeteckningen” var nog skarpt begränsad till dessa kretsar. I bygderna där han tvångsrekryterade pojkar och män var han säkert ingen hjälte för befolkningen. Det var först av senare generationer dessa båda mäns prestationer kom att bli välkända. Då blev de uppmärksammade tack vare konsekvenserna av sina tidigare insatser, det de åstadkom under sin livstid. Gyllenbielke blev uppmärksam på grund av det stora kapital som han insamlade och donerade med ändamål att uppföra ett fattighus. Barfods böcker publicerades inte förrän efter hans död. När hans böcker publicerades väckte de stor uppmärksamhet och Barfods namn blev känt tack vare att hans kulturskildringar och anekdoter uppskattades av en stor läsarkrets. På ett sätt går det kanske att säga att Gyllenbielke och Barfod blev hjältar för senare generationer, tack vare att det som de lämnade efter sig blev till nytta för lång tid framöver. Gyllenbielkes fattighus användes fram till 1949 och är fortfarande använt som ett kulturhus. Barfods böcker läses fortfarande och är numera uppskattade för sitt historiska värde.

De avvikande – antihjältarna

Antihjältarna var alla på ett eller annat sätt uteslutna ur sin grupps gemenskap. I vårt fall var det endast kvinnor som hamnade i denna grupp av antihjältar. De fem kvinnorna var Sidsel Goldfux, Margrethe Ulfeldt, Karina Nielsdotter, Lusse Påhlsdotter och Kjersti Persdotter. Denna inkludering av bara kvinnor i den grupp vi kallade antihjältar, gjordes inte med avsikt. Vi föreslår inte att kvinnor var mer avvikande än män under historiens gång. I den litteratur vi undersökte om Kvidinge fanns det inga kvinnliga hjältar omskrivna och därför valdes de här kvinnorna. I efterhand är vi glada att vi valde att ta med dem i vårt häfte och vår film eftersom deras livsöden visar att kontexten de levde i

hade ett mycket större inflytande i deras liv än vi tidigare trott. Dessa kvinnors val var ofta begränsade på ett sätt som vi har svårt att sätta oss in i nuförtiden.

De osynliga

De osynliga var de som inte syns i historieböckerna men ibland skymtar fram genom att deras namn och årtal finns bevarade. De *osynliga* inkluderade många av de kvinnor som var gifta med män som hade en sorts hjältestatus i sin grupp, men även en del av adelsmännen faller i denna grupp av osynliga. Vi utgår från att de *osynliga* människorna inte avvek från de påbjudna normerna i grupperna i vilka de levde. Vi antar att de inte skrevs om därför att de levde sina liv utan någon större uppståndelse eller att deras livshistorier fortfarande är gömda i arkiv och väntar på att bli upptäckta och berättade. De flesta av allmogen hamnar i denna stora grupp.

Berättelsens hjältar och hjälten berättelse

Alla berättelser har sin hjälte och om alla hjältar kan också en berättelse förtäljas. Vi ville berätta Kvidinges historia om Kvidinges hjältar. Men det finns också de som inte är hjältar, som inte har passat in och av olika anledningar inte anpassat sig till den rådande normen i samhället. Även i dessa människors liv finns en historia att berätta. Därför har vi en blandning av människor i vårt häfte och film; de vars liv slutade lyckligt och de som det inte alls gick bra för. Vi ville inkludera människor från olika tidskontexter för kontrasterna mellan dem ger en dynamisk helhet med specifika livsdetaljer, som blir ännu mer levande genom att de kontrasteras mot varandra. Vi ville visa att människans natur, hennes basegenskaper består oföränderliga genom den historiska tiden, men att hennes kulturella och sociala *verklighet* genomgår desto större förändringar. Det vore orättvist att inte visa kontexten, därför att en person blir alltid, i större eller mindre grad, ofrånkomligt påverkad av tidsandan i vilken hon eller han lever.

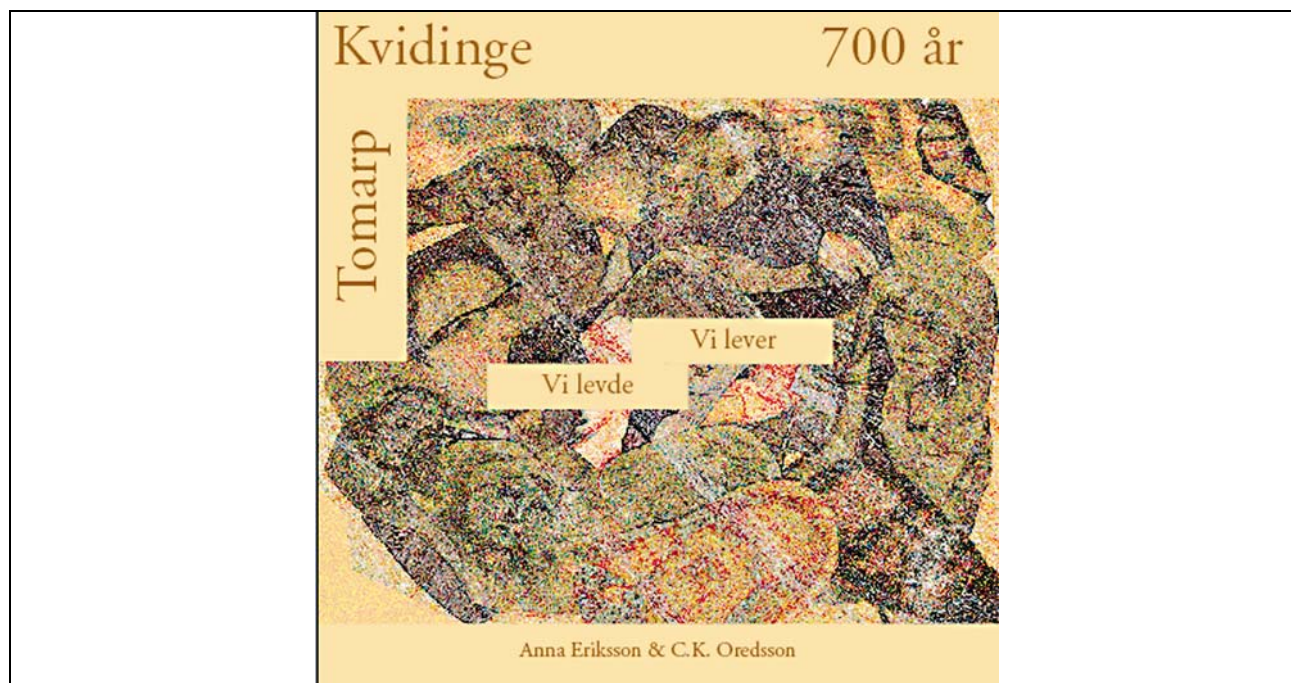
Människan har alltid vårdat berättelsen, sin egen och andras. Berättelser är viktiga för att *vägleda* och *hjälpa* människor i olika sorters livssituationer, för att *förstå* och kunna göra något åt sin egen situation. För att kunna förstå att förändring alltid är möjlig. Människan behöver förstå sig själv för att förstå andra, men måste också kunna förstå andra för att förstå sig själv. Detta är ett ständigt utbyte som inte tar slut. I berättelsens värld kan andra människor bli verkliga för en själv, på så sätt går det att genom berättelsens möjligheter leva flera olika liv, nå flera olika nivåer av förståelse och insikt. Bakom varje berättelse finns en berättare. Det är denna person som genom sina val skapar berättelsens verklighet, en verklighet som kan förändras genom berättandets kraft. Samma ämne i en berättelse kan få helt olika form beroende på vem som talar eller håller i pennan. Berättelsens budskap kan lätt förväxlas med obestridlig objektiv sanning och då kan det vara givande att få perspektiv genom att granska och ifrågasätta, såväl som att diskutera budskapets innehåll med andra.

I nästa avsnitt visas exempel från vårt häfte med förklaringar och några designprinciper diskuteras mer ingående. Vi visar också bilder från filmningen. Sedan följer några ytterligare förslag inför Kvidinges 700-årsjubileum. Efter detta följer avsnittet Slutord där vi sammanfattar vårt arbete. Sedan Bilagor och Referenser.

6. Våra lösningar: Häfte och film

6.1 Häftet "Vi levde, vi lever"

Vi gjorde vårt häfte 20 x 20 cm i olika nyanser av umbra och ockra. Här visar vi fram- och baksida, inledning, samt några exempel på levnadshistorier och förklarar hur vi tänkte när vi skrev berättelserna och gjorde designen.

Omslaget består av ett kollage av bilder av olika människor som har bott i Kvidinge genom tiderna. Vi gjorde om bilderna för att förmedla en sorts mystisk känsla. Layouten ska locka till vidare läsning genom att det inte är helt tydligt vad bilderna föreställer, utan det tar en stund innan ansiktena framträder. En del av bilderna är mångtydiga och kan tolkas inte bara som ansikten. Den vaniljgula ockrafärgen återfinns på de gamla *äggakagefäden* som blev populära i Kvidinge. Liknande ockratoner kan också ses på medeltida ikoner, speciellt på Mariabilder från 1400- och 1500-talet. Därför tyckte vi att de passade för Kvidinge-omslaget, eftersom den antyder historiska anknytningar.

Kvidinge Sockens Hembygdsförening

Dåtid av målning av Peter Kräfte å.å., 1807, av Charlote Mörner Gyllenkrok Cederström (1750-1832).

Denna skrift handlar om Kvidinges historia under 700 år.
700 år av glädje och sorg, krig och fred, lugn och spänning.
700 år av skånska människooden.

Projektet är en del av en magisteruppsats skriven på Institute of Communication vid Lunds universitet, 2006. Det genomfördes i samarbete med Åstorps kommun och Kvidinge Sockens Hembygdsförening.

På sista sidan valde vi att locka människor till läsning genom Charlotte Mörner Gyllenkrok Cederströms ögon och lägga en skugga runt bilden för att få en tredimensionell och mer levande effekt. Hon tittar ut från dåtiden och välkomnar nutidens läsare.

Kvidinge är en mångfacetterad full av ängslan människooden och rik på kulturhistoria. På denna lilla jord har danskar och vasaer levt i sönd och i fred. Här har uppträffade ädelstäm och jordbrukets kända äldre sina städer i sorg och glädje. Utmaningen måttliga eller har alla från vaggan till riddnings stenen och gullerle sommarne hävdes. I nästan 200 år har kross vid Rönneå församling till församlingens känd och brofästet till inspirerande konvention. Skapandet leverar sina spår. Skapandet är det som ger mening till människans liv - det kungäddfulla och det generoserna - har utmärkt denna plats i världens sista och världs ära. Färdigande kända skönheterna kända över värld som småfullt utformade guldmycken, lemnningar som vittnar om både människans kreativitet och hennes minnen i byggen i över nästan år.

Tomarp - berättelsens början

Från mystiskt medeltidslott till modernt galleri. En gång i tiden färdades folk på Rönneå för att komma till Tomarp. Runt slottet fanns vallgravar för att skydda mot inkräktare och i trädgården ett stort antal dammar. I en del hölls fisk, andra var till prydnad. Än idag kan vi se guldfisk i den enda kvarvarande vallgraven.

Tomarps kungsgård i regnbåge spögl. Foto maj 2006 © CKD

Kvidinge Sockens Hembygdsförening och Hembygdshallen

Förstärkt är Hembygdshallen en populär mötesplats för Kvidinges unga och gamla. Under 26 år har det aldrig varit stum på samlingskvällarna. På samlingskvällar anordnas Hembygdsföreningens föreläsning, uppvaktning och musikföreläsning. Exempel på programpunkter är Säger från fru drottning på teateruppläsning, Liten sagan i Knytt och Fågel Båstian utläst till barnens i Rio.

Den senaste Hembygdshallen byggdes 1919 av Hilda Håkigård Kallberg. Den hette då Kvidinge Konsumslag och användes för konsumt, kvävning, dansaftnar och idrottsutövning. Oskil byden och Erika Korner anordnade Hembygdshallen och den gick även att hyra för bålspel och privata festar.

1968 övertogs lokalen till Bertil och Nilla Eriksson som därefter den till Kvidinge Sockens Hembygdsförening 1979 med stödet av den skulle kunna upp av medlemmarna. I hembygdshallen finns också Kvidinges Hembygdsförenings arkiv och på övervåningen finns en källare med 14 865 böcker och kassar som änkas av Maria Olofsson från Lund.

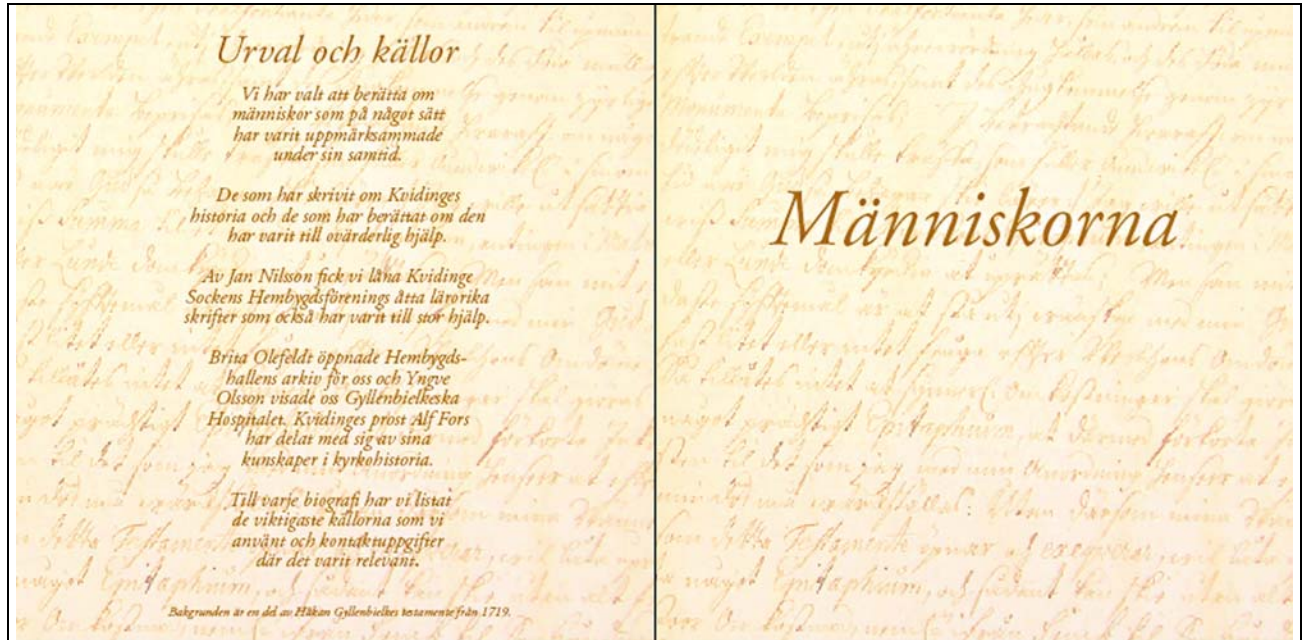
Kvidinges 700-årsjubileum

2007 firar Kvidinge 700-årsjubileum. 1507 nämndes namnet för första gången i det danska historiska verket Diplomatarium Danicum. Det varom det Kvidinge Oden guller kommit från forsländarna och betyder maggrop. Att Kvidinge fick heta just Kvidinge har enligt en gammal berättelse att göra med placeringen i gropen på Söderstens nordkylning med mot Rönneå. Kvidinge ligger i medeltidens Skåne, cirka 5 kilometer från Klippan och knappt tre mil från Heddingborg. Här bor cirka 2000 personer.

Tomarps kungsgård. Foto maj 2006 © CKD

I inledningen har vi fantasieggande bilder och intressant text. Vi berättar övergripande om Kvidinges historia och Tomarp genom tiderna. Vi säger också en del om Hembygdshallen eftersom den varit en viktig del för Kvidinges kultur. Tomarps kungsgård är rik på historia och lika intressant idag som den varit genom tiderna. Numera med skillnaden att allmänheten är välkommen på besök.

Som bakgrund till avsnittet om ”Människorna” tyckte vi det var passande att använda Håkan Gyllenbielkes testamente från 1719 i sirlig tidsenlig handstil.

1600-talet

1692 Barnamord

Karina Nielsdotters dröm, verklighet och död

Uppe på Björnskaullas backar minn i den efterlystade högsonmarens fören i kvinna i 40-årsåldern fram till den lilla plattformen där hon ska möta sin död.

Döden

Medan domes lura ut, står hon hopslagen och ler lite sötan som om hon inte riktigt förstår den roll hon spelar i denna makabra skildring. Hennes önska utgår snarare ångestigt ut över folkmassan som samlats till att bekräva hennes avrättning. Månen kring hennes hjälm i sina mörka och guldglänsande prutar i sin fladdande kåpa med sin guldblickade låd i hand, de tre kvinnorna i sina svarta uniformer med blått skänk knäp på bild.

par och fins barn. Själ är hon torrlig klädd i en enkel klänning så som använd om frölig pig. Innan hennes ögon blir förbundna ser hon sin bild men inte synen som snart ska skilja hennes huvud från hennes kropp för hon är dömd till "sila och käll". Efter solens bråk tiller bildn synen går i bakom sin rygg. När viden är inne har hon spögligen svimmat sig och vagnat sig som man bör vid sådana här tillfällen. Hon går ner på knä efter en litet plattning och lägger själens öra huvud på den utskalkade örnens örnens framför sig.

Sällan och yrnad rider bland folk då bildn i höjer synen, bara sig löst i röga sommarbrödet åter på smulor. I förretan på sin ära olyckliga minnen vänder sig en del av betraktarna bort, några har vänd på sina kinder, andra gåper varandra händer, även de mer gavelde, de som rycker sin kinnans mer än följande sin araff, ordnar nu till inför dödens ögnoklode. När kvinnans örnvedeliga död är en fånäm, lammar de kolsiga bänderna som bildde "spengelen" - en som smållige stöter runt vrenn-ninggläsen - sina positioner och lägger ifrån sig de kappor de håll i händerna. Nu baktveta inga andningsröster längre, nu är handlingen fullbordad. Såsom bör till plucka kvinnans huvud upp och placeras i en korg för sig själv medan kroppen får blanda ner i kygglöven innan den betras på bild.

Enligt rikens traditioner är det vanligt att själva avrättningen gick till på den stin som beskrivs ovan. Baserat på hennes historia grundar sig på dokument som berättar vidare om Karinas sorgliga historia.

Drömmen

Kvinnans namn var Karina Nielsdotter och hon var född i början på 1650-talet, på gården Västra Ramlösa nummer 5. Det berättas att hon var en blott begåvad kringströmd pig. Hon fick förestas att upptäcka hur hon kunde och göra det hon blev tillagd an göra på gårdarna i de kringliggande byarna. Menadde berod den av mjölknings och stypte kvinnansvader som sin bäst vänta. När hon var 39 år genomtröskade hon hos Jönsen i Håland. Det var där hon träffade detagen Jönsen Nielsdotter som tjänade hos Maria i By vid Eken.

Drömmen om utlösnings och egen bo verkade nu att bli verkligt. Vinst hade Karina varit sig vid att leva ensamt och ändå från i rida, hon vänta ja att hon var smöndanda. Men ensamheten vägrade oba tung. Det var med stor glädje hon tog emot Jönsens uppmaningen. Den delade gemenskapen ledde till mer än allmän fröklode och snart förtrod hon att utlösnings måste ske innan hennes väntade muge avstjode dess beklighet.

Verkligheten

Helt utan förvarning rasade Karinas döden om glädje och gemenskap. Det var den dagen då Jönsen inte kom till dess utvalda mötesplats. Han hade rymt från sin tjänst berättades det. Hon försökte nog inte hur detta kunde vara möjligt så hon väntade småglada på Jönsens återkomst. Men allt eftersom vedomsa blev småglada insåg hon nog att han vänta både henne och barnen de väntade.

Örnvedeliga bildn i Håkan Gyllenbielkes testamente från 1719. Bildn är avbildad efter gårdens 2 1/2: 1814, då Lina Jönsen Öst Hansson (1781) kallade sig sig i Österns n:sta stads för mer än sin historia.

Karina Nielsdotters historia är tragisk. Döden, drömmen och verkligheten är de tre ord genom vilka vi vill engagera läsaren. Karina hade en dröm men verkligheten blev döden genom avrättning. De tre kvinnorna på bilden kan på ett sätt symbolisera dessa tre olika delar av Karinas liv.

1600-talet

1700-talet

Håkan Wänberg, adlad Gyllenbielke (1660 - 1719)

Det blev inte som den karolinske krigaren tänkt sig

Håkan satt vid sin skrivbord, framför sig hade han lagt ut de stora iderna han skrivit. I fäsen var sånda för skymtningen hade blivit mörkt. Han begrundade den varna förtrogen som han blev så utslagen, närmast kändes sött. Inte länge var, påverkades han av fukt i det gamla slöret. Han som varit så nöjd under festfulla förhållanden i regn och snö, tyckte sig nu på äldre dagar förlåta den bekymmerliga stämningen på gån. Han hade lärt smälta en i sin ryttar Magdalenas kammar och en här inne i sin egen skrivstuvare. Förtrogen paradisen kändes övergripande nu när han reflekterade över sina testamenter.

Tänkesen hade kommit av så mycket av hans tid på kvällarna. Redan låg det flera bokor bevarade i hans ättens kista. För skrivande glödde han villogg, han ville vara säker på att allt blev som han tänkt sig. Dessutom var stöveln och han ville att de skulle följa ordagrens, man kunde aldrig vara för försiktig.

Själva var han uppriktig från det moderna skiktet och blev väl tillgivet ären innan han blev adlad. Nu tillhörde han den bögra graden av de utbrändsiga och ansvarade för de som var under honom. Tankarna där honom till hans guftrubriga käre var som lämnades i södra omständigheter på gamla dagar.

Håkan tyckte pennan än en gång och skrev på den blanka sidan... "År 1719".

Ja så här gick det kanske till i under vackerna innan Håkan dog. Han glömde då de stora tillagen i sitt senare liv.

Kriget

Håkan Wänberg levde sin liv som krigare. Krig höllt till äggenheten när han föddes 1660 och kriget kommit till han dog 1719. Även hans pappa, Erik Wänberg, var krigare och krigare vid Vämlands regemente innan familjen flyttades till Småland. Vid arton år ålder fick Håkan plats som volontär i flottan och följande redan sin sista hans i ytterligare femton år innan han blev kapten vid Nötra Skånska Kavalleriregementet på militärens anläggning vid Hemsvaldskölen. Det skulle dröja nätt till innan han tog i greterna och kunde kalla sig löjtnant.

Från fattig löjtnant till rik adelsman

När sveriges kungen Karl XII drog krigsorder för att lösa sig ut sina "utrikespolitiska ambitioner" behövdes soldater en massa och Håkan befann sig mellan i det svåraste Polen. När kriget var slut och han hade varit i den västsvenska Polens. När kriget var slut och han hade varit i den västsvenska Polens. När kriget var slut och han hade varit i den västsvenska Polens. När kriget var slut och han hade varit i den västsvenska Polens.

När vi skrev om Håkan Gyllenbielke ville vi ta bort de symboler som han var omgiven av. Hans bild ovan är en detalj av en målning där han bär peruk och rustning. Genom att vi tog bort dessa symboler vill vi ta fram "människan" i Håkan, någon som lika gärna kunde ha levat idag, på 2000-talet istället för på 1600- och 1700-talet. Vi tror att symbolerna i detta fall bidrar till distans och exkludering.

1700-talet

1800-talet

Kärlek i Kvidinge

Charlotte Mörner Gyllenkrok Cederström

Sulig var han i sin uniform. Dessutom begärad. Charlotte blev förtölad av hans charm. Talangfull i både teckning och visdiktning var hon. Dessutom vacker och spirituellt, tyckte Bror Cederström.

Att de delatärfördes av varandra utöver både fysiskt och intellektuellt råder det ingen tvivel om. Originella, levande och anslutna mer skoversionella än någons sin sina utreda, minns den var chiklet och kom ut i hennes vänner. Vår värdar det som den för Charlotte var ja fortfarande gick med sin annan mellan Bror skulle sig redan omkring 1794 och bad om förlämnad till sin nya "svärstör" på Kvidinge bod. Vil inlyst på Tonars kongregial var han närmare kvinnan han älskade och de emellan allt oföre. Charlotte, utbildad och levande, tyckte hon innan sin vigsel med Bror en fransk bok av Claude Joseph Doron. Den rekna ut du kan valde för boken var *Des halogues, oue appretende evahales*. Om öreln angående hennes egen förhållande till sin älskade man trökt men när hon några år senare 1799 fick källan från följande Axel Gyllenkrok, var det på grund av att han givit en rekommenderat dotter med barn, "såsom som han inte kunde ned till", enligt en samtida källa.

C. C. M. kon från en bäl adelsfamilj

Charlottes mamma var Sophia Elisabet Ströth van allade familj bestod av musikanter, professorer och författare. De tillgick och Axel Gyllenkrok och Tegel i Skåne och Småland. 1796 frade Sophia som 18-åring sin förlopp med Carl Gustaf Mörner av Masfunda, han också var allig ädel. Charlotte var en av de sista barnen

föddes av paret och var den sista av dem som en nå mögen ädel. Han föddes på Dufde i Skåne 1760. När hennes föräldrar flyttade till Gyllenkrok i Småland beviljades Charlotte för en uppfostran av sin lilla systerbror på Dufde, men värdar likväl ofta ha sin konstnärliga sysselsättare och sina föräldrar.

Vid 20 års ålder gifte Charlotte med majoren friherren Axel Thure Gyllenkrok, en blomskap som varade i nio år. De var av olika temperamenter - Charlotte var intellektuellt nyfiken och blev en kritiskt utgående engagerad medan Axel var mer blott och dämpad - något som kanske ledde till att deras blomskap bekrävs av flera samtidiga och efterföljande. De bodde mestadels på det Gyllenkrokska godset Björnstorp och där följande fortfarande deras inifrån intasade på en stöd ständensbedörelse. "Den som är uppen för A. T. G. och C. C. M. År MDCCCXVII...". Två år senare, då hennes yngsta barn var fyra år gammal, valde Charlotte själv sin gemål och köpte sin nya liv med Bror Cederström. Brottet frades på Tonars Kongregial 1800.

Konstnären blommar

Det idylliska manuskriptet Kvidinge passade nog den konstnärliga Charlotte. På Tonars kongregial kunde hon verka ut och låta sig inspireras av de måliga dagarna utel som de dansade blomsterpyddla tegarna som omger Ronci. Under åren med sin före detta man och mellan fem barnföddar hade hon illustrerat en hundstad och ett i folio och en Östergötlands. Fästom en hundstad porten hade hon också redat många humanistiska verktyg. Nu med färdig energi började hon och Bror att samla en till konstverkens av tidens älskade, målare och musiker omkring sig. I denna "blomstertid" blev den begärd Charlotte medelpunkten och hennes målingstid som hennes nya vänner och kompositioner till lura och citra prövat av både hennes konstverster och musikaliska likar. Under de följande åren påbörjade Charlotte och Bror mellan sin värdar Kvidinge och sin förtäna samlingskåper i Stockholm.

Bror Cederström

Liksom när vi berättade om Håkan, ville vi på Charlottes och Brors uppslag komma närmare dem genom att ta bort tidsenliga detaljer. Närbilder på ansikten förmedlar en känsla av intimitet. Rubriken ska göra att läsaren blir intresserad och vill fortsätta läsa eftersom kärlek är ett ämne som genast uppmärksammas eftersom kärlek är så viktigt för oss människor.

Anettes handkraft

Anette Danielsson-Dahlgren visste redan som tonåring att hon ville skapa. Konstnärskapet finns i familjen, hennes bror Richard spelar i ett bluesband som heter Baba Blues och mamman har varit ett stort stöd för hennes konstnärliga utveckling.

1900-talet
2000-talet

Man blir aldrig färdig som keramik, utan lär sig någonting nytt varje dag, säger Anette. Inspirationen kommer inte bara från henne själv och genom konst och musik, särskilt blues. Om hon känner sig inspirerad står hon och börja arbeta på morgonen brukar hon börja med något utåtgående, som till exempel en bland glasyr, så brukar inspirationen komma själva gången en dag.

Anette föddes 1941 i Torup i Halland och utbildade sig vid Konstfack. Hon har även en utervisning i keramikkonsten. Om hon inte vakar att arbeta som keramik skulle hon ha valt prova sin jobba med arkeologi eller på museum.

Har Anette någon favorit då bland sina släster? Det är en svår fråga, hon tycker om alla hon skapar. För sin bästa väninna står släpanden under olika perioder i livet, och ha en favorit över sin utveckling, sparar hon ofta saker hon gjort från olika tidpunkter.

Det är svårt att lera på keramik. Konstutbildningen är svår en gång om året och cirka 150 konstarter inom olika områden ställer ut sina verk. Då är det en som lär sig handskräpningen men detta lär sig Anette när hon är liten. Vad är det du vill följa sig Anette.

Anette Danielsson-Dahlgren är en av konstnärerna i Kvidinge. Vi visar bilder på Anette och hennes lergods för att väcka nyfikenheten hos läsaren och kanske få någon att vilja besöka Konstgården där hon har sin ateljé.

Lera som metall

Birgitta Svensson utvecklas lätt om hon håller på med samma sak alltför länge. Därfor vill hon hela tiden prova nya saker. Drivkraften att skapa har hon känt av ända sedan hon var liten.

Från början gjorde Birgitta keramikvaror och detta hon sedan mer och mer att fotografera och hennes senaste specialitet: Skulptur. Detta tycker många människor är spännande eftersom man får vara delaktig och öppna köket och stå själv.

1900-talet
2000-talet

Birgitta föddes i Helsingborg 1950 och gick utexaminerad på Sveriges lantbruksuniversitet och keramikutbildning på Konstnärsskolan i Helsingborg. Hon och hennes man flyttade till Kvidinge 1976.

Hon har som hon själv uttrycker det "lystnad saker". Hon har prövat på olika bränningsmetoder och lierar och handlar yxor, glasyr och egen dekor kryssa mot vassula. Efterutövningen görs alltid i ekologiska och den avslutande utställningen är alltid på ett eller två.

Det som hon tycker är spännande med denna sortens bränning är att man aldrig i förväg kan bestämma det färdiga slutsatset eftersom många omständigheter påverkar. Bland blir färgerna från en svårkonstnärlig och denna gör keramik som är ett av våra äldsta verk. Det metalliska färgen står man ofta förmådet gör att människor ofta tror att keramik är gjord i metall och inte i lera.

Att skapa något och sedan visa vad man istället kommer till förenas med en del lagor, tycker Birgitta. Man lär sig ut i livet. När hon har brottat på sina utställningar brukar hon låta dem vara färdiga för att själv stå och titta eftersom hon har gjort sin del av släpanden färdiga. Det är naturligtvis att få se alla sakerna på sin egen ateljé. Men hon blir glad om hon riktar blickar någon gång något pekar om det hon gör.

Birgitta Svensson är en keramik som inspirerar genom sin fantasi och ovanliga lergods.

6.2 Filmen "Kvidinges kvinnor"

I denna del berättar och visar vi hur vi gjorde filmen. Vi introducerar filmen med att nämna "val av årstid", "planering" och "början". Sedan visar vi bilder tagna under inspelningen av filmen.

Val av årstid

Redan från början hade vi bestämt att det var viktigt att visa upp den vackra naturen i Kvidinge och runt Tomarps kungsgård. Därför hade vi ställt in oss på att filma under sommaren, då träden var utslagna och färgerna till sin fördel. Det var också en förmån att kunna vara utomhus i längre perioder och kunna filma från tidigt på morgonen till sent på kvällen. Under sommaren arrangeras också många gemensamma aktiviteter av Kvidingeborna, som till exempel slåtter med lie på gammalt vis, en av Skånes största loppmarknader samt musikaftnar på Tomarps kungsgård.

Planeringen

Vi skrev manus och ritade upp scenerna innan vi åkte ut och rekognoscerade i Kvidinge. Vi gick bland annat runt kullarna vid Rönneå, besökte ekskogarna vid Tomarps Ene och gick runt i trädgården runt Tomarps kungsgård, såväl som inne i Tomarps salar, för att hitta lämpliga inspelningsplatser för de historiska scenerna. Vi ville också kontrollera hur ljuset såg ut vid olika tidpunkter under dagen.

Början

Vi valde ut två historiska episoder från Kvidinges kvinnors historia. Den ena var Charlotte Mörner Gyllenkrok Cederström och den andra var Lusse Påhlsdotter. Charlottes berättelse utspelade sig under den tid hon bodde på Tomarp. Vi lät Charlotte själv berätta lite om sitt liv och visa några av sina teckningar. Genom Jan Nilsson hade vi fått tag på två 15-åriga Kvidingeflickor som ville medverka i vår film, Marielle Trempenau och Amanda Malmberg. Det var för dessa flickor som Charlotte berättade sin historia. En av oss, Anna Eriksson, spelade Charlotte. Denna episod börjar med att de två flickorna ser Charlotte genom ett fönster och blir nyfikna. När de ser att en av dörrarna till slottet står lite på glänt, smyger de fram och tar sig in i slottet. Efter att ha smugit sig upp för trappan upptäcker de Charlotte i biblioteket. De skjuter upp dörren lite mer för att kunna kika in. Charlotte ser dem och vinkar in dem. Denna fiktiva händelse var ett sätt att gestalta Charlotte och låta henne berätta om sig själv för att ge ett levande intryck.

De två flickorna fungerar som en röd tråd i filmen. De kan tolkas som någon sorts tidlösa och kanske till och med mystiska varelser som binder samman dåtiden med nutiden. Deras långa vita klänningar, som vi fick låna på Gyllenbielkeska hospitalet, förstärkte intrycket av tidlöshet. De två flickorna medverkade även vid Lusse Påhlsdotters avrättningsscener. Vi hade tur och Kvidinges prost Alf Fors letade upp en tidsenlig svart prästskrud och var själv villig att åta sig rollen som den präst som var närvarande vid avrättningen. De två fångvaktarna spelades av Yngve Olsson och Henrik Lindberg och deras kostymer lånades ut av Ulf och Margareth, arrendatorerna på Tomarps kungsgård. Lusse spelades av Birgitta Göransson, som ställde upp med kort varsel, efter det att den första "Lusse" drabbades av influensa. Sammanlagt denna inspelningsmorgon deltog 14 personer, förutom vi två som skötte regin och filmningen, och Ulf och Margareth som bidrog med rekvisita.

Vi filmade också slåtermorgonen och intervjuade en av kvinnorna som deltog, Petra Haglund. Lyckligtvis för oss, deltog ett flertal kvinnor i slåtern, så vi passade på att filma dem. Vi filmade också loppmarknaden, en antik likvagn, och gamla minnesvärda hus i Kvidinge och valde ut de bästa historierna och scenerna för vår film.

Bilder tagna under inspelningen av filmen *Kvidinges kvinnor*.

Vi visar bilder från inspelningen av Lusse Pålbsdotters sista vandring innan hon blev avrättad.

Händelsen tog plats på Björnekulla avrättningsplats 5 juni, 1833 klockan sju på morgonen. På bilden till höger syns Lusse i mitten omgiven av sina två fångvaktare. Lusse spelades av Birgitta Göransson och de två fångvaktarna av Henrik Lindberg till vänster och Yngve Olsson till höger.

”Lusse jämrade sig högljutt och gjorde våldsamt motstånd...”

Foto av Anders Malmberg i Tomarps trädgård under inspelningen tidigt en julimorgon.

Ingen nåd att hämta hos prästen... Lusse får en hård tillrättavisande blick när hennes ögon möter prästens. Det berättas att det var just så här det gick till när Lusse avrättades. Kvidinges dåtida kyrkoherde skrev om fallet. Han använde en barsk kanske till och med föraktfull ton när han skrev ned detaljerna om Lusse och hennes avrättning.

Överst till vänster syns prästen spelad av Kvidinges prost Alf Fors tillsammans med två ”lemmar” spelade av Anette Danielsson-Dahlgren och hennes man Karl Gustaf Dahlgren, båda Kvidingekonstnärer. Överst till höger filmar Anna Eriksson. Nederst till vänster pustar teamet ut efter en intensiv inspelningsmorgon - från vänster medsols: Marielle Trempenau, Amanda Malmberg (halvt skymd), Anders Malmberg, Tore Håkansson och CK Oredsson. Nederst till höger syns flickorna i vitt, Amanda Malmberg och Marielle Trempenau.

Ett allvarligt ögonblick... Tiden är kommen. Kanske fanns det en viss försoning under de sista sekunderna inför det oundvikliga? Eller kände Lusse samma intensiva fruktan och panik in i det sista ögonblicket?

Vi visade ingen våldsam scen men hade däremot ljudeffekter som skapades genom att vi delade en honungsmelon som låg på en platspåse fylld med vatten. Vi ville få effekten för att visa den närvarande publikens minspel vid ljudeffekten.

Flickorna Marielle och Amanda fungerade som en röd tråd genom att vi visade dem som en sorts tidlösa magiska varelser i vår film. Här är några bilder av dem tagna vid inspelningarna.

På vänstra bilden syns Henrik Lindberg och Kvidinges prost Alf Fors. På högra bilden syns Lars Wilhelmsson vars farfars farfar var med och bildade "spetsgård" vid Lusses avrättning, och berättade om det för sin son som i sin tur berättade det... Både Lars och hans farfar Emil har skrivit om händelsen och Lars var villig att berätta om den i vår film.

Den sista vandringen en tidig sommarmorgon...

Våra skådespelare hade en fantastisk förmåga till inlevelse och ansiktsuttryck som speglade stunden i det förgångna som om det vore verklighet...

Överst till vänster: "När hon såg stupstocken jämrade hon sig högljutt." Överst till höger: Kiti ger förslag till minspel och gester. Nederst till vänster: Omplacering av grupper under inspelningen. Nederst till höger: Lusses kropp kasserades på galgbacken i "ovigd jord". Men kanske fanns det de som sörjde och hade önskat Lusse en mer respektabel sista vila? På fotot syns flickorna i vitt i solnedgången på kullen efter Lusses filmade begravning.

Inspelningarna var väldigt roliga och skådespelarna gav sitt allt. Alla trivdes. De flesta fotografierna var tagna av Anders Malmberg. Många togs även av Yngve Olsson och några av CK Oredsson.

7 Ytterligare förslag till Kvidinges 700-årsjubileum

Under arbetets gång fick vi fler idéer om hur Kvidinges 700-årsjubileum skulle kunna uppmärksammas. Detta kommer att ske på olika sätt under hela 2007, men de stora festligheterna tar plats under några veckor på sommaren. Här tar vi upp några exempel på aktiviteter, marknadsföring och praktiska angelägenheter.

Aktiviteter

- *Spökturer på Tomarp* skulle kunna väcka uppmärksamhet och intresse för Tomarps sägner.
- Guidade vandringar runt Tomarp på olika språk med betoning på Rönneå, djurlivet och faunan, med berättande om historia och annan kuriosa.
- Häst och vagn-turer mellan Gyllenbielkeska Hospitalet och Tomarps Kungsgård.
- Guidade konst- och keramikrundor.
- Kartor för att på egen hand kunna göra konst- och keramikrundor.
- Guidad visning av Gyllenbielkeska Hospitalet, kyrkan, kyrkogården, prästgården och den gamla järnvägsstationen.
- Guidad tur runt Kvidinges gamla byhus och Hembygdshallen.
- Berättaraftnar i Hembygdshallen.
- Rollspel eller teater om Karl August på Kvidinge hed, alternativt bjuda in olika medeltidsföreningar och liknande.
- Uthyrning av kanoter, kajaker och roddbåtar för turer på Rönneå.
- Reggae-festival

Marknadsföring

- Försäljning av vykort med motiv av utmärkande historiska och nutida personer i Kvidinge, också på Tomarps kungsgård, Gyllenbielkeska Hospitalet och så vidare.
- Försäljning av häftet *Vi levde, vi lever*.
- Annonsering och artiklar i svenska, danska och tyska tidningar först cirka tre månader i förväg, och sedan en liten notis några veckor innan.
- Artiklar som uppmärksammar jubileet i de större skånska tidningarna, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet.
- Artiklar i amerikanska och kanadensiska tidningar riktade mot svenska och danska hembygdsgrupper fyra–sex månader i förväg. (Det finns en tidning i British Columbia och en i Kalifornien i USA, som vänder sig till svenskar i utlandet och andra ättlingar.)
- Stuguthyrning
- Broschyrer på svenska, danska och engelska på Turistbyråer som uppmärksammar intresseväckande aspekter av Kvidinges historia.
- Marknadsstånd med försäljning av Kvidingesouvenirer.
- Marknadsstånd med försäljning av våfflor, kaffe, glass, läsk, varmkorv och så vidare.
- Tillverkning av skyltar med beskrivningar av de gamla byhusen för placering utanför.
- Uthyrning av kanoter, kajaker och roddbåtar för turer på Rönneå
- Reggae-festival

Praktiska angelägenheter

Eftersom vi föreslår att marknadsföringen ska riktas mot utländska turister, speciellt danska hembygdsintresserade och dansk- och svenskättlingar i USA, måste det finnas logi för dessa, antingen på hotell, gårdar, *bed and breakfast*, eller campingplatser. Det måste också finnas tillgång till restauranger, caféer och uteserveringar. För att kunna få information på olika språk och fråga sig fram behövs en *Turistinformationscentral*. Där bör också finnas första hjälpen, sittplatser och toaletter och skriftlig information på olika språk om till exempel närbelägna vårdcentraler och banker. En speciell skyttelbusslinje mellan Kvidinge och Åstorp skulle kunna vara en fördel eftersom många hotell och andra nödvändigheter finns där. En karta med information om olika aktiviteter och sevärdheter i och runt Kvidinge kan vara till nytta. Eftersom Kvidinge ligger så nära Klippan, skulle det kunna vara möjligt att ha något slags samarbete mellan dessa kommuner?

8 Slutord: Berättarkonsten, dåtidens människor och levnadsteckningar

Allting är källor för mentalitetshistorikern och kulturforskaren, brukar man hävda. Men även med ett sådant glatt stridsrop är källorna icke desto mindre få och ofullständiga. Särskilt när man studerar en avlägsen tid (Österberg, 1995, s. 179). Dessa ord återspeglar våra egna ansträngningar när vi försökte kartlägga de människor och händelser som skulle sammanställas under några korta månaders intensivt arbete för att sedan återges på ett rättvist och ödmjukt sätt med syfte att öka intresset för Kvidinges hembygdshistoria inför dess 700-årsjubileum. Vi valde att undersöka de få av Kvidinges människoöden som var relativt lättillgängliga under ortens 700-åriga historia för att lösa vårt kommunikationsproblem. Framställandet av ett häfte och en kort film var våra konkreta lösningar på kommunikationsuppgiften men vägarna dit visade sig ändå ofta vara långa och svårtillgängliga.

Under arbetets gång var vi tvungna att sätta oss in i olika händelser och studera ett flertal oförenliga människoöden samtidigt som vi försökte förstå något av tidsepokenas, de kulturella och sociala kontexternas säregenheter och likheter samt dessas inflytande på människors tänkesätt och beteenden. Vi började med allmänna undersökningar av historien för att sedan fokusera in på detaljerna om de människor vi mötte på vår resa tillbaka i tiden. Hela tiden var vårt syfte att förstå, eller åtminstone skymta, något av det väsentliga i dessa människors liv. Ibland lyckades vi bättre än andra gånger.

Samtidigt som vi läste och ställde frågor, hade vi ständigt vårt häfte och vår film i tankarna. Därför sökte våra frågeställningar efter uppgifter om berättarkonsten och om hur vi kunde berätta om både dåtida och nutida människors historier på ett gripande sätt som skulle kunna nå en bred läsarkrets. Vi riktade oss speciellt till hembygdsintresserade, men också till andra liknande intressegrupper. För att finna svaren sökte vi upp och intervjuade författare, akademiker och grafiska formgivare. Vi sökte i litteratur och läste lite om de olika teorierna bakom berättarkonsten. Vi ville förstå mer om berättandets underliggande principer för att hjälpa oss i framställandet av ett engagerande häfte och film.

Jämsides med att berätta på ett fångslande sätt som kunde nå ut till så många som möjligt, ville vi också skapa en personlig, levande bild av de människor vi berättade om. Detta i sin tur ledde oss till ett flertal undersökningar för att hitta intressanta detaljer som bland annat skulle poängtera det unika hos de vi skrev om. Med detta syfte besökte vi specialsamlingar och arkiv och gjorde undersökningar i de sorters litteratur som speciellt berörde Kvidinges historiska människor. Mera information om Kvidinges nuvarande aktiva och kulturellt medvetna människor behövdes dessutom, och vi gjorde fältstudier och höll samtal med ett antal kreativa Kvidingebor för att komma närmare dem och förstå

lite om deras liv och aktiviteter. Eftersom vi undrade vilka av Kvidinges dåtida såväl som nutida människor som var mest uppmärksammade eller intressanta för ortsborna att läsa vidare om, genomförde vi en enkätundersökning för att få svar på frågan.

Genom dessa metoder fann vi inte bara våra vägar till Kvidinges människor men också vägar till oss själva. Allteftersom vi undersökte de diverse former av *berättandet* genom intervjuer, läsning, samtal och diskussioner, blev det tydligare för oss att skriftlig (såväl som muntlig och visuell) återgivning av människors historia hade tre speciellt viktiga komponenter, vilka vi inte kunde undvika att nämna något om. Dessa komponenter av berättarkonsten handlade om oss själva som berättare, lika mycket som det handlade om de författare vi läste och det material de skrivit. Vi började förstå hur själva berättandet genom olika medier påverkade människorna som kom i kontakt med det – hur berättelser kunde ses som vägledare som ofta lämnade sin publik med starka intryck som fasthölls i publikens minne. Vi undrade över dess påverkan och om det kunde ses som en sorts vägledare som ledde till nya perspektiv och normativa förändringar hos dem som föll i samklang med både de *öppna* och *dolda* budskapen inneslutna i själva berättandet? Kanske påverkar berättelser om andra människors liv oss människor mycket mer än vi någonsin tidigare anat, var en av de frågor vi diskuterade.

Frågan om berättandet som vägledare för oss människor utvidgades och ledde direkt till en annan fråga beträffande hur en författare påverkar sitt berättande. Därför blev det viktigt för oss att försöka förstå mer om vilka val en författare gör, speciellt om det som berör inkluderande och uteslutning av vissa människor, skeenden och delar av människors historia. Det var alltså viktigt för oss att förstå en berättares egna utgångspunkter för att kunna tyda och tolka både de mer öppna och de mer dolda budskapen som de historier vi undersökte innehöll.

Vad kunde vi då säga om det som kom att utmärka våra egna berättelser, våra konkreta lösningar till vårt initiala kommunikationsproblem –vårt häfte: *Vi levde, vi lever* och vår film: *Kvidinges kvinnor*? Visst syns vi igenom i både val av människor, hur vi berättar om dem och så vidare och som en konsekvens av detta resonemang bestämde vi oss för att inkludera ett avsnitt i denna magisteruppsats, dedikerad till våra egna teoretiska utgångspunkter. Vi ville visa öppet och tydligt vilka våra egna utgångspunkter var, även då vi under skrivandets gång omprövade och diskuterade vårt berättande för att försöka få viss objektivitet i de berättelser vi återställde i vårt häfte och i vår film. Vägarna till Kvidinges människor ledde alltså tur och retur från dåtiden till nutiden och slutligen hem till oss själva.

Slutligen valde vi att analysera de relevanta människorna genom Geert Hofstedes koncept av *hjältars* betydelse för olika kulturmönster, eftersom *hjältar* är lika viktiga för en kulturs värderingar som de är för olika sorters former av berättarkonst. Inuti detta ligger själva kärnan av berättarkonsten, om olika tidsepokers - och kulturers värderingar, om gemenskap och uteslutning. Det handlar om hur vi närmar oss kärnans essentiella innehåll genom att granska symboler, hjältar och ritualer för att komma till det allra innersta –hur vi människor kan komma att förstå varandra även om vi är skilda genom gränser av kultur och tid.

9 Referenser

Litteratur för metod

Arvidsson, Stefan, Berggren, Åsa, Hållans, Ann-Mari, (2004) *Vägar till Midgård. Minne och myt – konsten att skapa det förflutna*, Lund: Nordic Academic Press

Bakhurst, David.1990, Social memory in Soviet thought. I: D. Middleton & D. Edwards (red:er), *Collective remembering* (s. 203-226), London: Sage publications Ltd

Berger, Ronald J. (red.) (2005) *Storytelling Sociology. Narrative as Social Inquiry*. London: Lynne Rienner Publishers

Bergquist, Magnus, Svensson, Birgitta, (1999) *Metod och minne. Etnologiska tolkningar och rekonstruktioner*, Lund: Studentlitteratur

Egidius, Henry (2002) *Pedagogik för 2000-talet*, Stockholm: Natur och Kultur

Ekman, Paul (1996) Why Don't We Catch Liars? *Social Research, Vol. 63, No. 3*, 801-817

Gilje, Nils, Grimen, Harald (1992) *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, MediaPrint, Uddevalla

Goffman, Erving (1959) *The presentation of self in everyday life*, New York: Anchor Books

Gärdenfors, Peter (1996) *Fängslade information. Människans förhållande till information*, Stockholm: Natur och Kultur

Harrison, D. (2000) *På Klios fält. Essäer om historisk forskning och historieskrivning*, Lund: Historiska Media

Hofstede, Geert (1991) *Cultures and Organizations. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival. Software of the Mind*, Surrey: Bookmarque Ltd

Johansson, Anna (2005) *Narrativ teori och metod*, Lund: Studentlitteratur

Katzeff, Adam, Järtelius, Arne, (2003) *Nu & Då*, Trelleborg: Berlings Skogs

Krug, Steve, (2000) *Don't make me think! A common sense approach to web usability*, Berkley, California, USA: New Riders Publishing

Lorenz, Konrad (1967) *Aggression. Dess bakgrund och natur*, Stockholm: P A Norstedts & Söners förlag

Reich,David & Lander, Eric (maj 2006), i tidskriften *Nature*

May, Rollo (1953) *Man's Search for Himself*, London: Souvenir Press Ltd

May, Rollo (1991) *The Cry for Myth*, New York: W. W. Norton & Co Inc.

Popper, Karl, (1966) *The Open Society and Its Enemies*, London: Routledge

Thurén, Torsten (2000) *Populärvetenskapens retorik – inte bara att förenkla*, Stockholm: Liber

Ödman, Per-Johan, (1995). *Kontrasternas spel I – en svensk mentalitets- och pedagogikhistoria*, Gjøvik, Norge: Norbok

Ödman, Per-Johan, (2004) *Tolkning. Förståelse. Vetande. Hermeneutik i teori och praktik*, Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag

Österberg, Eva (1995) *Folk förr*, Stockholm: Atlantis

Litteratur för historia

Bonde, C. C. (1899) Fersenska mordet. *Personhistorisk tidskrift, Första årgången*, 1-15.

Litteratur för Skåne, Kvidinge och Tomarp

Barfod, Johan Christopher Georg, (1963) *Dagens Märkvärdigheter. Gustavianska anteckningar*, Stockholm: Natur och Kultur

Barfod, Johan Christopher Georg, (1847). *Märkvärdigheter rörande skånska adeln*, Lund: Walter Ekstrand Bokförlag

Burman & Fischer, (utgiven 1756 med kopparstick av teckningar från omkring 1680) *Prospecter af åtskillige märkvärdige byggnader, säterier och herregårdar uti Skåne*

Carlsson, Petter, (1997) *Tommarps kungsgård – en byggnadsundersökning*, Examensarbete i bebyggelsevård vid Inst. för arkitektur, Lunds Tekniska Högskola.Handledare Mats Edström

Carlquist, Gunnar (1985) *Lunds stifts herdaminne: från reformationen till nyaste tid: på uppdrag av Lunds stifts domkapitel*, Klippan

Elgenstierna, Gustaf (1927) *Den introducerade adelns ättartavlor*, Stockholm: Norstedts och söners förlag, Kungliga boktryckeriet

Fataburen (1913) <http://runeberg.org> [Hämtad 13 februari 2006]

Hildebrand, Bengt (1941) *Den gamla Oby-släktkretsen och dess minnen*, Utgiven av Norra Allbo Hembygdsförening

Hofberg, Herman (1906) *Svenskt Biografiskt Handlexikon alfabetiskt ordnade lefnadsteckningar af Sveriges Namnkunniga män och kvinnor från reformationen till nuvarande tid*, Stockholm: Bonniers (<http://runeberg.org/sbh>. Januari 2006)

Ljunggren, Gustaf (1853-1863) *Skånska herregårdar*, Lund: Bokhandlare C.W.K. Gleerups förlag

Kvidinge Sockens Hembygdsförenings Skriftserie I 1960, (1960). Kvidinge: J.D.Stenqvist

Kvidinge Sockens Hembygdsförenings Skriftserie II 1963, (1977). Klippan: R.S. Tullberg

Kvidinge Sockens Hembygdsförenings Skriftserie III 1967, (1967)

Kvidinge Sockens Hembygdsförenings Skriftserie V 1986, *Pottemakare i Kvidinge*, (1986) Billesholm: Billesholms Tryckeri

Kvidinge Sockens Hembygdsförening Skriftserie VI 1987, *Karolinens testamente. Gyllenbielkeska hospitalet*, (1987) Billesholm: Billesholms Tryckeri

Kvidinge Sockens Hembygdsförenings Skriftserie VIII 1996, *Fornlämningar i Kvidinge*, (1996). Billesholms Tryckeri

Lindstedt Cronberg, Marie (1997) *Synd och skam. Ogifta mödrar på svensk landsbygd 1680-1880*, Lund: Historiska institutionen, Lunds universitet

Mårald, Ingvar, (2002) *Tommarps Kungsgård. Norra källaren: Arkeologisk undersökning*

Nordensvan, Georg (ny upplaga 1925) *Svensk konst och Svenska konstnärer i nittonde århundradet*,

Olefeldt, Lars, (2000) *Vad ska Åstorps ha Kvidinge till?* Vejbystrand: Eget förlag

Personhistorisk Tidskrift (1905) (<http://runeberg.org>) [Hämtad januari 2006]

Stålberg, Wilhelmina, Berg, PG (1864-1866) *Anteckningar om Svenska Quinnor* (s.276). Januari 2006 (<http://runeberg.org>) [Hämtad januari 2006]

Weibull, Jörgen, (1993) *Sveriges historia*, Wiken: Förlags AB

Åberg, Alf, (1981) *Snapphanarna*, Lund: Bokförlaget Signum

Åberg, Alf. (1997) *Skånes historia i fickformat*, Stockholm: Natur och Kultur

Åstorps kommun (1983) *Björnekulla. V.Broby. Kvidinge. Årsbok –82*

[Östra] Tommarps urkundsbok 1085-1600: klostret, hospitalet, staden, socknen volym, tryckta mellan 1955 och 2000, Volym I och III

Litteratur för design och layout

Bergström, Bo (2001) *Effektiv visuell kommunikation – hur man får ett budskap att nå fram i print, film och webbsajter*. Stockholm: Carlsson bokförlag

Hellmark, Christer, *Typografisk handbok* (2004), Stockholm: Ordfront förlag

Katzeff, Adam, Järtelius, Arne, (2003). *Nu och Då*, Trelleborg: Berlings Skogs

Ryberg, Karl, (1991). *Färger i vardagsliv och terapi. En bok om färgernas stimulerande effekt*, ICA Bokförlag, Västerås

Muntliga intervjuer

Andersson, Björn, 16 februari 2006

Burman, Egon, 19 februari 2006

Lindgren, Peter, 14 februari 2006

Oredsson, Sverker, 16 februari 2006

Sylwan, Peter, 22 februari 2006

Österberg, Eva, 16 februari 2006

Skriftliga intervjuer via e-post

Katzeff, Adam, mars 2006

Tucalija, Edin, mars 2006

Elektroniska källor

<http://runeberg.org/pht/1899/0006.html> (2 mars 2006) Drottning Hedvig Elisabeth Charlottas dagboksanteckningar av C.C. Bonde i *Personhistorisk tidskrift, Första årgången*, 1899, 1-15

Stockholms Läns Museum (www.lansmuseum.a.se/start/sid2.cfm?in_id=53) Mars 2006

www.tomarps-kungsgard.com/kvidinge.php (28 januari 2006)

www.tomarps-kungsgard.com/historia.php (28 januari 2006)

10 Bilagor

I. Jubileums- och minnesskrifter

Bohlin, G. A., (1920). *Bidrag till Alingsås stads historia. Minnesskrift vid stadens 300-årsjubileum 1919*, Alingsås Tryckeri, Alingsås

Eskilsson, Bengt Olof (red.), (2006), *Sörmlandsidrotten – med samlad kraft under 100 år – 1906-2006*, Eskilstuna: Eskilstuna Offset AB

Katzeff, Adam, Järtelius, Arne, (2003). *Nu & Då*, Berlings Skogs, Trelleborg

Lagerqvist, Lars, (1978). *Medevi Brunn 300 år 1678-1978*,

Larsson, Lars-Olof, (1991). *Växjö genom 1000 år*; Norstedts, Stockholm

Malmberg, Arne, (1983). *Stad i nöd och lust. Norrköping 600 år*, Sörlins förlag, Norrköping

Overland, Viveka, *Utflykter till din historia*, Bohusläns Museum Förlag och Bohusläns Hembygds förbund nr 52, Risbergs tryckeri, Uddevalla

Rosenborg, N. E., (1962). *Sölvesborg under ett sekel. Minnesskrift till stadsfullmäktiges jubileum årsskiftet 196 263:-*, Sölvesborg Tryckeri, Sölvesborg

Sterner, Jan, (1999). *Två tusen år i Gävlebygden. En historisk, kulturell och språklig resa från järnåldern till plaståldern*, Knights Förlag Östervåla

Tengby, Nils, Bohusläns Museum, (1991). *Käringön – Ett litet fiskeläges historia*, Risbergs Tryckeri, Uddevalla

Topelins, Christoffer, (1990). *Sällsamheter i Östergötland*, Rabén och Sjögren, Utgiven i samband med Svenska Turistbyrå

Red. Wrangel, Ewert, Ljungberg, Leif, Sandblad, Nils-Gösta, Svensson, Artur, (1940). *Malmö genom 600 år*, Tidskriftsförlaget Allhem AB till förmån för Malmö Luftförsvaret

Åhléns Historieboken 1899-1999 (Till Åhléns 100-årsjubileum) www.ahlens.se

II. Intervjuer med sex kärnpersoner

Intervju med Björn Andersson

Intervjuare: Hej jag sitter här med Björn Andersson, förläggare på Historiska Media. Jag tänkte ställa några frågor. Vad gör att du uppmärksammar en historisk berättelse?

Björn Andersson: Du sa att det var allmänna frågor och det är det ju men det är rätt så svåra frågor också. Jag känner att det måste beröra mig på något sätt och ge mig kunskap.

I: Vilken av Historiska Medias artiklar eller böcker tycker du bäst om och varför, om det går att svara på en sådan fråga?

BA: Det är ju tudelat, dels kan man se det ur en försäljningssynvinkel och då tycker jag väl bäst om de böckerna som säljer mest. Men de kan ju också vara väldigt bra som böcker också. Oftast är det ju som så att en bok som är bra den säljer också bra. Men det behöver ju inte alltid vara så.

I: Vad är det som säljer då nuförtiden?

BA: Det är rätt så mycket personorienterade historier, att man ska känna igen sig själv i historien, det kan vara personöden, t.ex. *Flykten från Stalins läger* där vi får följa en person som flyr från ett fångläger i Gulag och det berör en väldigt starkt och man får vara med i hans tankar och hans känslor.

I: Finns det några skillnader mellan att skriva för allmänheten och att skriva för akademiker när det gäller att fånga och bevara intresset hos läsaren?

BA: Ja det tror jag ... Vi har ju två utgivningslinjer, dels Nordic Academic Press, som är akademisk litteratur, och dels Historiska Media som går ut till en historieintresserad allmänhet. En akademiker måste ju förhålla sig till texten på ett helt annat sätt och ofta skriver de för människor som kan deras område, så dels behöver de inte vara så generella utan de går ofta in på det mer specifika och sedan har man ju hela den akademiska sidan med fotnotsapparat och litteraturförteckning och sådant.

I: Är det något särskilt man ska tänka på när man skriver om historiska personer och händelser?

BA: Att vara faktiskt korrekt givetvis och sedan är det ju bra om man kan gå ned på individnivå. Vi har ju ett rikt källmaterial i Sverige så man kan ju gå till arkiven och plocka fram öden. Om man skriver om stormaktstiden kan man ju hämta individer ur de källorna som finns i Sverige och berätta om detta.

I: Finns det några specifika fallgropar man bör undvika när man skriver om historia?

BA: Skriver man för en historieintresserad allmänhet måste det vara intressant och läsvärt. Gärna ska man ju ha ett bra språk och kunna uttrycka sig väl och berätta en bra historia.

I: Hur vet man att man närmar sig dåtidens människor? Hur kan man förstå vad de förstod? Vill vi det och kan vi det?

BA: Jag brukar ibland prata om etnocentrism, dvs. att vi idag bedömer hur människor hade det förr i tiden och att vi då kan förfära oss över hur det var på den tiden men så är det givetvis inte utan man ska ju försöka att hela tiden bedömas utifrån den tid som människorna levde i och det kan ju vara svårt att lyfta sig därifrån. Men samtidigt kan det vara rätt så intressant för nutidens människor ...

[Bandet avbryts och resten av intervjun görs utan film...]

Intervju med Egon Burman

Intervjuare: Hej! Vi är här med Egon Burman. Konstförvaltare, kamrer, författare, redaktör, har gett ut flera böcker. Vill du berätta lite om dig själv?

Egon Burman: Tack det ska jag gärna göra. Jag heter Frans Gustav Egon Burman. Frans efter min morfar som jag aldrig träffat, Gustav efter min farfar, som dog när jag var 14 och Egon, mitt alldeles egna namn. Jag är född i Moheda församling i Kronobergs län 1935. Jag är uppvuxen i en liten by som heter Österåkra söder om Torpsbruk och gick i skolan mina första sex år där. Min far var vägarbetare och väldigt känd i bygderna eftersom han färdades runt mycket. Min far är född i Slätthög och min mor i Urshult.

I: Kan du berätta lite om hur du fick intresse för konst, skrivande och böcker? Var det någonting i familjen eller var det något som hände eller har det alltid varit så?

EG: Just intresset för konst och bildkonst speciellt tror jag grundlades väldigt tidigt. Jag var lite nyfiken, det fanns en del kända konstnärer i bygden ... Karl Andersson bodde vi granne med och honom såg man och hörde talas om och så fanns det ytterligare en väldigt känd som hette Karl Ryd och ytterligare någon som hette Palmér. Jag var alltid lite nyfiken. Trots att jag var blyg under min uppväxt vågade jag mig alltid fram och tittade och var nyfiken på konst. Jag gillade att sitta och rita själv när jag var barn. Jag ritade små figurer och t.o.m. kartor och sådant där. Det är svårt att säga exakt vad som fick mig ännu mer intresserad ... Egentligen ville jag nog själv ha blivit konstnär men jag insåg ganska tidigt att jag räckte inte till. Men jag gillade att titta på konst och på den vägen är det.

I: Så du ville bli konstnär. Intressant. Jag vet att du skrivit en del konstböcker, satt ihop berättelser om konstnärerna, kan du tala om vad det är som gör att du uppmärksammar en berättelse?

EG: För det första ett ämne som intresserar, kanske rubriken och sedan när man läser inledningen om det lockar till fortsatt läsning. Jag tror att det är mest det, ämnet framför allt.

I: Hur utvecklar du din egen berättarkonst?

EG: Det skulle jag önskat att jag hade utvecklat mera. Jag betraktar mig ju inte som författare egentligen utan mera ... det jag skriver är ju egentligen mera en insamling av material som jag försöker få i läsbart skick ... ett insamlande och jag fabulerar ju inte som en författare ska göra utan jag skriver så nära sanningen jag kan.

I: Men historieskrivande är ju att man försöker vara nära sanningen men man är ju fortfarande författare. Du är väldigt ödmjuk tycker jag. Vilken av dina egna artiklar eller böcker tycker du bäst om och varför?

EG: Jag har inte skrivit så många artiklar. Jag har skrivit ett fåtal som har kommit i lokalpressen ... Jag skrev en artikel om Sankt Sigfrids källa som jag tyckte var rätt välunderbyggd. Jag skrev en som egentligen var en bokanmälan. Min vän Ove Wennerholm har skrivit *Vem var Bockstensmannen?* som han har gett ut. Där gjorde jag en ganska bra berättelse ... Att få med den både som en bokanmälan och ändå en historia om vad den handlade om. Jag skrev en liten artikel om en tavla som såldes på Auktionskammaren och dess historia, vilka som varit ägare till den genom tiderna och att den sedan såldes till ett hutlöst högt pris trots att den var så oansenlig att det funnits risk för att den hamnat i containern. När det gäller böcker, tittar jag på den rent grafiska utformningen. Så gjorde jag en gång

en bok åt min arbetsgivare Södra som heter *Människan – ett barn av skogen*. Den är jag till 100 % nöjd med. Dels för att jag tycker att jag lyckats med den grafiska utformningen och dels för att jag överhuvudtaget fått den utgiven. Det tog en tid innan jag fick som jag ville men jag hade tjatat länge på Södra om att den här texten som var skriven av Torsten Pettersson och med bilder av Sven Ljungberg, den var aldrig utgiven, men jag såg att den hade potential att bli en väldigt fin bok. Innehållet som handlar om skogen genom tiderna det är sådant att har man läst de här fåtal sidorna vet man i stort sett hur skogen har förändrat sig i Sverige genom seklerna och vad den använts till och vad det har varit som värderats i skogen. Det var ju inte alls frågan om ett virkesuttag utan det var ju att göra tjära och andra produkter och så var det ju de här bärande träden. Ollonsvinen skulle ju ta hand om ollonen, det var det enda som var värt något. Men så i ett enda slag förändrades det och trädet blev värt något och just de här väldigt fina små linoleumsnitten som Sven Ljungberg har gjort de förtjänade att komma ut i bokform. Det finns ett som jag tycker är väldigt bra med ett skogsrå. Det enda jag gjort i boken är att jag försett den med en ingress och jag har skrivit lite om Sven Ljungberg och lite om författaren Torsten Pettersson. Sedan har jag fått det till en bok och den är jag alltså väldigt nöjd med rent grafiskt.

I: Vad har du för typsnitt? Valde du med omsorg?

EG: Jag väljer alltid typsnitt med omsorg. Eftersom den är skriven på 60-talet valde jag ju inte ett av de allra modernaste. Old English någonting och genomgående med en brunröd rubrik så den är jag nöjd med. *Från Pikaström till Torpsbruk* fick jag tillfälle att redigera. Den innehåller mycket om det samhälle som jag växte upp i och folk som förekom i boken här från den tiden de finns här både på bild och i annan beskrivning. Det här var en industri som startade för 150 år sedan så här är mycket gammalt material. Jag har inte bidragit med så mycket av innehållet här utan jag har sett till att det kommit i redigerat skick och den blev väldigt uppskattad. Jag har sett till att den fick en baksidestext och ett förord. Det är väl det mesta jag gjort i boken och ett register. Men de som forskat fram materialet är något äldre än vad jag är och gamla bekanta till mig.

I: Vem har skrivit texten?

EG: Det är lite olika personer, men framför allt Tore Gran i Torpsbruk och Heimer Karlsson i Alvesta som jobbade hela sitt liv på industrin Torps mekaniska verkstad som det hette på den tiden. De har haft många ägare genom åren och bytt namn. Från början var det en studiecirkel men så ville man göra lite mer av det. De gjorde tröskverk tidigare och skovlar till turbiner och mycket spännande saker som exporterats över hela världen så detta var en mycket välkänd industri. Där finns fortfarande lite verksamhet på den platsen men inte så som det var förr. Den som jag fått mest uppskattning för annars är *Konst på Södra* och den är jag väldigt glad att jag fick tillfälle att göra. Den gjorde jag i egenskap av konstförvaltare på Södra. Jag hade hand om Södrakoncernens konstsamling som var ganska omfattande och för 10 år sedan kom dåvarande koncernchefen Bo S Edström med ett litet häfte som LRF gett ut med sin konst och frågade om inte vi som hade så mycket konst kunde göra något liknande. Det kan vi säkert, sa vi, vi gör ett förslag. Men deras bok var på 20 sidor och Bo och jag gjorde en bok som var på 180 sidor. Han köpte idén på upplägget av den och sedan efter 10 år när den upplagan var slut, då var jag redan pensionär, så fick jag tillfälle att göra om den boken och då skrev jag nya aktuella texter till alla bilderna och kompletterade med nyförvärv och annat, 48 ytterligare sidor, och det är mitt alldeles egna sätt att göra det, genom att bilden ska dominera. Varje konstnär får minst en sida och bilden ska räkna att titta på. Har man ork att läsa texten är det inte mer text än att man orkar med den också. Men det är ju som sagt inget författande i den meningen utan det är ju bara fråga om att samla in uppgifter, att välja vad man ska ha med.

I: Det är väl fråga om att fånga läsarens uppmärksamhet? Först och främst så att man tittar i boken, man kan ju inte läsa om man inte tittar så jag tror att du kanske är lite för ödmjuk för det är ju mycket mer som är involverat i processen?

EG: Att få en text att flyta är ju i och för sig en konst i sig själv. Det är ju inte bara en uppräkningslista. I ett vanligt konstlexikon där vimlar det ju av förkortningar och uppräkningslistor på utställningar. Jag har försökt att undvika det så långt det är möjligt och skriva lite mer för att få en bild av konstnären. Man kan skriva såhär t.ex.: "Axel Bengtsson föddes i Nässjö 1905 och växte upp i Nässjö och Gränna. Han dog långfredagen 1976 i Gränna på sin favoritplats, en blåsippbacke med utsikt över Vättern. Efter studentexamen i Göteborg fick han sedan arbete som yrke lärare och fortsatte sina studier vid Handelshögskolan." Osv. Så man berättar lite och får en bild av konstnären som person också, inte bara hans konst.

I: Jag tror att det är viktigt, inte bara när det gäller konst, även historia, att man får en idé om vem människan är först och främst och sedan kunna förstå vad de gjorde och varför de gjorde det lite grann?

EG: Det är rätt och när jag skrev den här hade jag den fördelen att jag känner och har känt många av de här konstnärerna personligen och träffat dem och jag har gjort så att jag har undvikit allt som är skrivet tidigare i lexikon och gått direkt till källan. Jag har fått konstnärens egna uppgifter och i de fall då konstnären inte lever har hans efterlevande fått stå för uppgifterna. Det garanterar ju inte att allt är 100 % rätt men man undviker att upprepa gamla fel och får liksom en lite mer fyllig text.

I: Hur fångar du läsarens intresse?

EG: Det varierar från fall till fall. För en skönlitterär författare är det naturligtvis väldigt viktigt att de får en inledning som lockar till fortsatt läsande.

I: Det gör du med bilden då först?

EG: I en sådan här bok är det ju framför allt bilden.

I: Vad ska man tänka på när man skriver en konstbok om personerna och också motiven?

EG: För min del har jag ingen kronologisk ordning vilket en del kanske gått in för, utan jag har istället försökt få uppslag som passar ihop, så att uppslaget bildar en enhet och det har jag försökt genomföra så långt det är möjligt genom hela boken trots att det är olika konstnärer så försöker man få lite stil på det hela och vissa konstnärer är representerade med mer än ett verk och det är klart att då får de ett eget uppslag även om det är olika saker. Sedan är det ju viktigt att man inte skriver för mycket och det är ju det värsta när man ska skriva oavsett vad man ska skriva, att skriva kort och veta vad man ska ta med och inte ta med. I en sådan här bok ger det sig självt för textutrymmet är begränsat men det gäller ju att välja bort rätt saker och behålla rätt saker. Det är ett övervägande naturligtvis.

I: Finns det specifika fallgröpor man bör undvika när man skriver en sådan här bok?

EG: Jag har inte funderat så mycket på det. Att inte skriva för mycket. Fallgröparna är ju att man upprepar gamla felaktigheter från konstlexikon, det finns ganska många har jag upptäckt. Det är alltid en risk att man tar en uppgift och för vidare och det tror jag att jag har lyckats undvika här.

I: Hur vet du att du närmar dig konstnären och konstnärens idéer? Kan du förstå vad de förstod? Vill vi det och kan vi det?

EG: Du tänker alltså på de konstnärerna som är representerade i en sådan här bok. Det har jag inte funderat så mycket på. I och med att man väljer en bild väljer man kanske något som man tror är representativt för konstnären och som han själv skulle stå för om han hade chans att välja. Men eftersom en konstnärs liv spänner över en lång tidsperiod och många olika stilar får man ju välja något som man tycker ändå är viktigt och i det här fallet har det inte varit så svårt att välja för det här är ju konst som Södrakoncernen äger, ingenting annat, och tar jag med en bild av Torbjörn Nolkrantz som den här så är det den enda bild som Södra äger. Han blev väldigt glad när han fick se den bilden för han visste att den var såld bland fyra bilder på en utställning i Stockholm men han visste inte vem som ägde den så det kom faktiskt i lokalpressen däruppe att han hittat den här bilden.

I: Så du avgränsar ditt källmaterial utifrån vad det finns att välja på men du måste ju ändå göra urval, hur gör du det?

EG: Det måste jag ju och i det här fallet fick jag fria händer att välja och ibland var det väldigt svårt och då har jag valt flera saker. Reinhold Ljunggren t.ex. har jag valt fyra bilder av.

I: Så det är subjektivt, det är din egen personliga smak som en del av urvalet beror på?

EG: Ja, hela urvalet kan man säga, jag fick ju de fria händerna när jag gjorde den här. Både att utforma layouten, formatet och i valet av konst och det är säkert så att många tycker att bilden inte är 100-procentig men då är det så här att jag tycker att berättelsen om konstnären har fått väga över i det fallet. En intressant konstnär, även om det inte varit hans bästa verk. Men det är nog undantag. Jag tycker jag hittat saker som är bra.

I: Du pratar om layout och design och form. Den är 28 cm x 23 cm eller något sådant. Vad fick dig att välja just det formatet? Är det ett format som du trivs med?

EG: Ett vackert format. Det är inte kvadratisk men inte A4 heller. Det är proportioner som jag gillar och som gav utrymme för en lite bredare bild på sidan och ändå lagom mycket text under. Behovet att få tillräckligt stora bilder vägde tungt i det fallet.

I: Jag såg att du valde typsnittet Adobe Garamond. Var det valt av en speciell orsak?

EG: Jag tycker att det är ett lätt och fint typsnitt och första gången jag gjorde den här redigerade jag i Macintosh och andra gången ville jag ha exakt samma typsnitt eftersom en del sidor inte skulle ändras och det var stora problem innan jag hittade ett Garamond som var exakt likadant att använda i PC. Det var faktiskt så nära att det typsnitt som jag hittade då av Garamond stämde nästan men sifferkapitälerna stämde inte. Så lite var det som skiljde men till sist löste vi det.

I: Radavstånd, var det viktigt eller kom det av sig själv?

EG: Man har ju alltid lite större radavstånd än typraden. Har man en typrad på 10 kan man ha ett radavstånd på 12 eller 14 så att det blir lite luftigare.

I: Radlängden, vad har du att säga om det?

EG: Hade jag skrivit över hela sidan hade det blivit alldeles för långa rader, så jag har delat upp det i två kolumner.

I: Hur många bokstäver har du på varje rad?

EG: Jag har inte hållit rak högermarginal utan bara rak vänstermarginal med ett visst indrag. Jag har undvikit onödiga avstavningar på det sättet. Det finns sidor där jag inte behövt stava av ett enda ord.

I: Både historia och konsthistoria har ju ett växande intresse bland folk. Hur kan vi förklara det?

EG: Historia tror jag har legat latent hos svenskarna att vara intresserade av alltid men visst fick det väl en upprykning när Herman Lindkvist började berätta i TV och ännu mer när Jan Guillou satte igång med sina romaner som folk ändå uppfattar som 100 % sanning. Så det tror jag betyder mycket. Intresset för släktforskning bidrar ju naturligtvis också väldigt mycket för historien när man upptäcker att man kan spåra generationer tillbaka.

I: Tror du att kvinnor skriver annorlunda, har annorlunda smak, när det gäller att lyssna, läsa, titta på konst eller läsa historia än män?

EG: Jag har inte funderat så mycket på det men jag har upptäckt att intresse för kultur domineras av kvinnor. Det kvittar ju om man går på en föreläsning eller författarträff eller vad som helst, det är ju 90–95 % kvinnor i bänkarna och någon enstaka karl som kanske blivit medsläpad av tvång. Så är det faktiskt.

I: Tror du att det håller på att ändra sig, att det blir fler män som håller på att bli intresserade eller?

EG: Jag vet inte. Jag har inte märkt någon skillnad under de senare åren för det är fortfarande så att om man ska lyssna på en författare så är det nästan bara kvinnor som kommer.

I: Har du något att tillägga eller någon bok att visa så kan du [väl] göra det?

EG: Det är ju så begränsat det jag skrivit. Ett utslag för mitt historieintresse är när vi gjorde torpinventeringarna och det är ju något som pågår över hela Sverige sedan lång tid tillbaka att inventera torpen. Det här är en skrift över Åboda rote i Slätthögs församling som jag delvis var med att märka ut torpen i. Det var en studiecirkel från början. Den lilla dokumentation man gjorde av det var ganska bristfällig så en bekant till mig Helmer Andersson i Värnamo och jag sa att vi måste försöka ge ut en lite bättre dokumentation av det. Med hjälp av Kulturnämnden i Alvesta till tryckkostnaden tryckte vi upp ett antal av den här *Torp och backstugor i Åboda rote, Slätthögs socken, Kronobergs län*, 1994. Jämfört med andra tjocka böcker som ges ut med torpinventeringar är denna ganska anspråklös, men visar i alla fall var torpen låg och de fåtal som finns kvar. Den är kompletterad med lite bilder och nära till hands var ju då att ta med mina egna föräldrars torp som är rivet sedan länge. Det är inte många bilder i den här men det är ändå något som visar hur torpen såg ut. Det var ju soldattorp en del av dem.

I: Ska du skriva lite fiction själv kanske?

EG: Jag är ju inte författare. Jag har väldigt svårt att fabulera men när jag läste på gymnasiet på Komvux var det en lärare där som påstod att jag var författare. För tydligen lyckades jag skriva uppsatser som föll henne väldigt väl i smaken. Men jag skrev ju bara det som var sant ändå. En författare måste komplettera lite och det har jag väl svårt för. Nu går jag på en liten cirkel på Pensionärsuniversitetet för att försöka komma igång för en gång i tiden började jag skriva lite grann och man hinner ju igenom sin barndom nätt och jämnt men det gäller ju att fortsätta sedan och det tycker jag är något som alla skulle göra. Det är man nästan skyldig sina barn så att de får veta lite grann.

I: Kanske skyldig sig själv om man alltid haft berättarrösten i sig?

EG: Ja, det klart. Min fru Louise hon har ju skrivit mer än jag i det fallet faktiskt. Men hon har lagt av nu, hon var väldigt duktig annars på att formulera sig och skriva. Man kan ju utveckla språket och det försöker jag fortfarande.

I: Vi är väldigt imponerade och tackar så hemskt mycket!

EG: Tack. Det var en ära att få medverka i det här och jag hoppas att ni ska få någon nytta av det. Det är ju så mycket man skulle vilja säga i en sådan här intervju men jag har nog inget speciellt att tillägga.

Intervju med Peter Lindgren

[Vi började prata med honom innan vi började filma intervjun och han berättade lite om film och filmande.]

Peter Lindgren: ... När du svartrutar dina band innan får du ingen drop-out när du stannar och stoppar kameran, då tappar du inte synken, då kan du tanka in hela bandet i ett svep i ditt redigeringsprogram. Annars kan du få problem efter du stannat och stoppat att den tappar intankningen. Svartruta då alltihop innan. Du tar bandet, sätter det mot en vägg och bara låter det gå, hela bandet ut. Har du då gammalt slask på bandet också så kör du över det så får du precis ett nytt band att börja på. Märk band också tre gånger brukar man kunna använda dem. Sedan brukar det bli störningar i dem, framförallt i början och slutet. Man brukar märka med kniv, man täljer ett litet jack i bandet så man vet, så man kan känna det, om man har en massa band som ligger på när man är ute och filmar så kan man känna hur många gånger ... Ibland har man väldigt bråttom när man ska byta band och då måste man kunna hitta dem fort. Jag jobbar med en som heter Tomas Persson som är ljudtekniker, han jobbar för Lukas film, gör *Starwars* i USA. Han sa det var ett knep för att få micken, antingen har du micken i munnen eller munnen i micken. Så nära ska det vara för att det ska fungera.

Intervjuare: Vi skulle intervjua dig. Tack för att du kom. Vi uppskattar det. Du är Peter Lindgren från Kvidinge och du har filmat en hel del, hur många år?

PL: Som yrke, alltså levt på det i 6–7 år, annars har jag hållit på i 12–13 år.

I: När började ditt intresse, hur gammal var du då?

PL: Jag började som stillbildsfotograf när jag var 13–14 år och köpte min första kamera för min första lön, en systemkamera. Så hade jag lite bilder i tidningen så utbildade jag mig till mekaniker och jobbade för ASEA som resande runt Europa. Så tog jag bilder till ASEA, de hade ju sina personaltidningar och så var det bilder som var med på TV då och så blev jag erbjuden utbildning av Sveriges Television då man skulle börja med digitalteve som aldrig kom igång då, 94–95. Jag fick ytterligare en utbildning på film och tv på Landskronavision var jag då och lite på SVT. Sedan jobbade jag på SVT Malmö, SVT Stockholm, var med och drog igång TV 4 Växjö. Sedan blev det lite *Vita lejoninnan* och lite långfilmer. En kompis och jag gjorde en del musikvideor också innan. Så kom Tom Jones över till Sverige och så blev jag ansvarig för filmningen på Sofiero för engelsk tv och så fick jag kontakt med engelsk tv där och sedan har jag jobbat en hel del med BBC och ITV och Eurosport.

I: Vad gör att du uppmärksammar en film när du själv ser på en film?

PL: Det är oftast att det är ämnet som i första hand som berättas i filmen, det tittar jag på först och sedan det jag hör som berättas och sedan är det fotot som kommer i sista hand. Om det är något som intresserar mig. Man sållar ju rätt så hårt, man tittar inte på mycket längre. Innan tittade man på allt

som var rörlig bild men idag väljer man rätt så krasst. Antingen att någon man känner är med, då tittar man för den sakens skull eller känner jag igen något namn på foto eller som man tycker är duktiga fotografer, då tittar man på den biten också. Annars är det ju först och främst ämnet.

I: När det gäller ämnet, är det något du känner till innan, eller som du har förförståelse för eller kan det vara vad som helst bara det är intressant?

PL: Det kan det vara. Man måste ha lite förkunskap innan, det är sällan idag att jag går och tittar på någonting bara för att slötitta. Är det någonting som jag tycker om teknik, historia så tittar man på det. Tyvärr ger jag inte längre så mycket tid.

I: Skriver du själv dina berättelser ibland eller dina manus eller har du någon annan som skriver och hur får du idéer i så fall om du skriver själv?

PL: Det är både och. Ibland har man egna historier som man gått och funderat på eller något som hänt en. Eller något man tycker är intressant. Någon intressant händelse som hänt i ens närhet. När man ska göra något som man gör själv vill man göra något som är i ens närhet som man kan relatera till. Man vill ju gärna ha hjälp, jag är inte så bra på att stava rätt.

I: Hur utvecklar du din berättarkonst? Är det med andra människor du gör det mest eller tror du att det är från erfarenhet och att du försöker igen och igen?

PL: Det är en blandning på det. Oftast måste man ju bolla sin historia med någon annan för att kunna se om den bär. Film är ju ett väldigt stort samarbete. Då måste ju fler än jag tycka att historien är något att berätta. Det är alltid någon annan som har någon annan vinkling som kan göra historien bättre. Man måste få ihop ett team.

I: Ett team där alla passar ihop och kan använda varandra och vara kreativa tillsammans, är det så du menar? Det går kanske inte med vilken grupp av människor som helst eller?

PL: Ska man göra film fort är teamet viktigt att det är samspelt men ibland är det bra att inte vara på samma våglängd så att man får bolla idéerna. Framförallt när det kommer till klippningen vill man gärna ha en som inte tycker likadant som en själv. Annars blir det lätt att det blir *mainstream*. När man väl hittat sitt ämne så är det som i matematik, man måste hitta den minsta gemensamma nämnaren, sedan får man bygga från det. Och man får inte göra det för brett, man måste kunna gå tillbaka. Det är bättre att göra tre smala filmer än en bred film. Man lär sig det från reklamen, man ska vara väldigt specialiserad för att det ska gå hem bra, då är det lättare att sälja någonting.

I: När du säger specialiserad menar du då inriktad på en viss publik eller menar du ett visst ämne eller?

PL: För att göra en film måste man hitta sin tittare, sin tittargrupp och ta reda på så mycket som möjligt om den tittargruppen även när det är reklam. Så får man hoppa över dem man inte tror det passar för, då får man strunta i dem, de får titta på någonting annat. Utbudet är så stort idag så det är svårt att träffa alla. Ju smalare du gör filmen, desto lättare träffar du någon som tycker samma som du. Gör du en film till de som har bra bakgrundskunskap, är det lättare att göra, men du måste vara hårdare på källgranskningen. För de har kanske mer kunskap än du om ämnet och då får det inte vara något faktafel för då tappar du trovärdigheten direkt. Gör du en bredare film för alla då kan du vara mer flytande, du behöver inte vara så specifik, men det är ju alltid roligare att få lägga ned lite själ i det och hitta riktig fakta, tycker jag alltså. Ibland måste man krydda verkligheten även när man gör dokumentär med fiktiva grejer för att få det berättarpedagogiskt riktigt så att det inte blir ett jämnt grått malande.

I: Kan du ge ett exempel på en fiktiv grej som du sätter in i en dokumentär?

PL: Vi gjorde en med Sven Vollter om Tycho Brahe, *stjärntoken*, den gick som teaterpjäs ute på Ven också för en massa år sedan. Då fick vi spela upp när han såg den nya stjärnan Stella Nova, ute vid Herrevads kloster. För att få detta att funka riktigt bra som det var på 1500 eller 1400 ... Vi fick sätta upp grå markeboard, en stor blå duk, klädde in Herrevads kloster med det och lade på en tecknad bit från ett gammalt kopparstick så keyade vi det på bilden och gjorde alltihop svartvitt så fick vi Sven Vollter till att gå ..

I: Vilken av dina egna filmer tycker du bäst om? Du har gjort en hel del men är det en film som liksom fastnat och du säger ”Ja den här är jag stolt över den här tycker jag om”?

PL: Det är svårt. Framför allt känner jag alltid mest för den sista grejen man gör. Det andra försöker man släppa. Det är vissa bitar i vissa filmer man är väldigt stolt över som man lyckats. Ibland när man regisserat har man fått skådespelarna att bli avslappnade. Ibland tar det lång tid framför allt om man gör fiction och pengarna är så hårt knutna idag att ibland hinner man inte få skådespelarna att bli personliga med en förrän i slutet av filmen. Vi har provat med den senaste filmen *Blodröda rosor*, där provade vi att ha en fest först så att alla lärde känna varandra innan vi började filma och det lättade upp det rätt så mycket. Så fort det kommer prestige med då blir det inte bra, då blir det alltid någon som blir stel eller att de är rädda för en fotograf eller regissör. Någon bästa film kan jag inte säga men där är bitar ur många filmer som man gjort.

I: Du gör både dokumentärfilm och fiction. Vad är största skillnaden när du gör en dokumentärfilm och spelfilm t.ex.?

PL: Den största skillnaden är väl att du måste ha mycket mera material för att få ihop en dokumentär. Det tar så mycket mer för att kunna klippa det bra. Du kan styra personerna bättre i fiction, där kan du tala om att nu ska du säga detta och så säger de det och det kanske räcker med 2–3 tagningar. Men i en dokumentär kanske du får ställa om frågan 4–5 gånger för att få fram det svaret du vill ha. I en dokumentär har du ju ändå ett mål du vill komma fram till. Om du ställt frågan fel får du inte fram det mål du vill ha ju. Allting är ju en tolkning av den som filmar ju. En dokumentär lever ju inte sitt eget liv. Det är ingen skildring av verkligheten, det är en skildring av verkligheten genom mina ögon. Tyvärr är det så ju.

I: Det är väl sant. Det finns väl aldrig något objektivt sätt att se på verkligheten. Vi ser alltid från våra egna ögon. Ibland så riktar du dig mot allmänheten. Hur får du dem att känna sig delaktiga i filmen?

PL: Först måste man veta var den ska visas. Ska den gå ut på biograf har folk kommit och köpt en biljett för att komma in då behöver du inte så kraftigt anslag. Då kan du börja en film segare. Alltså berätta konflikten på ett långsammare sätt. I tv har du 15 sekunder på dig att sätta ett anslag för folk annars byter de kanal. Då måste du ha ett kraftigt anslag i tv. Konflikten, vad som kommer att hända. Både bra och dåligt men amerikanerna är duktiga på att göra film och vi tittar på mycket amerikansk film och de har ett väldigt kraftigt anslag i början på sina filmer. Då får vi oftast anpassa oss till det annars byter folk kanal. Det är inte många som ger en Bergmanfilm den tiden på sig idag fast jag tycker de är väldigt bra filmer.

I: Är det något speciellt du tänker på när du gör historiska filmer t.ex.? När du berättar om historiska personer och händelser. Om det är någonting man måste tänka på speciellt då?

PL: Är det något som människor har väldigt stor kännedom om måste man vara väldigt exakt i det man berättar. Fabulerar man måste man göra så folk förstår det. Ibland måste man kanske spetsa till det och då får man tala om att såhär kan det ha gått till så att folk inte tror att det är sant om de inte vet. Du måste ha på fötter så fort det är fakta så att du inte hittar på en sanning som inte är sann.

I: Finns det en sanning?

PL: Det är en filosofisk fråga det. Det beror på. Det senaste jag håller på med nu är att göra en distansutbildning för bussförare och där finns en sanning som lagen talar om att såhär måste du sköta lagen eller såhär är det enligt lagen. Där finns en sanning men är det något som andra skrivit, historia är väldigt svårt att veta. Var har kvinnorna tagit vägen i historien? Man vet ju inte det. Det kan ju inte bara vara männen ... När vi gjorde med Bo G Eriksson om Birka visade det sig att de trodde att det var kvinnorna som styrde gårdarna alltså de här stora samhällena, för att de var oftast längre på plats medan männen for ut och då trodde man att det var kvinnorna som styrde samhället ekonomiskt. Man kan inte hitta det bekräftat någonstans men man har hittat kvinnogravar med väldigt dyrbara smycken i. Men det är männen som ristat runstenarna. Det är dem det står om på runstenarna. Men har de försvunnit så måste det ju varit någon som styrt gården och då har kvinnorna varit hemma ju. Om man är man och ska göra en film om vikingar tittar man efter det då, man kanske inte ser det perspektivet, man är kanske inte van att se det, det har inte funnits innan, man kanske är rädd för att visa det?

I: Kan det vara så att man alltid måste ompröva sin förutfattade meningar?

PL: Man ska släppa in någon tidigt när man skriver något. Nu senast har jag haft en kvinnlig manusförfattare i Malmö som hjälper mig att skriva. För att få mer vinkling av det har jag hittat en tjej från Turkiet som sitter och läser manuset för att se vad hon tycker där är för fel bara för att få se deras vinkling som kommit till Sverige idag. De ser det på ett helt annat vis än vad jag någonsin kan föreställa mig. Detsamma med kvinnliga. Jag har ju mina referenspunkter att gå på och kvinnor har annat. Min sambo har hjälpt mig att titta igenom vad jag gjort innan. Jag försöker att hon inte ska vara med i processen, att hon ska se det med nya ögon när det är så långt kommet att jag kan visa det, då kan hon säga att jag tycker inte så, jag håller inte med dig, det är fel, jag förstår inte detta. För ibland när man sitter och klipper så *tightar* man, man klipper kortare och kortare för man har sett scenen så många gånger och när någon annan kommer och tittar på det får de inte sammanfattningen, helheten i det. Vissa grejer har man jobbat mycket med ... *Kill your darlings* måste man lära sig. När man jobbat mycket med att få en bra bild eller en bra intervju som kanske inte hör hemma i sammanhanget ändå, har man svårt för att ta bort.

I: Är det några speciella fallgropar man måste undvika när man skriver om historia eller manus för en film? Finns det något du har tänkt på som hänt dig?

PL: Att kolla faktan väldigt noga. Jag har själv gjort den missen ett antal gånger. Att man varit för snabb ut med det. Man har inte tillräckligt källgranskat det. Eller bara kollat det från ett håll. Man måste kolla det från minst 2-3. Kollar man det bara från en källa så gör man i sin tur sin tolkning på den här källan och så kan det bli hur fel som helst. Jag har varit med om det. I England missade vi en bomb som var släppt under Churchill och de här ... Det hade vi från två håll och sedan kollade vi aldrig vidare. Och det visade sig att det var två fabulerade historier, som vi gick på, som vi trodde var sanna. För att inte vi var tillräckligt noga med vår källgranskning, för vi läste det från tidningar och i böcker. Men vi gick aldrig och kollade det med statens arkiv i England. För dålig källgranskning.

I: Hur viktiga är filosofiska perspektiv och teoretiska utgångspunkter när du gör film om historiska händelser och personer? Tänker du själv på det när du filmar eller går du mer spontant?

PL: Man har ju teorin i ryggen där jag gått och läst en gång och lärt sig och det är svårt, jag försöker komma ifrån den teoretiska biten för att få mer levande berättelser. Och så filosofiska tror jag är en rätt så viktig bit att tänka på. Vad man får från olika vad ska man kalla religioner, filosofier, man får titta på olika religioner, framförallt om det handlar om historiska grejer, att många olika grejer har haft inflytande i Sverige och det kan man säga är en filosofisk sak. Sedan har man ju sina egna, vad man varit med om i sitt liv. Och har man varit med om vissa saker är det lättare att få empati för.

I: Tänker du på etik och värderingar nu när du pratar om personliga saker du varit med om?

PL: Ja man får ju en viss annan ... Man ska alltid följa de pressetiska reglerna, att man ska aldrig förnedra någon och inget rasistiskt, det måste ju alltid finnas med, och sedan vet man hur lätt man kan såra människor när det kommer ut på film och tv. En liten människa kan aldrig försvara sig. Har det gått ut och en miljon människor har sett det, då kan inte han gå till en miljon människor och tala om att såhär var det inte. Så fort det är en liten människa måste man vara mycket noggrannare med vad man säger och gör.

I: Tror du att folk påverkas av meddelanden i filmer även om de är korta och kanske inte så starka?

PL: Det är alltid någon som sett någonting. Ju kortare du har sett, desto farligare, för då har du bara deras tolkning som kan bli helt förvanskad. Om det springer några nakna nere på gatan och jag filmar dem, och klipper det i fel sammanhang ... Han eller hon kan ha blivit rånad. Och man kan ju ha klippt det till att vara någon annan sak ju. Om det då bara är en kort bit så får ju inte folk bakgrundskunskapen och vad som hänt efteråt. Så ju kortare det är, desto farligare tror jag det är, fast man bara tycker att det var en grej som fladdrade förbi. Om det var någon som sett det kan en fjäder skapa en höna.

I: Historieberättandet är ofta identifierat och omvandlat av tidsenliga konstruktioner och begrepp, skeenden, och liknande. Hur kan man närma sig äldre tider från andra utgångspunkter som kanske ger andra och bättre resultat?

PL: Jag tror att man måste läsa så mycket som möjligt om den tidsperioden som man kan hitta. Framförallt om man hittar lite skönlitteratur. Där är oftast en viss sanning även i skönlitteraturen. Så får man försöka bygga på det med fakta man kan hitta i böcker ... Tyvärr är universitet väldigt stela, det är ren fakta, det är både bra och dåligt, där är inte så mycket tolkning. Ibland skulle det vara bra att få en tolkning av en historisk grej från 1800-talet istället för ren fakta för då kan man veta vad den människan tänkt och tyckt. Då har vi kommit på att titta i kyrkoböcker, där är viss tolkning som har funnits allmän, eller i alla fall från prästens sida vad som har hänt. Ett oäkta barn var ju en väldig skandal. Idag är ju inte det så farligt. Men då kan vi se det i kyrkan vad de sett detta som. Då får man en viss värdering som varit i samhället. Sedan vet man ju inte om den är rätt eller fel, men jag tror att den satt rätt så hård stämpel på samhället. Även om man läser på Wrams Gunnarstorps gods i deras liggare vad de skrivit om sina anställda är ju det också rätt så stor klasskillnad om man säger så i samhället.

I: När du läste om Gunnarstorp, var det när adeln var där på 1600-1700-talet, vilken sorts skrift var det du läste?

PL: Det var när jag tittade på det om Kvidinge och hon Giedde, och Ove Giedde som var ståthållare på Tomarp. De ägde ju Wrams Gunnarstorps gods också. Så där var jag och läste på deras bibliotek. En karta har man också väldigt bra nytta av. När man försöker tänka på hur folk förflyttade sig förr, det var ofta genom båt. Det har gått en stor väg mellan Tomarp och Herrevads kloster där folk har

vandrat och Knutstorps gods sedan vidare. Alltså mellan Wrams Gunnarstorp och Tomarp har varit en väg. Försöker man hitta en karta så man kan hitta var folk har varit någonstans. Jag har hållit på många år att försöka göra en film om snapphanar i Skåne. Det verkar otroligt men vi har varit och pratat med SFI och försökt få pengar till manusutveckling, men enligt dem så är det fortfarande lite känsligt för här var etnisk rensning i Sverige på 1600-talet ju. Jag har kommit längre med Peter Ölbeck på Santropa än jag kom med Svenska Filminstitutet när jag får hjälp att göra filmen.

I: Ganska otroligt att vi inte lär från sådana saker istället för att hemlighålla dem. När det gäller sociala företeelser, ideologier och livsstilar, klassidentiteter, relationer till de ekonomiska strukturerna och seder och bruk, tycker du någon av de här sakerna är viktigare än de andra?

PL: Kanske inte när man gör film så ... Vad jag tycker man ska försöka få fram det är den vanliga människan och deras sätt att blivit behandlad. Alltså all historia som är skriven är ofta skriven om kungar eller den högre medelklassen.

I: Varför tror du att det är så?

PL: Pengar är makt. Det är de som haft råd att få någon att skriva om sig. Detsamma som idag när man gör film. Det är ofta som film görs av företag idag, företag betalar för att göra film. Det kostar pengar. Genom film och tv är det lätt att göra dold reklam, som man jobbar rätt mycket med idag när man gör film, produktplacerar. Och man måste själv också tänka på det för att kunna finansiera sin film. Tyvärr är det så, man måste hitta någon som kan betala till sig. På ett vis kanske du kan säga att vi lämnar en dokumenterad historia bakom oss även nu som är ekonomiskt styrd till viss del. Företag har råd att göra filmer och vanliga människor kanske inte syns så mycket som de borde eller kunde eller i all rättvisa skulle kanske för att det inte finns pengar.

I: Det kanske inte finns så många möjligheter att i Sverige göra film om det du vill? Hur lätt är det för dig som frilansare att göra en film som du verkligen vill själv?

PL: Det är väldigt svårt att kunna göra som man själv vill. Historien idag skapas av pengarna. Det är ingen sann historia vi lämnar efter oss till eftervärlden. Jag tror att familjer skulle göra mer om de har någon kamera, samla antingen på film eller skrivet om vad familjen har handlat om, Kanske filma en bit så att man ser en mormor eller morfar som pratat. De kunde lämna det till sina barn.

I: Men är det inte så att ofta lämnar vi en idealiserad bild. När vi tittar i fotoalbumet hemma sitter alla och skrattar mot kameran och även i de familjer där tragiska saker hänt, jag såg faktiskt en tidning idag, en familj som sitter på ett kort och alla ler lyckligt in i kameran och håller babyn framför sig och det är om pappan som mördat sin fru. Det visar bara hur vi tar kort och det ser så bra ut men det är ju inte alltid så heller. Vi dokumenterar ju inte våra s.k. negativa grejer. Hur kommer vi åt sanningen, både och, går det?

PL: Om du får tag i ett gammalt familjealbum som vi gjort med Barbara Cartland där allt är mycket tillrättalagt och sedan jämför det med vad som är skrivet i pressen om den här människan. En människa som varit med i pressen är det lättare att hitta sanningar om, den som funnits, därför att där har du någon annan utomstående mer än familjen som haft sina tankar om det här. Men jag tror att vi måste fotografera våra hus och våra bilar ... Även om de är nytvättade vet vi vad vi haft. För nästa generation att se så här såg det ut, såhär transporterade vi oss. Det är inte viktigt vad jag har för bil idag men kanske för mitt barn och mina barnbarn att vi åkte i en bil. De kanske kan flyga då, det vet vi inte ju. Så det är inte viktigt vad vi har för grejer, det är bara viktigt hur vi levte, hur vi bott. Det tror jag är viktigt att lämna vidare. Inte vad du har för status, men hur du haft det. Lämna kanske lite gamla verktyg du använt och jobbat med. Min far och min farfar har varit snickare så jag har själv gamla

hyvlar som de använt och jobbat med och det är kul att bara titta på de här gamla grejerna som jag använder.

I: Hur vet du att du närmar dig dåtidens människor när du gör en film? Hur kan du förstå vad de förstod? Vill vi det och kan vi det? T.ex. när folk fördes till galgbacken och alla trängdes för att se.

PL: Vissa grejer vill man kanske inte förstå men det är nog nyttigt att man vet om det för det. Bara man tittar på historien. Vi hade våra krig på Balkan för några år sedan, de krigen var här för 300–400 år sedan. Lika blodiga och lika hemska. Etnisk rensning hade vi ju på 1600-talet vad vi vet och vi hade koncentrationsläger för kommunister uppe i Norrland under andra världskriget. Man får inte dölja när man gör en film. De grejerna, fastän du inte kan plocka in dem direkt i din film måste du nämna dem på något vis så man inte döljer en sanning. Det måste komma fram någon gång vad som hänt och då kan man ta en liten bit åt gången om man inte kan göra allt på en gång. Om du inte kan få pengar för att göra en hel film om ett företag som släppt ut något gift, kan man ta mycket positivt men man kan ändå nämna den biten att detta har hänt. Så man inte döljer något och bara visar det positiva utan man måste ta fram det negativa någon gång bara för att balansera allting.

I: Hur avgränsar man och skärper hanteringen av källmaterial?

PL: Försöker hitta vad man vill berätta först och främst. För vem du vill berätta och vad du vill berätta och sedan plocka bort allt som inte har med detta att göra. Inte gå in på sidospår utan skära av det så fort man kan. Ove Giedde t.ex. så tittar man på var han varit och inte går vidare när han var i Israel och fortsätta långt om vad han gjorde där och där utan bara ta att han varit där, vilken familj han haft, vilka barn han haft och var han bott. Ta det bara i korta bitar och försök få det verifierat från andra håll och inte snöa in på att det var väldigt intressant att han var på ett korståg t.ex. Det blir fort en långfilm. Man måste ha det klart från början vad man vill berätta.

I: Men underhållningsfaktorn, ska inte den komma in?

PL: Det är en väldigt lätt grej att göra ... eller lätt och lätt men. Redan i antiken hade man de här tre akters-reglerna. Det var tre akter man gjorde. Berättar man på samma vis idag får du rätt lätt ett underhållningsvärde i din film. Börja med ett anslag av konflikten, sedan en fördjupning av konflikten och sedan en upplösning av alltihop. Det kan du göra likadant när du gör en dokumentär. Ibland måste man spetsa till det lite men då får man tala om att såhär kan det ha hänt. Detta kan vara sant. Herman Lindkvist var väldigt duktig på detta när han gjorde Hermans historia. Han påstår inte att det var sant men det kunde vara sant.

I: Hur förklarar du det växande intresset för historia?

PL: Jag tror att vi vill veta var vi kommer ifrån, har sina rötter för att försöka förstå samhället. Det som händer idag har ofta hänt på något annat sätt tidigare. Jag tror det är därför människor vill gärna veta vem de är. Invandrare som är intresserade av svensk historia vill veta vad det är för land de kommit till. Man måste göra den rolig och det är väl det man lyckats med den sista tiden att kunna berätta historien intressant. Det är mycket att plocka i, alla kan ha någon referens till den, de känner igen någonting, har hört någonting, då finns det en referenspunkt som människor blir intresserade av.

I: Tror du att kvinnor gör film annorlunda än män?

PL: Jag tror att det är en skillnad. För det första har de inte samma referenspunkter att referera sitt material till, man har inte samma liv man levt innan. Varje film du gör speglar vad du gjort innan. Dina filmer speglar vad du kan referera till. Kvinnor och män har inte samma referenspunkter. Det är

alltid en viss skillnad. Det är inte fysiskt men man har blivit uppfostrade på olika sätt. Jag har själv en liten dotter jag försöker vara alldeles neutral med men ändå blir det att hon går och tar en docka istället för en bil fastän hon bara är 1,5 år. Mycket märkligt, jag vet inte var det kommer ifrån. Jag tror att de här referenserna får man väldigt tidigt.

I: Är det kulturellt tror du eller inbyggt, eller socialt? Är det något vi är födda med, så vi tänker olika?

PL: Jag tror det är både och. Vi tänker nog olika från grunden. Jag tror en kvinna värnar mer om och är mer för att samla, trygga sin framtid än en man är. Så tror jag att det är väldigt socialt eller kulturellt. Jag hoppas att det inte ska vara så men ... Jag tycker att alla ska få lika stor chans att göra vad de vill men tyvärr ju äldre man blir ju mer kommer det på skam tycker jag. Ju mer ser man framförallt invandrarkvinnor, jag jobbade med en från Chile men hon fick bara jobba tills hon blev mamma. Det är svårt att förstå att man inte låter. Man är människa, man måste behandlas från en nollpunkt. Alla har lika mycket rätt och jag tycker man måste ha det som utgångspunkt när man gör film. Alla är lika mycket värda även om man heter Adolf Hitler. Jag tror aldrig att han är född ond, jag tror inte en människa blir född ond, jag tror inte han var elak när han var barn, jag tror att det måste ha varit påverkan på den här människan som kommit. Jag tror man måste utgå från att alla människor är goda i grunden och sedan kan de göra onda handlingar och då måste man förklara varför de har gjort det eller tala om att det varit fel.

I: Om jag skulle göra en film om Hitler skulle jag då utgå från att han är god i grunden!

PL: Jag tror att man måste göra det, att han varit snäll från början, sedan måste man se var det gått åt helvete. Det måste ju varit något gott i den här människan. Människor är väldigt komplexa, han måste ju varit snäll mot någon ju.

I: Men även om det är sant är det ju inte vad folk vill se och du kommer ju att möta väldigt stark kritik om du nu skulle visa Hitler som både ond och god t.ex.?

PL: Nej, folk har ju en förutfattad mening om vad de vill se. Det beror på vad du har för uppgift med din film också ju. Vill du tjäna pengar, och tittar rent ekonomiskt på det, för att få många besökare, då visar du honom ond men små goda bitar också, för då kommer de små goda bitarna att sticka ut så mycket att det blir ett himla skriverseri i medier om den här filmen. Då kan du rent cyniskt titta på det rent ekonomiskt så gör ju ofta företag när de hittat på någonting att man går ut och talar om. Vi har varit med och gjort om ett företag som tillverkar bromsar som talar om att de gjorde väldigt dåliga bromsar men ändå visar att de gjorde vissa bra grejer till andra fordon och då slog de bra grejerna fram så mycket att de talade om att vi är dåliga på att göra bromsar till lastbilar men vi är väldigt duktiga på att göra bromsar till tåg och då fick de en trovärdighet att de vågar stå för vad de gjort dåligt. Och det de gjort bra blev så mycket fastän det bara var en liten bit. Så kom folk ihåg det som var bra, bara du placerar det rätt i filmen.

I: Kontrasterna kanske är en av dina hemligheter när du gör en film?

PL: Jag försöker hitta stora kontraster, motpoler. Ju större de är, desto mer får de folk att engagera sig i vad du gjort.

I: Är det något annat som du känner för som gör en film bra, så som du vill ha den?

PL: Jag tycker en film för att den ska bli bra ska vara välfilmad, alltså tekniskt väl gjord. Kan man använda stativ, använd stativ. Kan du använda bra ljus, använd bra ljus. Lägg den tiden på att få det grundläggande väldigt, väldigt bra. Bra ljud! Den blir mycket lättare att titta på. Annars kan du sitta

och reta dig på de här bristerna hela tiden. Jag tappar fort intresse av att titta på film och jag märker ... Det känns som där är inte full kontroll över produktionsledet och då kan jag inte lita på innehållet heller. Har de inte koll på vad de gör kan jag inte lita på att de har koll på vad de vill förmedla heller.

Intervju med Sverker Oredsson

Intervjuare: Jag sitter här med Sverker Oredsson på Lunds universitet. Vad gör att du uppmärksammar en berättelse?

Sverker Oredsson: Det är förstås själva ämnet. Är ämnet intressant då läser man väl berättelsen

I: I första hand ämnet. Formen och sådant där?

SO: Början är ju väldigt viktig. Hur är de första meningarna, är de första meningarna tunga och alltför teoretiska, då struntar jag nog i att fortsätta det hela, att fortsätta med läsningen.

I: Hur utvecklar du din egen berättarkonst när du skriver?

SO: Det är ju en intressant fråga. Jag tror ju att det enda sättet att bli bättre när det gäller att skriva är att skriva ganska kontinuerligt och att man nog egentligen aldrig bör upphöra med att skriva. Då är det jätteviktigt att man känner att man har någonting att säga och att det man har att säga ska komma fram. Det tror jag är det viktigaste. Att man aldrig får låta formen, formuleringarna, bli så viktiga att de tar överhanden över budskapet.

I: Vilken av dina egna artiklar eller böcker tycker du bäst om och varför, om det går att svara på en sådan fråga?

SO: Det är nog så som för ganska många författare att man tycker bäst om det som man sist har skrivit. Just nu har jag skrivit en biografi över Gustav II Adolf som ska komma i början av hösten och jag tycker den är bra.

I: Hur fångar du läsarens intresse?

SO: Det är ju också en svår fråga. Jag tror att det är väldigt viktigt att man ska veta eller ha en uppfattning om vilka man skriver för. Jag tror t.ex. att det kan finnas en stor risk här vid universitet eller högskolor överhuvudtaget att man skriver för seminariekamrater och anpassar språket efter dem. Då blir det nog ofta tråkigt för dem som inte är inne i detta språket och i de här tankegångarna. Jag tror att man ska ha en läsare framför sig som kan vara t.ex. ens småskolelärare eller någon kamrat som kanske inte läst särskilt mycket men dom har ett allmänt intresse. Så tycker man att jag skriver för denna personen.

I: Finns det någon annan skillnad mellan att skriva för allmänheten och att skriva för akademiker när det gäller att fånga och behålla intresset hos läsaren?

SO: Jag tror alltså att akademiker i många fall är dåliga på både att fånga och behålla intresset och där kan man ha en del att lära sig av journalister och populärvetenskapliga författare. Vad är skillnaden mellan att skriva för akademiker och andra? Ja, det skulle rimligen vara det att man ska kunna belägga det man säger, att det ska inte vara påståenden rakt ut i vädret, utan faktan ska kunna beläggas. Men själva sättet att presentera det på är ju viktigt att man anstränger sig med detta och gärna hämtar inspiration från skönlitterära författare, journalister etc.

I: Hur får man läsaren att känna sig delaktig i berättelsen?

SO: En allmän regel är att man ska aldrig underskatta läsarens intelligens och aldrig överskatta läsarens kunskaper. Läsaren har inte stora kunskaper och det är där i denna skärningspunkt jag tror att man ska skriva. Man ska ge mycket grundläggande kunskap men man ska också veta att läsaren är intelligent och kan förstå ett resonemang om man använder rätt språk.

I: Hur skapar man ett personligt tilltal?

SO: Det kan nog skifta mycket om man ser på intelligenta krönikörer, kåsörer, i tidningar, de har ju ett mycket personligt tilltal. Som en sådan man som Herman Lindkvist har. Personligen strävar jag inte efter att ha ett tilltal av det slaget utan jag tycker att jag försöker lägga fram text och så hoppas jag då att läsarna ska vara intresserade av detta. Inte så att jag försöker krypa läsaren in på skinnet och säga att ”Som du väl vet...” och sådant, alltså inte den typen av intimiteter.

I: Är det något särskilt man ska tänka på när man skriver om historiska personer och händelser?

SO: Det är väl att man ska sträva efter att göra dem rättvisa. Man får ju minnas det att de har ju väldigt små möjligheter att försvara sig, antingen man skriver om Gustav Adolf eller Olof Palme. De kan ju inte gå i svaromål. Å andra sidan har jag ju som ambition att man ska inte heroisera, man ska inte idealisera. Har Gustav Adolf varit en stor krigarkung som tyckte jättemycket om att kriga, då är det ju väldigt viktigt att det ska framgå också och det innebär att då får man ta avstånd från tidigare sätt att skriva då man har gjort honom till en väldig hjältekung och en man som försökte åstadkomma fred. Sanningslidelse ska vara kollossalt viktig.

I: Hur mycket måste man ompröva sina antaganden och förutfattade meningar när man skriver? Bör dessa redovisas?

SO: Där kan nog människor arbeta olika. Jag tycker det är ganska skönt att börja skriva ganska tidigt och att jag gör upp en disposition, såhär vill jag skriva, men att man är på det klara med att detta är en försöksvis disposition och sedan tänker man om under gången. Men det är ju sedan oerhört viktigt att det man skriver är sammanhängande så att man inte har en bild av personen i en del av boken och en annan bild i en annan del utan att det måste vara sammanhängande och det är ju då den bild man har i slutskedet av arbetet då man är i stort sett färdig med det hela. Detta hur mycket man ska redovisa är ju också en intressant fråga. Jag har skrivit om 1900-talet. Då kan man ställa frågan ”—ska jag tala om att jag varit aktiv folkpartist?” Så att läsaren ska veta vilka mina utgångspunkter är. Jag har väl inte sett det på det sättet att man ska behöva säga det utan jag ska då behandla folkpartister på samma sätt i min text som jag behandlar socialdemokrater, moderater etc. Den ena ska inte favoriseras på bekostnad av de andra. Men nu när jag skrivit om Gustav Adolf kändes det ändå naturligt att i slutet av boken tala om att jag har en bild av att det är fel att förhärliga krig som man gjort i tidigare historieskrivning. Där tycker jag att det kändes naturligt att tala om ”Var står jag någonstans?” Och likaså att det som egentligen bör vara självklart att man ska inte behandla svenska personer på ett annat sätt än man behandlar utländska, alltså har svenskarna varit oerhört aggressiva och velat ha krig, då ska man framhålla detta, precis som man ska göra om det har varit människor från Danmark, Tyskland etc. Detta att man ska behandla svenskar på samma sätt som utlänningar, det tyckte jag också var naturligt att redovisa i slutet av boken.

I: Men är det inte väldigt svårt rent praktiskt att vara objektiv?

SO: Jo det är det och det kan vara lätt så att man grips av viss kärlek till vissa personer och antipatier till vissa personer och då får man försöka lägga band på detta. Om man sysslar mycket med en person ser man den personens svagheter väldigt mycket. Det är nog lättare då att man ser personens svagheter än att man ser personens förtjänster. När jag har sysslat mycket med människor har jag väl oftare kommit till en mera negativ syn på den människan än till en mer positiv syn.

I: Finns det några specifika fallgropar man bör undvika när man skriver om historia?

SO: Det gäller ju andra vetenskaper också att man ska akta sig för att alltför mycket gå i föregångares fotspår. Om t.ex. vissa personer som gäller i svensk historia att man förhålligt Gustav Adolf väldigt mycket. Att man måste pröva, varför har man skrivit på detta sätt. Tycker jag på samma sätt? Det är jätteviktigt att man intar en självständig ståndpunkt till vad man skriver om och att man då inte bara går vidare i andras fotspår.

I: Hur viktiga är filosofiska perspektiv och teoretiska utgångspunkter när du skriver historia? Tänker du själv på detta när du skriver?

SO: Jag skulle tro att många här tänker klart mera på de teoretiska utgångspunkterna. Jag har givetvis utgångspunkter jag också men jag ger dessa utgångspunkter något mindre explicit än vad många andra skulle göra. Men till exempel är nog en av mina tysta utgångspunkter att jag tror att det är människor som gör historia och det innebär då att jag tror att det är ingenting givet, det är inte så att det måste ske på ett visst sätt utan människor har förmåga att ändra i utvecklingen, det är icke förutbestämt det som sker. Det tror jag är ett slags tyst utgångspunkt från min sida.

I: Utgångspunkterna för historieberättandet är ju beroende av hur folk i olika tidsepoker tänker och konstruerar begrepp. Hur kan man närma sig äldre tider från andra utgångspunkter som kanske ger andra och bättre resultat än nutidens?

SO: Det är ju också en fråga att brottas med. Blir man orättvis mot människor i gångna tider? Det tror jag är jätteviktigt att man ställer sig den frågan. Om jag än en gång går tillbaka till Gustav Adolf är det lätt att andra säger att jamen alla förde ju så mycket krig vid denna tidpunkt, är jag inte orättvis när jag säger att han är speciellt krigisk och då får jag inte jämföra honom med hur människor är idag, hur resonerar man idag utan då är det viktigt att man jämför honom med hur resonerade man på den tiden. Alltså att det var många människor som sa nej till kriget men han ville ändå kriga och att det är den jämförelsen när han då är krigisk som jag menar att det går att driva tesen att han var ovanligt krigsgalen eller motsvarande. Nu har jag skrivit om 1930-talet att det var ju inte så att man måste vara negativ till att Sverige skulle ta emot flyktingar. Det fanns ju många som var positiva till detta och då får man ju göra jämförelsen mellan de som fanns vid en och samma tidpunkt för att inte vara orättvis.

I: Så kontexten är alltså väldigt viktig här. När det gäller ideologier och etnicitet och klassidentiteter, relationer till ekonomiska strukturer och seder och bruk, är det någon som är viktigare att känna till för kontextens skull när man skriver historia?

SO: Detta är givetvis viktigt allt det du säger. Man ska ju veta, t.ex. när man skriver om 1600-talet, att kvinnor spelade i flertalet fall en väldigt liten roll i själva beslutsfattandet men kunde ändå spela en stor roll när det gäller driften av ett gods eller något sådant. Den strukturen måste man ha kunskap om. Etniciteten ... Att dessa jämförelser som man får göra, de får göras även inom de olika etniska grupperna. Både inom etniska grupper men i någon mån också mellan de etniska grupperna för att se om det går att säga att ett visst beteende utmärker en etnisk grupp.

I: Hur vet man att man närmar sig dåtidens människor? Hur kan man förstå vad de förstod? Vill vi det och kan vi det?

SO: Jag menar att man ska sträva efter en förståelse, lite grann kan man förstå människorna genom att man läser deras dokument, vad har de skrivit, vad de skrivit i brev, i dagböcker. Å andra sidan ska man också vara på det klara med att man vill ju ofta ge en förskönande bild av sig själv, även i dokument som verkar väldigt privata, och därför tror jag att det är viktigt att det hela ska relateras inte bara till vad de sagt och skrivit utan också till deras handlingar. Det var någon som sa om Gustav Adolf att man ska se mera på hans knytnävar än på hans mun, alltså vad han gjorde var viktigare än vad han sa.

I: Hur avgränsar man och skärper hanteringen av källmaterial? Finns det tillförlitliga källor överhuvudtaget?

SO: Jag tror att det är viktigt att hela tiden hålla i minnet att vad skriver man om för någonting, viken fråga står i centrum. Om jag skriver om Sveriges allra äldsta historia och går till isländska sagor kan jag få en dålig bild av Sveriges äldsta historia. Isländska sagor kan ha skrivit om Sveriges äldsta historia med ett perspektiv på 200–300 år och då vet man ganska lite om vad som inträffat. Däremot kan man utnyttja precis samma sagor för att veta hur tänkte människorna, vad var det för mentalitet i 1200-talets Island och då är dessa sagor ett utomordentligt fint källmaterial. Så det beror på vilken frågeställning man har om ett källmaterial är bra eller mindre bra.

I: Hur förklarar du det växande intresset för historia?

SO: Vi har ju haft några goda popularisatorer. Herman Lindkvist, Peter Englund, Dick Harrison. Det finns ju ett intresse även i massmedier för det. Men kanske också så att vi haft en historieskrivning som väldigt mycket utgått från det socialdemokratiska maktövertagandet på 30-talet och så har man dragit linjerna framåt och så har man börjat inse att historien börjar inte där 32–33 utan historien är viktig, det som hände dessförinnan också och när man börjar inse det är det naturligt att man drar längre linjer. Om man ser på Europa är den mest revolutionerande händelsen under det senaste halvsekleklet murens fall 1989. Det innebar att den historieskrivning man hade tidigare, det ena var västligt och det andra östligt, och man intresserade sig bara för antingen det ena eller det andra, det håller inte längre utan också där får man dra betydligt längre linjer tillbaka för att förstå länderna så som de ser ut idag. Jag tror att själva historien, utvecklingen, att det hjälper oss, att det gör att vi blir intresserade av de längre linjerna i historien.

I: Tror du att kvinnor skriver historia annorlunda än vad män gör?

SO: Jag tror att kvinnor varit väldigt bra på att hitta nya infallsvinklar i historien. Att man då har kommit ifrån väldigt mycket av ett gammaldags sätt att skriva som varit mycket statsorienterat såhär att så resonerade man i ledningen för den svenska staten och då också hur man såg på EU, hur man såg på krig, hur man såg på kungar och att det blivit ett bredare intresse för historia, man har sett på andra grupper på ett helt annat sätt i och med att kvinnor är mycket aktiva i historieskrivningen idag.

Intervju med Peter Sylwan

Intervjuare: Jag är här med Peter Sylwan, vetenskaplig skrivare, journalist, har skrivit flera böcker. *Tillit* är en av dina senaste böcker. Om du vill berätta lite om dig själv, kanske introducera dig själv?

Peter Sylwan: Jag är vetenskapsjournalist med ett förflutet på Lantbruksuniversitetet. Har jobbat som journalist hela mitt yrkesverksamma liv med livsmedel-, lantbruks- och vetenskapsfrågor.

I: Vad gör att du uppmärksammar en historia, en berättelse, en vetenskaplig skrift till exempel? Är det något speciellt?

PS: Det som är vetenskapens innersta karaktär är att den vänder saker och ting på huvudet. Man kan aldrig lita på en forskare, han säger alltid något annat imorgon än vad han säger idag. Att byta perspektiv är väl det man alltid tycker är spännande när man – ”Aha, här kommer något nytt”.

I: Hur utvecklar du din egen skrivarkonst? Dina egna vetenskapliga artiklar, hur utvecklar du dig själv?

PS: Man kan bara lära sig skriva genom att skriva. Man skriver, läser och testar. Det är ett hantverk.

I: Vilken av dina egna berättelser, artiklar eller böcker tycker du bäst om och varför?

PS: Ingen aning ... Nej, men det som ligger närmast till hands borde väl vara det man gjort sist eftersom det då skulle vara bäst efter all träning och så. Varför...? Därför att jag träffat människor som inte har något som helst intresse av vetenskap och ingen tradition inom akademier och som säger ”herregud så spännande” och som läst boken tvärs igenom och begripit allt. Vad kan man göra annat än att tycka bättre om det som man själv har gjort som andra gillar.

I: Hur fångar du läsarens intresse?

PS: Jag tror att texter som fångar och berör andra människor och har med dem att göra ... Jag tror att människan är en extremt social varelse. Det innebär att vi är extremt intresserade av andra människor. Det betyder också att det vetenskapliga sättet att skriva som tar bort människor, situationer, personer, emotioner från texten där den rena sanningen ska vara är förödande för kommunikation. Alla skribenter som vill nå någonstans måste stoppa tillbaka det här i texten Det ska handla om personer, emotioner, situationer. De sakerna är de som kan bära faktan. Om du inte har de sakerna med kan du ha hur intressanta fakta som helst, det är som att stå och skrika i ett lufttomt rum.

I: Finns det någon skillnad när du skriver om du skriver för allmänheten eller för akademiker?

PS: Akademiker tillhör förhoppningsvis allmänheten så det finns ingen skillnad.

I: När det gäller att fånga intresset?

PS: Akademiker är experter inom ett litet smalt område. Så fort han tar ett millimeterssteg utanför sitt eget område är han lika okunnig som alla andra. Vill du prata till någon annan än din tvilling måste du prata på ett sådant sätt att de flesta kan förstå.

I: Hur får man läsaren att känna sig delaktig i berättelsen, artikeln eller boken du skriver?

PS: Genom att prata om honom själv. Du måste skriva så att det berör honom eller henne. Sätt din kunskap i ett sammanhang där den blir igenkänd och betydelsefull så blir den också emotionellt laddad. Du måste fånga din läsare genom att prata om henne.

I: Genom personligt tilltal? Hur skapar du det?

PS: Genom att titta henne i ögonen. Vad gör människan till människa? Om du någonstans har grundläggande kunskap om människans villkor, sätt att tänka, att vara, då kan du också skapa ditt eget tilltal. Försök inte dölja det bakom en massa referenser eller citat utan det är du som är där som person. Du får gärna skriva ”jag” men det är inte alls nödvändigt utan du kan skriva närvarande utan att skriva i jagform. En av våra föreläsare säger att människan var en sjungande och dansande apa och språket har bara annekterat musik- och dansförmågan. En av språkets grundläggande karaktärer är rytmen. Det betyder att din text måste vara rytmisk. Läs din text högt för dig själv. Kan du inte läsa den utan att snubbla så skriv om. Allt samtal är en form av dans. En flytande dansande text.

I: När du skriver artiklar och böcker, vilken betydelse har läsarens förförståelse?

PS: Din förförståelse av läsaren är mycket viktigare än hans för det är du som ska förstå din publik. Så måste det ju vara, att du ska skriva på sådant sätt att det landar i den här människans vardag och värld. På det sättet kan du säga att hans förförståelse är viktig men eftersom vi nu pratar om att alla experter är lekmän utanför sitt eget område är det du som författare som måste skriva på ett sådant sätt att det passar in i människors förförståelse. Det generellt mänskliga såvida du inte skriver för en liten expertgrupp.

I: Vad ska man skilja på då när man skriver om vetenskap och olika händelser, är det något speciellt du tänker på, som är annorlunda än att skriva om annat, andra artiklar?

PS: Nej, om vi pratar journalistik och författarskap överhuvudtaget så kan jag liksom inte se det. Vill du nå din publik måste du skriva om vetenskap eller vad det nu är på ett sådant sätt att det är angeläget och berör människor. Det är din uppgift som författare att översätta det här ”vetenskapska” till vanlig svenska. Det handlar aldrig om att förenkla eller förtyliga utan det handlar om att översätta. Man förstår inte kinesiska för att man pratar barnspråk utan du måste översätta kinesiskan till svenska. En kines begriper inte svenska bättre för att du pratar ett löjligt språk. Poesi och dikter ska ju översättas till ett annat språk i all sin fullödighet och inte genom att man förenklar eller reducerar det.

I: Finns det några speciella fallgropar som man bör undvika när man skriver om vetenskap?

PS: Att man lockas att använda det vetenskapliga språket, att man vill verka mera insatt genom att referera i sådana termer som vetenskapen begriper men inte allmänheten begriper. Man kan missförstå ... Förstår man inte forskningens sammanhang och i vilket sammanhang forskningen har kommit till och har djupa erfarenheter av den vetenskapliga processen så är det klart att den största fallgropen av alla är att tro att det som vetenskapen säger är sant. Det är det ju inte i någon snäv bemärkelse vetenskapens jobb för du kommer aldrig åt verkligheten, den förändras hela tiden. Sedan finns det sanningar som verkligen står sig genom århundraden, årtusenden, och kanske årmiljoner, men de är de sista rests substanserna som blir kvar när det mesta andra har kokat bort i den här kritiska processen. Så den största fallgropen av alla är väl kanske det här att tro att när något är vetenskapligt bevisat så är det sant.

I: När du skriver vetenskap eller journalistik eller historieberättande är det ofta identifierat och omvandlat av tidsenliga konstruktioner, precis som du sa. Utgångspunkterna är alltid beroende av folks olika tidsepoker, av hur de tänker och hur de gör och förstår begreppen och skeenden. Kan man närma

sig äldre tiders journalistik, vetenskap och berätta om dem från andra utgångspunkter än i nuläget, dagsläget, för att ge andra eller kanske bättre resultat?

PS: Hans Paulsson, pianisten, han har sagt att om ”jag spelar med hjärnan och inte med hjärtat” ... Han säger det att om jag ska spela Mozart på ett sådant sätt att publiken som lyssnar på mig uppfattar Mozart på samma sätt som den publik Mozart skrev för, då måste jag förstå Mozart i hans sammanhang. Som uttolkare då om jag nu fattade honom rätt måste han tolka Mozart utifrån vad han vet om Mozarts samtid och vad han vet om hans situation, och spela Mozart på ett helt annat sätt ... Det låter inte alls som när Mozart spelade men förhoppningsvis har han då med sin förmåga att sätta sig in i musiken och Mozarts samtid lyckats transponera Mozart på ett sådant sätt att den emotionella laddningen blir densamma och i klartext betyder det då att du måste förstå var tids kunskap utifrån sin tid och ska du försöka begripa varför vi trodde som vi trodde på 1800-, 1700- eller 1600-talet måste du ha en ganska god förståelse av den tidens liv, den tidens samhälle. För att man verkligen ska begripa hur de kände det måste du flytta över den upplevelsen till vår tid, hitta metaforerna, parallellerna osv.

I: Hur vet man att man närmar sig dåtidens människor? Kan man förstå vad de förstod, vill vi det, kan vi det? Det är väl inte alltid vi vill?

PS: Man kan ju aldrig ... Det här filosofiska begreppet som heter ”solipsism” ... Man kan inte ens förstå sig själv så man kan inte förstå någon annan människa fullt ut och naturligtvis kan man då ännu mindre fullt ut förstå någon annan människa i något annat historiskt sammanhang och inte heller när vi pratar om vetenskap kan jag egentligen inte i grunden förstå den människans liv som lever i en annan värld. Men om du ska fungera som historisk eller vetenskaplig skribent så måste du ha en strävan att verkligen ... och du kanske också måste leva i den miljön. Som vetenskapsjournalist måste du ha nästan lika ... det är idiotiskt att säga det, men du måste ha väldigt djupa kunskaper om den miljön, om de villkor, och de personer vars kunskap du försöker att ta till dig och gestalta och sedan föra vidare till andra.

I: Men om du kommer att tro på något, t.ex. något som hände för några år sedan, vetenskapligt, är det inte svårt då när förändringen händer att ändra sig? Om du verkligen tror på något, märker du då förändring?

PS: Om man har tagit sin vetenskapsjournalistik och sin vetenskap på allvar så vet man ju just att det här är själva verksamhetens karaktär, alltså vetenskaplig kunskapsutveckling försiggår i paradigmskiften, det är plötsliga skiften ... Förra årets Nobelpris i medicin var ett lysande exempel. Hela den vetenskapliga världen har varit fokuserad på att magsår är en stressjukdom. Så kommer det en forskare och säger att ”nej, det här är *helicobacter pylori*, det är en bakterie som orsakar det hela”. Så en god träning i livet är att leva i den fasta förvissningen om osäkerhet, att det kommer alltid något annorlunda. Världen ser annorlunda ut imorgon än hur den ser ut idag och att vara öppen och beredd på att spana av de här förändringarna. Det är därför jag började med att säga att det mest spännande jag vet är artiklar som säger något nytt. Gudskelov för att det finns grus i maskineriet. Fanns det inte grus i maskineriet skulle allting löpa amok. Gudskelov att det finns tröghet, att den här svårigheten att övervinna invanda föreställningar finns där, annars skulle vi alla slira runt som smörklickar på heta stekpannor och evaporera upp i världen så tack och lov för kombinationen mellan bromsklossar och luftballonger. Det är det vi behöver.

I: Hur vet du då om du närmar dig dåtidens människor? Hur vet du att du förstår vad de förstod?

PS: Det kan jag inte veta naturligtvis. Nej, ingen aning. Jag kan bara säga det att jag har lärt mig något av det när jag ser att andra människor kanske har glädje av det och jag själv känner att de har gett mig någonting.

I: Hur avgränsar du ditt källmaterial? Du måste ju ha enormt mycket material när du börjar. För att skriva en artikel då måste du ju begränsa dig oerhört. Hur gör du det? Hur vet du när och hur?

PS: Den viktigaste avgränsningen är den att man kan ju inte använda någonting som man inte begriper. Det är väl en första avgränsning. En andra är väl att man använder det man tycker är spännande och roligt. Då blir det ett väldigt snett urval. Ingen aning! Jag kan inte säga [paus].

I: Hur vet du att dina källor är tillförlitliga?

PS: Ja det är ta mig tusan ett fruktansvärt svårt problem om man nu tar de här senaste skandalerna med stamcellsforskning i Korea som ju ändå var artiklar publicerade i *Science* där det borde ha varit säkert eftersom det var *peer review*. Nej ... det klassiska svaret är det att lita bara på källor som har varit "peerade" så att säga, som gått igenom den här processen av *peer review* men det är ingen garanti. Du måste också själv ha någon sorts egen djup insikt om hur vetenskaplig publikation går till och hur den vetenskapliga processen går till för att ändå själv kunna ha något sorts distanserat förnuftigt sätt att bedöma är det här trovärdigt eller inte. Men givet det jag sagt tidigare om paradigmatiska skiften [Paus] Nej ... vi lever i en ganska osäker värld faktiskt.

I: Både historia, berättande och vetenskapligt berättande har ju ett växande intresse bland allmänheten. Hur förklarar du det?

PS: Längtan efter trygghet, trött på det postmoderna där *anything goes* [paus]. Ja, kanske någon sorts föreställning om att leta efter trygghet, jag vet inte [paus]

I: Någon sorts struktur?

PS: Det finns ju en generell iakttagelse om vårt behov av ordning, att människan är en mästare på att lägga saker och ting tillräta och tolka in. Konspirationsteorier är människans älsklingsverksamhet. Man måste få ihop saker och ting i någon struktur. Om man nu letar efter mer hållbara konspirationsteorier ... ah förlåt, alltså lite mer hållbara källor då eller en verksamhet som kanske erbjuder säkrare grund att stå på då än *new age* eller postmodernistiska konstruktionsteorier, det vet jag inte men man kan ju alltid hoppas att det är på det sättet.

I: Så kommer vi till sista frågan och efteråt är du välkommen att lägga till något om du vill eller har något att säga. Tror du att kvinnor skriver annorlunda än män? Det gäller all sorts skrivande ...

PS: Det har jag ingen aning om. Nej det vet jag inte. Om du ser på vetenskapsjournalister så har du mycket duktiga ... Jag kan inte se att det finns någon skillnad mellan kvinnliga vetenskapsjournalister och manliga.

I: När vi pratade med historieskrivare sa de att det kanske var i valet av ämnen de kunde märka en viss skillnad mer än någonting annat?

PS: Det finns otroligt manliga kvinnor och det finns otroligt kvinnliga män. Alltså de här manliga och kvinnliga egenskaperna är något som glider mellan könen. Du kan hitta alla kategorier i alla lägren. Sedan kan man då tillägga vilket jag tycker är rätt så spännande att jag tror inte att könstillhörighet vare sig är en social fråga eller genital fråga utan det är en cerebral fråga, alltså ditt kön sitter i hjärnan och inte någon annanstans.

[Tackar]

Intervju med Eva Österberg

Intervjuare: Hejsan, jag sitter här med Eva Österberg på Lunds universitet. Kan du berätta lite om dig själv, hur länge du jobbat och så vidare.

Eva Österberg: Jag är historiker och nu är jag professor i historia här vid Lunds universitet. Tidigare har jag varit det några år i Uppsala, jag är egentligen lundensare från början. Jag har hållit på väldigt länge som historiker. Jag blev professor här 1987 så jag har snart varit professor i 20 år. Jag kom till Lund som student i början av 60-talet så jag har varit med länge.

I: Vad gör att du uppmärksammar en berättelse?

EÖ: Jag tror att det som är det starka med en berättelse... Ett bra exempel tycker jag är att tänka på sådana goda berättare som Selma Lagerlöf eller en saga och då brukar man säga att det som är poängen med berättelsen är att den har en början och ett slut och däremellan får man följa handlingen och poängen med början och slutet är att det ska finnas en tanke. Berättelsen har ett sammanhang, kommer till ett slut som är ett logiskt slut, ofta med en god avslutande poäng. Det tror jag är det jag lägger i en berättelse. En början, ett slut och däremellan en spännande handling och en intrig som utmynnar i en poäng.

I: Hur utvecklar du din egen berättarkonst?

EÖ: Jag tänker nog aldrig på att jag utvecklar min berättarkonst men jag tror att alla som skriver någonting, nu skriver ju jag mest facktexter i historia, men alla utvecklar det tror jag genom att skriva och skriva och skriva igen. Alltså det är mycket en fråga om att öva. Det är på sätt och vis ett hantverk att få fram klarheten och tydligheten i det man vill få fram. Men sedan är jag road av att skriva och lägger ned stor möda på språket, kritiserar mig själv, byter ut ord och omgrupperar, för att försöka tänka just på en eventuell läsare som ska uppfatta det som en flytande text men också se det som jag vill få fram, antingen det handlar om ett problem eller en slutsats som jag vill få fram effektivt. Jag tror att man måste helt enkelt arbeta väldigt mycket med det och se skrivandet lite grann som ett hantverk som man måste slipa och arbeta med. Ingen skriver lysande redan från början. Det är delvis ett petjobb.

I: Vilken av dina egna artiklar eller böcker tycker du bäst om och varför om det går att svara på en sådan fråga?

EÖ: Det är svårt, ofta tycker man ju bäst om det man just har skrivit som man då är så uppe i men jag kan väl nämna den boken som heter *Folk förr – historiska essäer* som innehåller ett antal olika texter och den var skriven så att den fick en större publik och det tyckte jag var väldigt roligt samtidigt som jag tycker att jag verkligen kan stå för de texter jag där gjorde som försökte problematisera våra myter lite grann om hur det var förr. Så det var egentligen en rätt så avancerad text som försökte just visa på att allt var inte värre förr, medeltiden var inte bara mörk medeltid, så där var en problematiserande och vetenskaplig ambition i den men jag lyckades tror jag någorlunda bra med att faktiskt få fram detta på ett väldigt läsvärt sätt och jag hade väldigt mycket också konkreta människoöden med i boken. Så den tyckte jag faktiskt fortfarande är trevlig att läsa, även jag.

I: Har du något särskilt knep för att fånga läsarens intresse?

EÖ: Nej särskilda knep kan jag inte säga men jag brukar ibland när jag talar om detta att skriva säger jag till mina doktorander att tänk på att du ska vara som Mozart och inte som Beethoven. Då menar

jag med det att Beethoven, om du har hört någon av hans symfonier, att han har så svårt för att sluta. Det dundrar på och det slår i pukor och det är högt ljud och så kommer en stor skräll och man tänker att nu är det slut. Nej, det är inte slut, han börjar en gång till och så kommer det en ny uppbyggnad av alla instrumenten och en skräll och så tänker man att nu är det slut. Nej det är ändå inte slut utan det börjar en gång till. Mozart han kan konsten att både börja och sluta exakt precis, det blir aldrig en longör. Han har ett slags lätthet i sitt anslag, man kommer snabbt in i en fin melodi med en slående ton och han avslutar väldigt precist och elegant precis på pricken. Det tror jag det ligger någonting i. Det är väldigt viktigt hur man börjar en text och hur man slutar den. Så början, upptakten lägger jag nog lite extra möda i, och sedan så tycker jag att man på slutet ska försöka att få fram just poängen och då lägga ned lite möda på att få fram den också metaforiskt med ett vackert språk så att det blir tydligt. Annars har jag väl inga speciella knep annat än att jag tror det är väldigt bra om man skriver en vetenskaplig text eller en artikel i en tidning att man har en struktur, att man vet lite vad det är man vill säga och tänker ut lite hur långt utrymme det ska få ta så man inte plötsligt är inne i ett väldigt pladdrande som håller på onödigt länge.

I: Finns det några skillnader när det gäller att skriva för allmänheten och att skriva för akademiker när det gäller att fånga och behålla intresset hos läsaren?

EÖ: I princip egentligen kanske inte därför att både vetenskapsmänniskan som är van att läsa mycket texter och en allmänhet behöver ha sin uppmärksamhet med hela tiden. De kan båda bli uttråkade och båda vill ha en poäng i det de läser och båda vill se vad författaren vill säga, båda vill känna sig delaktiga i någon form av dialog, att det väcker en tanke. Så i princip är det rätt så likt men sedan är det klart att en kollega är ju väl inne i de sakförhållanden jag skriver om och en kollega känner de vetenskapliga termerna. Skriver man för en vidare publik får man gärna omformulera sig och inte ha för mycket vetenskapligt fikonspråk och termer. Men det försöker jag faktiskt undvika även för kollegor för jag tycker det är egentligen dumt, det är bättre om man kan formulera det med egna ord. Men jag tror att en vanlig läsare som läser en historisk text vill nog gärna också få den här känslan av att man kommer närmare den tidens människor så man vill ha lite konkretion av ett slags mänskligt slag och samtidigt inte snubbla för mycket på vetenskapliga specifika termer. Det kan man väl tänka på extra om man skriver för en vidare publik. Men egentligen tycker jag att detsamma kan gälla även för en kollega.

I: Hur får man läsaren att känna sig delaktig i berättelsen?

EÖ: Det är ju inte säkert att man vill att läsaren ska känna sig delaktig i berättelsen, vill jag väl säga som en komplikation först. Därför att som forskare skriver man ju ibland texter som handlar om otäckta saker eller hemska saker eller något som man egentligen snarare vill skapa distans till, det är alltså inte säkert att man vill få läsaren att direkt känna sig delaktig utan kanske ibland få läsaren att också ta avstånd från det man skriver om. Men det klart det är en form av delaktighet det också, att man blir engagerad i det. Sedan ibland vill man även väcka deras delaktighet på ett annat vis. Jag är egentligen rätt så förtjust i om man säger en dialog med läsaren. Alltså jag kan ibland tycka att den allvetande författaren som skriver en väl strukturerad berättelse inbjuder på sätt och vis inte läsaren till att diskutera ämnet, utan man levererar en bra berättelse och det vill man ju ibland som läsare, man vill läsa en bra berättelse helt enkelt. Men när det gäller inte minst kanske om man skriver som forskare om något som man tycker är viktigt, som kvinnor och våld i historien eller som jag nyligen gjort i en antologi som jag också är förtjust i ... Då vill man kanske egentligen väcka tankar, egna tankar både i opposition och i överensstämmelse hos läsaren och då gäller det egentligen att öppna för en dialog, genom att man argumenterar i texten, visar att man kan se på saker på mer än ett sätt. Läger liksom ut problemet för läsaren och det är också ett sätt att skapa delaktighet som är viktigt tycker jag.

I: Är det något särskilt man ska tänka på när man skriver om historiska personer och händelser?

EÖ: Skillnaden kan jag tycka om man är en professionell forskare och skriver en text som man ändå gärna vill ska bli läst ... Då menar jag att det är min skyldighet som forskare att faktiskt krångla till saker lite, brukar jag säga. Min uppgift som forskare är inte att ge bara en snabb och klatschig berättelse utan min uppgift som forskare är att faktiskt visa på komplexiteten i samhällsutvecklingar eller i människor i historien. Utifrån den inställningen är det viktigt för mig att tänka på att jag inte förenklar de människor som inte är döda utan som har levat, och som har ett slags moralisk rätt att få bli återberättade eller diskuterade på ett rättvisare sätt så att det gäller antingen jag skriver om människor och samhällen idag eller människor och samhällen då så får jag inte förenkla för mycket utan det gäller att ha ett slags ödmjukhet inför det man skriver om, som trots allt är människor som har levt, det tycker jag är viktigt för mig.

I: Hur mycket måste man ompröva sina antaganden och förutfattade meningar när man skriver om historia? Bör dessa redovisas?

EÖ: Ompröva får man ju göra hela tiden, det är en ständig process, man har ju ofta både som människa och som forskare förutfattade meningar och man tror att det ska vara på ett visst vis och så går man till källmaterialet och det slår inte ut på riktigt det viset och så uppstår det ofta en svårare och mer intressant fråga utifrån det. Man måste vara öppen för att ompröva annars är man inte en god forskare. Egentligen tycker jag inte man är en god människa heller, för om vi var fastlåsta i alla våra föreställningar redan från början blev det ju ingen intressant utveckling i våra dialoger och diskussioner. Sedan är det ju en annan fråga om man måste redovisa allt i den slutgiltiga texten. Det finns det lite olika uppfattningar om. Någon menar att man måste låta hela byggnadsställningen synas i texten, alla de överväganden man gjort med källorna och någon annan säger att visst man har en byggnadsställning på vägen men när huset är byggt så behöver man inte visa byggnadsställningen utan då kan man visa det vackra slutresultatet. Det är väl olika strategier. Jag är nog personligen sådan som visar i varje fall en del av byggnadsställningen därför att jag tycker det ligger en viss ödmjukhet i det att man inbjuder läsaren också till att se att titta här hittade man det här källmaterialet, det visade sig inte vara så lätt att tolka eller här försöker jag göra den tolkningen men man kanske kan tänka på ett annat vis också. Jag är nog rätt förtjust i att resonera mig fram lite grann också med läsaren men det finns ju andra texter jag skrivit där jag mera direkt skriver en berättelse och då kan man ju inte visa alla komplikationerna samtidigt.

I: Finns det några specifika fallgropar man bör undvika när man skriver om historia?

EÖ: Det finns väl många fallgropar. En mera allmän och principiell är väl att man inte faller i de två fallgroparna. Det ena att man uppfattar att människor i andra perioder och andra kulturer i nutid är för lika en själv. Det andra att man uppfattar dem att de är fullständigt olika en själv. Någonstans däremellan likheten och olikheten pendlar historikern. Vi måste känna igen något för att överhuvudtaget kunna skriva om en annan tid, ha en viss inlevelse, men tar vi för givet att de är precis som vi moderna människor, kan det bli väldigt fel. Samtidigt får vi inte *exotisera* t.ex. medeltidens människor eller Afrikas människor och uppfatta dem som "dem" som är fullständigt olika oss. Eftersom en historiker sysslar med människor och människors sätt att organisera sig i samhället och mänskliga kulturer är det väldigt viktigt att vi inte faller i någon av de fallgroparna att de var likadana som vi eller de var absolut annorlunda och konstiga.

I: Hur viktiga är filosofiska perspektiv och teoretiska utgångspunkter när du skriver? Tänker du själv på det när du skriver?

EÖ: Väldigt ofta har man väl någon form av teoretiska utgångspunkter eller kanske också filosofiska resonemang. Det kanske är på olika plan. Emellanåt tar man ju upp ett forskningsproblem där det

definitivt finns en väldigt tydlig teoribildning som man då måste tackla, antingen för att man tror på den eller inte tror på den. Men det här andra att det kanske finns någon form av filosofisk reflektion snarare på det viset att man har nog någon uppfattning om vad människan är för något t.ex. alltså människosynen är ju egentligen en fråga som väckt mycket filosofisk reflektion. Jag tror det är nyttigt att en historiker tänker efter lite grann vad man har för människosyn. Tror vi t.ex. att människan är en självständig aktör i historien eller har vi en pessimistisk uppfattning som handlar om att människor är fullständigt bundna av samhällets låsningar eller av hur man talar om saker och ting i nutid så man inte kan frigöra sig. Ibland när jag undervisar spetsar jag till det och säger att det är intressant filosofiskt att tänka på att nästan samtidigt i Paris vid olika kafébord kunde vid ena bordet sitta Foucault som är känd för ett yttrande om att människan är död. Han menar inte människan som biologisk varelse men han menar att människan är så inlåst i de sega klister som tidens tankar är så att den enskilda individen egentligen inte har något utrymme för självständigt tänkande. Men vid det andra kafébordet kan då sitta Jean-Paul Sartre med Simone de Beauvoir som ju är kända för sitt resonemang om att människan har alltid ett visst mått av frihet. Den är inte obegränsad men även en fånge i fångelset har en viss frihet att äta eller inte äta, att arbeta eller inte arbeta, tänka på familjen eller inte. Han talar om en situerad frihet, men att det alltid finns ett visst mått av frihet. Jag tror att många historiker kanske inte synliggör men att de i praktiken någonstans har en syn på människan som är ganska viktig för hur vi gör våra analyser av vad de gör eller inte gör i historien.

I: Utgångspunkterna när man skriver historia är ju beroende av hur folk i olika tidsepoker tänker och konstruerar begrepp och skeenden. Hur kan man närma sig äldre tider från andra utgångspunkter som kanske ger andra och bättre resultat?

EÖ: Från andra än dagens utgångspunkter. Det säger vi ju ofta att det gäller att vi försöker att skriva från ... Ibland säger man att man ska skriva framlänges, alltså börja i den tiden som man ska skildra och försöka tänka bort att vi nu vet vad som hände sedan och försöka skriva det på de människornas premisser, hur de tänkte då och hur de arbetade sig fram. Det är väl det historiker ofta gör, det ligger väl i vårt historiska perspektiv att vi vill se människorna utifrån den period de själva levde och hur de tänkte. Men sedan kan vi ju inte göra det helt och hållet ändå därför att här är ju jag och jag tänker på ett annat vis och jag tänker mig mina begrepp. Så det handlar ju egentligen även där om ett slags dialog och det handlar ju ofta om att vi måste översätta den tidens begrepp och tanke-system till något som vi begriper utan att då alltför mycket peta in dem i modeller eller i små fack.

I: Hur gör man den där översättningen då?

EÖ: Det finns nog inga enkla handgrepp hur man gör det. Man måste vara noggrann med att se hur de formulerade sig, alltså se på deras ord och ibland gå till ... något som har varit ett användbart knep för historiker många gånger är det som vi kallar för begreppshistoria, att man går ned just i ett ord som används då och med hjälp av ordböcker försöker slå fram hur använde de det ordet och jag kan ta ett litet exempel. Jag håller på och skriver en bok om vänskap som jag tycker mycket om, men som ju inte är färdig ännu. Då kan man se hur människan har menat helt olika saker med vänskap i tiden. Då gäller det att inte pådyvla dem vår uppfattning idag om vad vänskap är utan inse att det är intressant att de använder vänskap som ett mycket vidare begrepp i äldre tid. Så man får vara aktsam om orden, skulle jag vilja säga, aktsam om de ord som människor då använde och försöka se vad de menade med sina ord och sedan kan man diskutera det i förhållande till förändringen. Men något riktigt enkelt knep tror jag inte finns.

I: Kontexten är ju väldigt viktig när man skriver historia. Är det något som är mer viktigt än något annat när det gäller ideologier, livsstilar, etnicitet och klassidentitet, relationer till ekonomiska strukturer? Är det olika från olika kontexter?

EÖ: Det är ju alldeles riktigt! Det är ju *kontextualiseringen* som vi säger är historikerns främsta redskap när man ska just undvika de här fallgroparna och när man ska förstå människorna i sitt sammanhang. Men jag skulle vilja säga att det finns ju aldrig en given kontext för ett specifikt ... Allt beror på hur vi ställer vår fråga, hur vi har formulerat vårt problem. För en forskare kan det vara den ekonomiska kontexten som man tycker är självklart viktigast, som man då framförallt plockar fram, andra plockar fram andra aspekter. Så det är väl just där som forskarens insats ofta ligger, att hitta antingen så många kontexter som möjligt eller att så djupt som möjligt få fram det intressanta i en viss kontext men få detta att fungera i sin skildring så att läsarna accepterar att man har lagt en pusselbit till förståelsen. Där har ju moderna om man så säger inom forskningen växlat mycket. På 1960- och 70-talet ägnade sig de flesta väldigt mycket åt kontext som handlade om ekonomi och klassförhållande t.ex. och under 80- och 90-talet har vi talat mer om kultur och etnicitet och överhuvudtaget olika kulturella aspekter och genus naturligtvis, skillnaden kvinnor och män som kommit in kraftfullt under de senare decennierna. Det tror jag att man får acceptera att inte heller en historiker kan lyfta fram allt lika mycket ur verkligheten utan forskaren gör sina val och det är väldigt bra om de som läser oss har det klart för sig också. Att vi levererar inte den sista stora fullständiga sanningen om någonting, utan vår tolkning, vårt sätt att skriva har också sina val inbyggda. Själv tycker jag att den kulturella och kvinnohistoriska genusvetenskapliga kantringen som vi haft de senare decennierna varit väldigt givande och har fört fram hemskt mycket ny historieforskning som inte alls fanns på det sättet i början på 1900-talet. Längre var ju historia definierat som något som handlade om makt och politik och ofta också politik på ett traditionellt sätt det vill säga i de stora institutionerna och det blev ju dessutom mest männen som syntes av begripliga skäl, men framförallt av definitionen av historieämnet som makt och politik har ju spruckit upp och vidgats väldigt under senare år. Jag tycker det varit en fröjd att uppleva.

I: Hur vet man att man närmar sig dåtidens människor? Hur kan man förstå vad de förstod? Vill vi det och kan vi det?

EÖ: Vi kan det nog bara i begränsad omfattning. Det tror jag vi måste vara ödmjuka och inse. Men vi vill väl i viss utsträckning förstå, inte därmed alltid förlåta, t.ex. man måste ju skilja på det men förstå är väl vad vi måste vara ute efter i viss utsträckning, alltså begripa varför de har gjort som de gjort, förstå lite vilken betydelse det hade för dem själva. Men vi måste ju hela tiden inse att vi kan ju inte alltid göra det hela vägen, det är säkert mycket som vi missar.

I: Hur avgränsar man och skärper hanteringen av källmaterial och finns det tillförlitliga källor överhuvudtaget?

EÖ: Det finns inga källor som i sig är tillförlitliga eller icke tillförlitliga utan det beror på den fråga man ställer. Allt kan bli källor för en historiker men allt är källor som måste hanteras kritiskt i förhållande till den fråga man har. Det finns alltså inget generellt svar på den frågan. Idag använder ju unga forskare sådant som källor som vi inte hade en tanke på för 20–30 år sedan och som man definitivt inte hade en tanke på i början av 1900-talet.

I: Som till exempel?

EÖ: Till exempel damtidningar, populärkultur, filmer, bilder, som beroende på vilken fråga man ställer kan bli ett väldigt intressant källmaterial. Om man ställer sig frågan som en ung författare nyligen här har gjort, hur man i svensk dampress och den läsekrets som då läste svensk dampress i början på 1900-talet såg på klasser eller sociala skiftningar i samhället är ju dampressen ett väldigt intressant material just för att det lästes av så många och att det var ett slags populärkulturellt material och säger väldigt mycket om den tidens kultur när det gäller hur man sorterade upp fina och mindre fina personer t.ex. eller familjer. Så i princip kan som sagt allt vara källor för historiker, men det beror

på ens frågeställning och i förhållande till frågeställningen och materialet måste man då idka källkritiska överväganden.

I: Hur förklarar du det växande intresset för historia?

EÖ: Det är svårt att bedöma om det är växande eller om det mest handlar om att det blir mera synligt i massmedier. Man kan väl säga att historieämnet har på sätt och vis så länge jag minns varit populärt i den meningen att vi haft många studenter, det är alltid ett populärt ämne att studera vid universitetet, det har alltid varit en viss efterfrågan på historiska biografier och annat. Ändå håller jag med dig om att vi har en känsla av nu att i massmedier t.ex. tar ju historiker och historier och historieförarbeten kanske större plats än de gjorde i varje fall på 60- och 70-talet. Riktigt hur vi ska förklara det, det vet jag inte. Kanske går det lite böljegang i historien mellan när man är mera framtidsinriktad så är man mera intresserad av att få de prognoser som samhällsvetare och andra kan ställa och de modeller de har. När man är i en period som vi kanske är nu, i sen-moderniteten, alltså av en viss kritisk ödmjukhet kring detta med framtidsperspektivet och en viss insikt om att kanske också modeller om hur man gjorde det förr kan ha ett intresse, så kommer kanske historieämnet fram extra starkt. Sedan har det ju varit ett antal författare som haft en väldigt god förmåga att populärvetenskapligt föra ut ämnet, det har väl också fått spridningseffekter.

I: Tror du att kvinnor skriver historia annorlunda än män, rent generellt?

EÖ: Jag tror att det har undersökts lite grann och man kan nog inte hävda att kvinnor i alla tider har skrivit annorlunda än män. Men jag skulle tro att man kanske idag kan se att t.ex. fler kvinnor skriver om kvinnor och det kan man då säga att man kan se i ämnesvalen en viss skillnad möjligen. Fastän idag är det ju faktiskt så att vi har väldigt mycket män som också skriver om genusperspektiv och manlighet och kvinnlighet. Men jag tror att i ett skede då historieämnet höll på att förändra sig lite var det nog ganska många kvinnor som hade en benägenhet att hellre välja ämnen som var kulturinriktade och genusinriktade än vad kanske männen gjorde. Men sedan har både kultur och genus blivit så spritt så idag skulle jag säga att det är ganska blandat när det gäller valen av ämne. Däremot har man kunnat visa att de första kvinnorna som kom in i det akademiska systemet och som lyckades där, pionjärerna, de skrev i allmänhet inte om andra ämnen eller annorlunda historia än vad männen gjorde då. Jag tror överhuvudtaget att skillnaderna kanske inte är så stora som man skulle tro när man verkligen tittar efter utan att, jag undrar om inte generationer här spelar större roll, alltså ett visst sätt att ställa problemen, ett visst sätt att tala och tänka kring historia präglar nog vissa generationer men jag är inte så säker på att skillnaden mellan män och kvinnor är så väldigt stor i sammanhanget, det är kanske mera individuella skillnader för där är det ju stora skillnader. Jag skriver väldigt annorlunda mot hur Sverker Oredsson skriver men jag tror inte det har med våra kön att göra utan snarare personlighetsfrågor och personliga intressen.

I: Det var allt jag hade. Är det något annat du vill tillägga när det gäller hur man ska skriva historia på ett bra sätt?

EÖ: Nej det var många bra frågor och svåra frågor, du har ställt så jag tror inte jag har så mycket mer att tillägga annat än att jag kan säga att jag verkligen tycker det är roligt och att det är viktigt.

III. Intervjuer med författaren Adam Katzeff och designern Edin Tucalija

Intervjusvar Adam Katzeff genom e-post

Fråga: Vad gör att du uppmärksammar en berättelse?

Adam Katzeff: Jag fastnar ofta för berättelser som avviker från det generella: Ovanliga människoöden, händelser som sticker ut (inte nödvändigtvis stora), särpräglade byggnader och miljöer.

Fråga: Hur utvecklar du din berättarkonst?

AK: Mitt sätt att skriva ändras hela tiden, inte minst beroende på vem som är målgrupp som läsare och omfattningen av det jag skriver. Jag har gått från att skriva akademiskt och inte sällan krångligt och utbroderande till att försöka skriva på ett mera populärvetenskapligt vis med färre svårbegripliga ord och sammanhang samt inte minst mera kortfattat. I synnerhet mitt arbete med ett flertal mindre arkitekturrundor i form av broschyrer, affischer och skyltar (Planteringen, Högaborg-Eneborg, Rydebäck och Hasslarp-Kattarp) har gjort mig mera medveten om behovet att skriva ”kortare och enklare”.

Fråga: Vilken av dina egna artiklar/böcker tycker du bäst om och varför?

AK: Svår fråga, har nog inte absolut favorit, men bland de mera lyckade hör nog definitivt *Nu & Då*, främst på grund av att den tar upp ett ämne som tidigare i stort sett lyst med sin frånvaro i den lokala historieskrivningen. Jag är också rätt nöjd med de arkitekturrundor jag arbetat med, främst på grund av att jag därigenom nått ut med mitt skrivande till en långt större publik än de flesta inom mitt fält (arkitektur- och bebyggelsehistoria) normalt lyckas med.

Fråga: Hur fångar du läsarens intresse?

AK: Jag saknar nog dessvärre journalistens förmåga att snabbt fånga läsarens intresse, men däremot tror jag att jag är ganska bra på att hålla kvar läsaren genom att här och där infoga historier som får läsaren att leva sig in i berättelsen.

Fråga: Finns det någon skillnad mellan att skriva för allmänheten och akademiker när det gäller att fånga och behålla intresset hos läsaren?

AK: Absolut! Akademiker kräver sällan en medryckande berättelse, men är desto petigare när det gäller teoretiska referensramar och källredovisningar. För att fånga allmänheten krävs definitivt en berättelse som lockar till läsning medan de sällan lägger vikt vid teorier och källor. Jag skriver ofta för en bred allmänhet, men vill också att akademiker kan få nytta av mitt skrivande och kanske locka till fördjupade studier. Därför försöker jag så långt det är möjligt att på ett överskådligt sätt redovisa källor även i mina mera populärvetenskapliga alster.

Fråga: Hur får man läsaren att känna sig delaktig i berättelsen?

AK: Genom att göra berättelsen så allmängiltig som möjligt. Även i en berättelse som handlar om människor i en annan tid och på en annan plats kan man känna igen sig. Det var en av huvudmålsättningarna med boken *Nu & Då* att visa på att de invandrarhistorier vi berättade (såväl dåtida som nutida) i många fall lika gärna kunde handlat om en vanlig svensk i nutidens Helsingborg.

Fråga: Hur skapar man ett personligt tilltal?

AK: Som jag beskrev under fråga nr 4 saknar jag nog tyvärr journalistens förmåga att fånga läsaren snabbt med ett personligt tilltal. Och om jag trots allt har något av denna förmåga är jag inte i stånd till att beskriva hur jag arbetar med denna.

Fråga: Vilken betydelse för berättandet har läsarens förförståelse?

AK: Förförståelsen kan vara avgörande för om man kan ta till sig en berättelse. Därför är det viktigt att man innan man börja skriva dels definierar vem som är målgrupp som läsare och dels försöker sätta sig in i vad för några förkunskaper de kan tänkas ha.

Fråga: Vad ska man tänka på när man skriver om historiska personer och händelser?

[Obesvarad]

Fråga: Hur mycket måste man ompröva sina antaganden och förutfattade meningar när man skriver om historia? Bör dessa redovisas?

AK: Jag har ofta fått ompröva många av mina antaganden och förutfattade meningar under mitt skrivande. Som akademiker tvingas man på ett helt annat sätt redovisa detta än som fri skribent.

Fråga: Finns det några specifika fallgropar man bör undvika när man skriver om historia?

[Obesvarad]

Fråga: Hur viktiga är filosofiska perspektiv och teoretiska utgångspunkter när du skriver historia? Tänker du själv på det när du skriver?

AK: När jag skrev akademiska texter var de teoretiska utgångspunkterna ofta väldigt viktiga och detta har jag helt klart med mig bagaget även nu då jag sällan reflekterar över dessa frågor i samband med att jag skriver. Därmed kan man säga att jag är lite kluven till de teoretiska utgångspunkterna. Å ena sidan känner jag inte att de är så viktiga idag, men jag vet samtidigt att jag har många sådana med mig sedan mina akademiska studier och väver helt klart in dem medvetet och omedvetet i mitt skrivande.

Fråga: Historieberättandet är ofta identifierat och omvandlat av tidsenliga konstruktioner. Utgångspunkterna är alltså beroende av hur folk i olika tidsepoker tänker och konstruerar begrepp och skeenden. Hur kan man närma sig äldre tider från andra utgångspunkter som kanske ger andra (bättre) resultat?

AK: Det nuvarande paradigmet är oerhört svårt att befria sig från, oavsett om det handlar om vårt förhållningssätt till nutid eller dåtid. I mitt skrivande försöker jag ibland se saker utifrån andra synvinklar än de gängse vedertagna, men det är inte lätt och kräver en hel del mod. Dock är det mycket lättare att vara ifrågasättande som fri skribent än som akademisk.

Fråga: Hur viktigt är det att känna till kontexten för olika kulturer/tidsepoker, t.ex. sociala företeelser, ideologier, livsstilar, etnicitet- och klassidentiteter, relationerna till ekonomiska strukturer, seder och bruk, när man skriver? Är någon av dessa viktigare än de andra?

AK: Kontexten är alltid viktig, men det är omöjligt att känna till allt, så ofta tvingas man läsa in sig på en eller ett fåtal kontexter som man sedan har som utgångspunkt för sitt skrivande. Vilka dessa är avgörs helt av vad för någon sorts historia man beskriver/skriver.

Fråga: Hur vet man att man närmar sig dåtidens människor? Hur kan man förstå vad de förstod? Vill vi det, kan vi det?

AK: Jag tror inte vi säkert kan VETA att vi närmat oss dåtidens människor, men jag tror att vi kan ANA att vi närmat oss dåtidens människor. För detta krävs en blandning av olika av varandra oberoende källor: muntliga, skrivna och tryckta källor. Dessa behöver självklart inte vara samstämmiga, men i brytningen mellan olika källor tror jag man kan ana dåtidens människor.

Fråga: Hur avgränsar man och skärper hanteringen av källmaterial?

AK: Tyvärr är jag nog väldigt dålig på att avgränsa mig när det gäller källmaterial, främst för att jag är oerhört noggrann med att forska i så många källor som möjligt (för att undgå sakfel). Jag är något av ett "arkivfreak" som kan sitta i timtal i jakten på fakta. Självklart har jag lärt mig att snabbt kunna skumma källor och avgöra om de kan tänkas innehålla något intressant, men om jag dykt på en intressant källa har jag svårt att släppa den förrän jag uttömt den. Mitt arbetssätt kan ofta vara tidsödande, men med många års erfarenhet har jag trots allt fått upp en snabbhet och den stora fördelen med mitt arbetssätt är att jag ofta kan presentera nya och ibland näst intill revolutionerande rön.

Fråga: Finns det tillförlitliga källor överhuvudtaget?

AK: Alla källor bör granskas kritiskt, det är min grundinställning. Skriftliga källor som är tillkomna under eller strax efter den tid de avhandlar är naturligtvis ofta mer korrekta än andra senare tillkomna skriftliga källor liksom muntliga källor. Muntliga källor måste värderas kritiskt, men även historier som till synes kan verka mer eller mindre uppdiiktade kan innehålla ett eller flera korn av sanning.

Fråga: Hur förklarar du det växande intresset för historia?

AK: Det växande intresset för historia har helt klart många olika orsaker. En vanlig förklaring är behovet av en motvikt till globaliseringen, som jag säkert tror spelar en stor roll i sammanhanget (jämför t.ex. med det sena 1800-talets nationalistiska våg som följde på en internationaliseringsvåg).

Fråga: Tror du att kvinnor skriver historia annorlunda än män?

AK: Jag tror inte kvinnor nödvändigtvis beskriver historien på ett annat sätt än män, men jag tror möjligtvis de väljer andra ämnen och aspekter på historien, såväl sådana med kvinno- som sociala perspektiv. I mitt eget arbete försöker jag bredda mitt perspektiv, men i den del av historien som jag vanligtvis skriver om, arkitekt- och bebyggelsehistorien, är det dessvärre oftast mycket svårt att få in ett kvinnligt perspektiv.

Intervjusvar Edin Tucalija genom e-post

Fråga: Hur tänkte du när du gjorde layouten till *Då och nu*? Vad inspirerade dig?

Edin Tucalija: Då och nu var mitt första stora projekt. Bara faktum att jag fick förtroende att göra det var en stor inspirationskälla. Dessutom skulle boken handla om människor från världens olika delar och med olika kulturbakgrunder. Tankarna om en häftig layout släcktes dock ganska snabbt när jag träffade projektledaren som bestämde formatet och antalet sidor. Materialet skulle till varje pris få plats på 80 sidor. I stället för att göra något spännande övergick arbetet till att trycka in texter och bilder så att det blev någorlunda läsbart och tydligt. Det handlade mycket om typografi, lite om bildbehandling.

Fråga: Vad gör att du uppmärksammar en layout?

ET: Det finns många olika anledningar varför jag kan fastna för en layout: vackra färger, originalitet, läsbarhet, budskap, enkelhet, elegans. Förenklat tycker jag om allt som jag personligt uppfattar som lyckad grafisk formgivning. Reaktionen känner man i kroppen. Som i magen när man blir förälskad ...

Fråga: Hur utvecklar du din form- och designkonst?

ET: Genom att låta sin egen fantasi och kunskap skapa, genom att utvidga gränserna, genom att testa, kombinera, upptäcka, våga. Input är varierande. Ibland ser jag något snyggt och försöker själv göra det. Resan är spännande likaså upptäckter. Man kan hamna var som helst. Det handlar om att utmanas.

Fråga: Vilken av dina egna layouter tycker du bäst om och varför?

ET: Magasinet om KY-utbildningar. Färgrikt, lockande, smakfullt.

Fråga: Hur fångar du läsarens intresse visuellt?

ET: Spännande färger, häftig layout.

Fråga: Finns det någon skillnad mellan att göra layout för allmänheten och akademiker när det gäller att fånga och behålla intresset hos läsaren?

ET: Många tänkbara situationer. Vi antar att allmänheten bara snabbt bläddrar igenom tidningen och att akademiker söker efter speciell info: fokus på bild och färg för allmänheten (lockar till att läsa) – fokus på textinfo för akademiker (tydligt, lätt att hitta). Kan en duktig layoutare kanske göra båda delarna samtidigt? I så fall finns det ingen skillnad mellan allmänheten och akademikerna.

Fråga: Hur skapar man ett personligt tilltal?

ET: Man har sitt eget sätt att formge. Det kan påverkas beroende på vem det är man vänder sig till.

Fråga: Hur påverkar formen och designen tillgängligheten?

ET: Gäller trycksaksproduktion: Oftast tänker vi bara på typografin när vi tänker tillgängligheten. Vi väljer teckensnitt som fungerar, som är tydliga och läsbara. Sällan tänker vi på att exempelvis de helt eller delvis färgblinda inte nås med våra färgglada sidor. Genom att jobba lite mer med färgvalen kan vi kanske göra de gråa tonerna mer kontrastrika och därigenom förmedla vårt budskap.

Fråga: Vad ska man tänka på när man gör layout om historiska personer och händelser?

ET: Det finns alltid risk att vi av ren slump väljer färg eller annan grafisk ingrediens som anses vara kränkande för personer man skriver om. Vi behöver göra hemläxan och bekanta oss med personernas bakgrunder.

Fråga: Hur mycket måste man ompröva sina antaganden och förutfattade meningar när man gör design?

ET: Att ompröva är väldigt viktigt. Det handlar om att lyckas med produktionen. Det är inte roligt att i efterhand få reda på att man haft helt fel uppfattning om någon/något. Samtidigt ska vi inte överdriva. Vi vet kanske en hel del redan, har gått i skolan och har formats och uppfostrats.

Fråga: Finns det några specifika fallgropar man bör undvika när man layoutar trycksaker om historia?

ET: Undvika är ett starkt ord, men personligen tycker jag att sepiaton är något jag inte vill använda ofta. Den är en klassisk fallgrop när man skriver om historia.

Fråga: Hur viktigt är det att känna till kontexten för olika kulturer/tidsepoker, t.ex. sociala företeelser, ideologier, livsstilar, etnicitets- och klassidentiteter, relationerna till ekonomiska strukturer, seder och bruk, när man formger en trycksak?

ET: Det har sitt poäng att känna till det. Men det får inte ändra fokus från det vi från början gör en trycksak för.

Fråga: Hur förklarar du det växande intresset för form och design?

ET: Industrin är på nedgång och intresset för klassiska utbildningar har minskat. Det är inte lika säkert längre att få ett jobb inom de branscherna. Ungdomar vänder sig mer inåt i stället på jakt efter vad de intuitivt känner att de vill göra.

Fråga: Tror du det finns en skillnad mellan kvinnor och män när det gäller formgivning av trycksaker?

ET: Nej. Alla vi formger på vårt eget sätt eftersom vi är olika individer.

Fråga: Anser du att Sverige har ett unikt designkoncept?

ET: Nej. Det låter grymt att påstå det. Tänk bara på att exempelvis design i Skåne kan ha mer gemensamt med design i Danmark än i Sverige för övrigt. Design och form varierar på många olika sätt. Däri ligger spänningen. Det finns säkert en del grundläggande regler inom de olika områdena. Men när vi har passerat de reglerna styrs skapandet antingen av oss själva eller andra faktorer.

IV. Enkät frågeformulär

Enkät inför Kvidinges 700-årsjubiléum

Vi är två studenter på *Institute of Communication* på Campus Helsingborg vid Lunds universitet. Den här terminen skriver vi ett magisterarbete i kommunikation som handlar om Kvidinges personer, platser och händelser.

Vi planerar att göra en liten bok och en kort film om Kvidinge.

1. **Vad intresserar dig mest när det gäller Kvidinges historia?**
2. **Har du läst någon av skrifterna från Kvidinge Sockens Hembygdsförening (I-VIII)?**
3. **Om du har läst någon/några av skrifterna, vad uppmärksammar/intresserar dig mest?**
4. **Vilka människor/händelser skulle du vilja veta mer om?**
5. **Vad tycker du att en bok om Kvidinges historia bör innehålla?**
6. **Vilka nu levande personer i Kvidinge tycker du bör uppmärksammas?**
7. **Varför?**
8. **Vilka historiska personer i Kvidinge tycker du bör uppmärksammas?**
9. **Varför?**
10. **Skulle du själv eller någon du känner kunna tänka sig att medverka i en kort film om Kvidinges historia? Vi behöver bland annat en ung kvinna som kan rida och gestalta en historisk person plus flera andra människor i olika åldrar.**

Ett problem inför filmandet är att få tag i tidsenliga kläder. Om du har möjlighet att hjälpa oss med detta på något sätt, vore vi väldigt tacksamma!

Kontakta oss gärna om du har ytterligare information eller om du undrar över något!

Anna Eriksson
Tel: 070-7865874
E-post: anna.eriksson.570@student.lu.se

Kiti Oredsson
Tel: 073-2186069
E-post: kitty.oredsson.435@student.lu.se

V. Kvidinge-dagbok: Resan i tiden – milstolpar i vårt skapande av häftet och filmen

Mitten av januari – vi bestämmer oss för Kvidingeprojektet

Vi började med att kolla Kvidinge Sockens Hembygdsförenings hemsida (www.tpp.se/hembygd/). Där hittade vi information om bland annat Gyllenbielkeska hospitalet och Karl Augusts monument. Där fanns också en länk till Tomarps kungsgård. Vi såg att Hembygdsföreningen gett ut åtta skrifter och e-postade Jan Nilsson och frågade om det fanns möjlighet för honom att ta med dessa skrifter till oss. Vi förberedde frågor till honom och tid och plats för mötet för honom bekräftades via e-post.

18 januari klockan 11:30 – andra mötet med Jan

Vi träffade Jan Nilsson och fick den litteratur som vi bett om (via e-post). Han hade också tagit med sig lite annat material, vi fick bland annat kontaktuppgifter till filmaren Peter Lindgren. Senare samma dag ringde vi och bokade tid med olika kontaktpersoner i Kvidinge. Människan, musiken, skeende/tid, själen var ämnen som vi började diskutera. Eftermiddagen och kvällen gick åt till att läsa igenom skrifterna.

19 januari – vår första resa till Kvidinge

8:20 åkte vi med buss från Knutpunkten och möttes i Kvidinge av Yngve Olsson. Han visade oss Gyllenbielkeska hospitalet, numera museet, och berättade historierna därifrån. Han visade oss också jordkällaren där det sades att en nyfödd pojke varit gömd i tre månader, samt kyrkan med vapensköldar från adlade krigare som bott på Tomarp. Vid lunchtid upptäckte vi att det inte fanns något ställe att äta på. Vi ringde upp Linda, dotter till arrendatorerna på Tomarp. Hon hämtade oss vid kyrkan med bil. På Tomarp blev vi bjudna på fika och blev visade runt. Vi såg bland annat väggmålningarna från 1600-talet (?) i vapenhuset på nedre botten och de två järnugnarna också från 1600-talet och 1700-talet. Hon visade också en igenmurad vägg där Margrethe Ulfeldt enligt sägnen blev inmurad 1500-talet.

23 januari – Vi skickade in 5 sidor inför vår handledarträff

24 januari – Vi träffade vår handledare Christina Erneling

Torsdag – 26 februari – Vi hittade information om Jon Litle (Joel Lille)

Hela dagen på Helsingborgs stadsbibliotek som visade sig vara mycket lönsam. Vi lånade fem böcker till om Skånes historia och sju om metod och teori. Sökte igenom de flesta konstböckerna för målningar.

30 januari – Vi ringde herr Brun på Lunds Stadsarkiv om förfrågningar angående sökandet av dokument. Vi ringde också Egon Burman om möjligheten att intervjua honom. Kollade adelskalendrar och sökte på riddarhusets hemsida bland annat.

Februari – Vi ringde bland andra Lennart Olsson, Nanny Bergqvist, Knut Gedeborg, Ingvar Månsson, Sverker Erlandson, Bertil Nilsson, Anette Danielsson-Dahlgren, Pontus Pålsson, Brita Olefeldt och Olle Johansson. Vi e-postar svenska och danska museum. Allt för att få tag på olika sorters information.

5 mars – Vi besöker Kvidinge igen och träffar många efter att ha bokat in en heldag. Kom hem 21.30.

April 2006 – följetongen med Svenska Porträttarkivet på Nationalmuseum

Eftersom det var svårt att hitta bilder på våra historiska kvinnor vände vi oss till Nationalmuseum i Stockholm för att få hjälp. En av kvinnorna vi letade efter var Charlotte Mörner Gyllenkrok Cederström. Det visade sig att Nationalmuseum faktiskt hade en mängd olika bilder på Charlotte. Personalen skulle skicka över några kopior av dessa bilder så att vi kunde välja ut vilken vi ville ha med i vårt häfte. Den vi slutligen valde skulle senare skickas på cd-skiva med upplösning på 300 dpi. Kostnaden för detta skulle bli 150 kronor plus 25 % moms och expeditionsavgiften skulle ligga på 75 kronor plus 25 % moms. Utöver det skulle i vanliga fall en reproduktionsavgift på 750 kronor tillkomma plus 6 % moms, men eftersom vi skrev en universitetsuppsats skulle vi slippa denna avgift.

Efter några dagar skickades de svart och vita fotokopiorna. Detta gjorde det svårt att bedöma hur bilden skulle se ut i slutgiltigt skick i vårt häfte, eftersom vi hade hoppats på att få färgkopior, men vi valde i alla fall ut den kopia vi tyckte bäst om och la en beställning.

Så småningom kom cd-skivan hem i brevlådan med ett meddelande om att den var tvungen att returneras efter användning. Vi öppnade den i spänd förväntan för att se hur färgerna i målningen såg ut men vi lugnade oss snabbt när även bilden på cd-skivan visade sig vara i svartvitt! Vi trodde att något fel hade uppstått och kontaktade Porträttarkivet igen. Svaret blev att de bilder som de förfogade över endast fanns i svartvitt. Eftersom vi redan hade fått tag i en svartvit kopia från en annan källa, skickade vi tillbaka cd-skivan och tog för givet att vi skulle slippa betala något överhuvudtaget.

Efter några dagar kom ett brev hem med en faktura där det stod att kostnaden för bilden inte gällde själva *användningen* av den, utan *arbetskostnaden för överföringen* av bilden till cd-skiva, och att vi var tvungna att betala i alla fall. Efter dessa händelser blev det klart för oss att i fortsättningen skulle vi försöka att klara oss utan Nationalmuseums ”hjälp”.

22 april – Vi e-postar Nils Gyllenkrok om en målning av Charlotte Mörner i färg

Har han eller vet han hur vi kan få tag i en målning av Charlotte Mörner Gyllenkrok Cederström i färg undrar vi.

26 april – Nils Gyllenkrok svarar

Han är utomlands för tillfället men han kan ”lösa våra problem” då han kommer hem igen 5 maj. Han ber oss ringa honom vid hans hemkomst.

6 maj – Vi ringer Nils Gyllenkrok

Genom e-post blir ett möte bestämt 17 maj. Eftersom vi inte hade bil var vi tvungna att få tag på en lift till Björnstorp eftersom de få bussar som går dit inte gick på de tider som passade.

11 maj – häftet kommer att tryckas

Vi träffade Jan Nilsson och gav honom ett urval av utskrivna sidor från vårt häfte om Kvidinges människor. Vi visade också hela häftet i programmet *Adobe InDesign* i datorsalen. Vi förklarade upplägget; design, färgval, fotografier, urval av människor, och motiverade vår val. Han uppskattade vad han såg och sa att häftet skulle komma att tryckas till jubileet. Detta var ett väldigt glädjande besked för oss, eftersom vi hade hoppats på att få häftet utgivet, men inte visste säkert om så skulle ske.

17 maj – Björnstorp

Vi träffade Nils Gyllenkrok och hans far på Björnstorp. De var mycket tillmötesgående och berättade små historier om Charlotte och Axel Thure Gyllenkrok som har berättats vidare inom familjen. Axel Thure satte till exempel en spegel över en målning av Charlotte efter deras skilsmässa, men spegeln har en finess, den går lätt att ta bort med en finurlig anrättning, och på ett ögonblick syns hennes porrätt igen. Den äldre herr Gyllenkrok bad en av oss prova detta och det fungerade lika bra idag som det

gjorde för 200 år sedan. Han berättade att Axel Thure kom in i det här rummet när han var ensam och tittade på hennes porträtt. Ingen visste om att det fortfarande fanns kvar utom Axel Thure, så den äldre herr Gyllenkrok. De gav oss många intressanta historier. Efter att ha tittat runt och lyssnat på historier på slottet, gick vi ut i slottsparken och tog foton på Axel Thures och Charlottes minnessten upprest till ära av Barnekow som ägde slottet en kort tid och då anlade en stor del av slottsparken. Vårt besök här var verkligen givande.

1 juni – EXpåC-mässan – vi vinner 1:a pris

Förberedelserna började två månader i förväg då vi bokade TV och *DVD-spelare* hos vaktmästaren på Campus. Vi filmade också intervjuer med sex kärnpersoner angående Kvidingeprojektet i februari som vi ämnade visa på mässan. Vi använde intervjuerna som underlag för vår teori. I maj filmade vi också tre konstnärer, speciellt för att användas på mässan. En keramiker demonstrerade hornmålning på sitt lergods, en annan visade sin drejning, en tredje konstnär följde vi under en inspirerad fas av hans arbete då han slutförde en semi-abstrakt målning av ett *hästmotiv*. Framför TV:n placerade vi stolar så att vår besökare kunde sitta ned i lugn och ro titta.

Vi hade också förberett en *Microsoft Powerpointpresentation* med 50 fotografier som vi själva tagit i Kvidinge, som vi visade på en bärbar dator på vårt monterbord.

Dagen innan mässan tillverkade vi en *spansk fiol* av kartong som vi målade enligt originalmodellen. Vi gjorde hål för huvud och händer, för att få en interaktiv modell som våra besökare kunde låta sig fotograferas i. Vi tog korten på besökarna i den spanska fiolen med digitalkamera och e-postade dem sedan till respektive. En *spansk fiol* är en sorts skampåle som förr användes på offentliga platser. Originalen var i trä och hade påmålade drakar och ormar. Den liknar en fiol, därav namnet.

Alla medverkande på mässan ombads att designa två affischer. På den ena affischen valde vi att visa några sidor ur vårt häfte tillsammans med omslaget. Den andra affischen föreställde Charlotte Mörner Gyllenkrok Cederström, en av de kvinnor som fått en plats i vårt häfte. Detta motiv valde vi därför att en förstoring på ett ansikte har en tendens att fånga människors uppmärksamhet. Vi hade också skrivit en pratbubbla med texten ”Vill du komma närmare mig?” för att väcka nyfikenhet och locka besökarna till vår monter. Texten på affischen av Charlotte var i matchande rött och för att skapa en kontrast hade vi en grön *batikduk* på vår monter. Denna kontrast hoppades vi skulle ge en ökad uppmärksamhet till Kvidingeprojektet.

Vi tillfrågades om vi var beredda att ge en presentation om utbildningen på Institute of Communication och vårt Kvidingeprojekt för inbjudna grupper av besökare. Under presentationerna delade vi ut broschyrer om Kvidinge som vi fått av Jan Nilsson, vår kontaktperson för Kvidingeprojektet.

Det här året, 2006, var det 93 magisterprojekt från sju olika utbildningsområden som ställdes ut. Den bästa presentationen inom varje utbildning fick ett pris av Skånes Näringsliv. Det fanns också ett 1:a pris till den bästa presentationen inom alla kategorier. Vi blev både överraskade och stolta när det visade sig att det var vi som hade fått 1:a priset.

29 juni klockan 21:50 – vår nya titel uppenbarar sig

Under det att vi skrev den sista delen av teorin till den här uppsatsen, så en av oss fel när hon skulle upprepa titeln till vårt häfte. Hon sa, ”Vi levde, vi lever”, istället för ”Jag levde, jag lever”, vilket vi hade bestämt som titeln för vårt häfte. Vår nya titel var född.

13 juli klockan 5 på morgonen – avtrubningens timme

Vi måste bli klara så snart som möjligt. Tiden är knapp och vi börjar känna oss lite stressade. Vi fick inte så mycket gjort idag - som vi planerat. Timglaset är nästan tomt - oj!

14 juli klockan 22.00 – vi skickar uppsatsen till vår handledare

17 juli - Dags att filma nu

Vi ringde Yngve Olsson och beställde tid med honom för tisdag. Alla praktiska detaljer måste fixas: Kostymer, toaletter och fika för de medverkande skådespelarna.

18 juli

Vi hade fyra möten i Kvidinge: med Yngve, flickorna, Stig Jönsson och Brita Olefeldt. Först pratade vi med Marielle, Amanda och My, de tre flickorna som visade intresse för att medverka i vår film. De är alla unga, omkring 15 så det är nog bäst att vi frågar om föräldrarnas tillstånd. Sedan träffade vi Stig Jönsson och Yngve Olsson för att ordna allt inför filmningen. Vi hade fortfarande inga någorlunda tidsenliga kläder men frågade om vi kunde låna från museet. Vi gick igenom alla lådor och kistor på Gyllenbielkeska Hospitalet. Hittade vita kjolar och toppar längst ner i en kista. Sist träffade vi Brita Olefeldt och ordnade med nycklar och annat praktiskt.

19 juli - Hämtade kameror, stativ och mickar på Campus.

Laddade alla tre kamerorna och förberedde för morgondagen i Kvidinge.

20 juli

Var och rekognoscerade i Kvidinge. Kanske var det årets varmaste dag? Fick lägga våra kameror i Britas källare. Träffade prosten Alf Fors på kyrkogården. Han gick så småningom med på att spela präst i vår film och föreslog sedan själv att han kunde ha den svarta kåpan från tidigt 1800-tal på sig [som vi tidigare tagit kort på], för den kommande avrättningsscenen i vår film. Vi var på Tomarp och pratade med Margareth. Hon kommer att spela sig själv och gav oss fria händer att spela in som vi vill på Tomarp. Kollade in lämpligt ställe för Charlotte, men svårt att hitta för det sitter en massa moderna tavlor på alla väggar och svårt med utomhusscener också, för det finns modern konst överallt. Hittade äntligen ned till Rönneå efter en lång promenad i solen. Ska filma där. Hittade också ett bra ställe för att spela in begravningsscenen i skymningen. Allt har flutit på bra – en givande dag.

21-22 juli

Skrev manus, ringde och bestämde tid och plats med olika Kvidingebor för att ordna med allt inför måndagens filminspelning

24 juli

Vi tog buss 520 till Kvidinge klockan 5:30 på morgonen. Hämtade kameror hos Brita i Kvidinge och mötte Stig Jönsson på Hospitalet. Flickorna bytte om och gjorde sig klara. Stig körde oss till Tomarp. Vi filmade till omkring 12:00 då vi ringde Yngve som hämtade flickorna och körde dem till Hospitalet. Vi gick ned till Rönneå och gick senare in till samhället. Tog bussen tillbaka till Helsingborg sent på eftermiddagen.

26 juli – Vi filmade Lusses avrättning

Vi tog bussen klockan 5:30.

27 juli – Vi var på Campus från klockan 13 till 22.

28 Juli - Vi var på Campus från klockan 13 till 22.

29 juli

Vi tog bussen klockan 9:10 för att filma den årliga liefesten och loppmarknaden.

31 juli

På grund av regn fick vi ställa in filmningen med Margareth Anderberg Fjellström. När det hade klarnat upp på eftermiddagen tog vi bussen klockan 15:20. Först filmade vi en historisk likvagn på Vagnsmuseet, och efter det fem av Kvidinges äldsta hus. På kvällen filmade vi Lusses begravningsscen med fyra skådespelare mot solnedgången. Vi tog sista bussen till Helsingborg klockan 21:30.

1 augusti

Vi justerade och skrev på uppsatsen.

2 augusti

Vi träffade Jan Nilsson och diskuterade detaljer för tryckningen av vårt häfte. Vi anmälde oss till redovisningen 23-24 augusti.

3 augusti

Ödets nyck gjorde att vi upptäckte att en granne, Kristian Elofsson, spelar flöjt. Vi frågade om han kunde ta en paus i sin flyttstädning och spela in lite musik för vår film.

4 augusti

Sista filmdagen. Vi filmade Margareth på Tomarp klockan 9 på morgonen. Nu återstår ”bara” redigeringen.